

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)

на тему:

**«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ
В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ»**

Виконала: студентка 6 курсу 635-з групи

галузі знань:

28 Публічне управління та адміністрування

спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування

Морозова Ольга Станіславівна

Керівник: кандидат політичних наук, доцент

Бондар Ганна Леонідівна

Рецензент: кандидат наук з державного

управління, доцент Штиршов Олександр

Миколайович

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВИНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.3	3
1.1. Понятійно-категорійний апарат, законодавча та нормативна база проблеми.....	10
1.2. Історіографія питання	15
1.3. Теоретико-методологічні підходи висвітлення питання розвитку безпекової політики України.....	23
1.4. Міжнародний досвід реалізації державної політики безпеки (на прикладі Польщі)	31
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕКОВОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ.....	39
2.1. Загальна характеристика безпекового простору держави	39
2.2. Проблема безпеки півдня України	45
2.3. Інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір як один із пріоритетів безпекових інтересів держави.....	53
РОЗДІЛ 3 ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ (ЧЕРВЕНЬ 2018 Р. - ГРУДЕНЬ 2022 Р.)	62
3.1. Специфіка державної політики України в сфері безпеки в червні 2018 р. - серпні 2020 р. Закон “Про національну безпеку України”.....	62
3.2. Основні засади безпекової політики України у вересні 2020 р. - на початку 2022 р. Стратегія національної безпеки України.....	69
3.3. Особливості державної політики України в сфері національної безпеки в контексті російсько-української війни 2022 р. (лютий 2022 р. - грудень 2022 р.)	81
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	115

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСТІ – Кіберрозвідка компанії Accenture (*Accenture's Cyber Threat Intelligence*)

БНБП – Бюро національної безпеки Польщі

ЗМІ – Засоби масової інформації

ЗСУ – Збройні Сили України

ЄС – Європейський Союз

КІ – Критична інфраструктура

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігань корупції

НАН – Національна академія наук

НАТО – Організація Північноатлантичного договору, Північноатлантичний альянс

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОБСЄ – Організація з безпеки та співробітництва в Європі

ПДЧ – План дій щодо членства в НАТО

РНБО – Рада національної безпеки та оборони

РЄ – Рада Європи

РФ – Російська федерація

СЗНБ – Система забезпечення національної безпеки

СОБ – Стратегічний оборонний бюлетень України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема організації безпеки завжди турбувала людство у процесі його цивілізаційного розвитку. Міждержавні конфлікти, терористичні акти, загроза ядерної війни, надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру продовжують становити велику небезпеку і в XXI столітті.

Україна увійшла в період свого незалежного розвитку як цілісна, недоторкана й мирна країна. За Конституцією 1996 р. на території України забороняється створення та функціонування будь-яких збройних формувань, розташування іноземних військових баз тощо. Безпека України мусить бути забезпечена шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами й нормами міжнародного права.

Однак історичний досвід свідчить про те, що безпека держави залежить не тільки від «миролюбивого» політичного курсу її очільників. Важливе значення для існування миру й безпеки в світі відіграють інтереси сусідніх держав, геополітичне становище країни, діяльність міжнародних безпекових інституцій тощо.

Події, що сталися у 2014 році в Українській державі (анексія Криму Росією, окупація Донбасу, збройний конфлікт на Сході України), а згодом військове вторгнення Росії в Україну (2022), російсько-українська війна стали каталізатором довготривалої брутальної політики Російської Федерації по відношенню до молоді української держави й показали проблеми розвитку окремих українських регіонів й української держави в цілому, докорінно змінили безпекову ситуацію в Україні й світі. Україна й світ вимагає проведення ефективної політики національної безпеки.

Стан наукової розробки теми. Проблеми державної політики України в сфері національної безпеки є доволі популярними серед досліджуваних науковцями тем. Значну увагу порушеному питанню приділили такі вчені, як: Т. Снайдер, П. Кжиковський, М. Жила, Т. Кубачик, В. Антонов, Г.Ситник, І. Швед, В. Ємельянов, О. Євтушенко, О. Лемак, В. Павленко, В. Андріяш, Г. Бондар, П.Гай-Нижник, Л. Казакова та ін. Однак питанням особливостей безпекового простору України, зокрема проблемі безпеки Півдня України вчені приділили меншу увагу. Ще менш досліджена проблема безпекової політики України 2018-2022 рр. А питання щодо особливостей державної політики України в сфері національної безпеки в контексті російсько-української війни 2022 р. взагалі є доволі новою тематикою.

Тож, зважаючи на малодослідженість теми, а також на її значну нагальність у час тривалої російсько-української війни, актуальним є порушити дане питання на науковому рівні, виробити практичні рекомендації щодо подальшої реалізації державної політики України в сфері національної безпеки, згідно сучасних загроз та змін геополітичної ситуації в світі.

Метою нашої роботи є аналіз державної політики України в сфері національної безпеки у 2018-2022 рр.

Завданнями дослідження є:

- окреслити теоретико-методологічні засади дослідження державної політики України в сфері національної безпеки;
- визначити особливості безпекового простору України, зокрема її південного регіону;
- прослідкувати напрями державної політики України від червня 2018 р. по лютий 2022 р., зокрема звернути увагу на головні пріоритети безпекової політики української держави згідно Стратегії національної безпеки та оборони України від 14 вересня 2020 р.;

- вказати особливості державної політики України в сфері національної безпеки в контексті російсько-української війни 2022 р.

Об'єктом роботи є державна політика України.

Предметом дослідження визначено безпековий напрямок державної політики України 2018-2022 рр.

Хронологічні межі роботи охоплюють період від червня 2018 р. до грудня 2022 р., тобто від моменту прийняття Закону про національну безпеку України і до сьогодні. Однак у деяких випадках авторка відходить від окреслених меж задля демонстрування певного історичного контексту подій.

Науковою новизною даного магістерського проекту є те, що він базується на обробці та використанні різного типу джерел та літератури. Окрім інформації з галузі державного управління, у роботі були використані історичні, політологічні, соціологічні, юридичні дані тощо. порушена проблема є міждисциплінарною, тож авторкою були задіяні методи роботи з інформацією, які характерні для таких наук, як: державне управління, історія, політологія, соціологія, право тощо. Крім того, в дослідженні були використані як вітчизняні, так і закордонні джерела. У роботі були представлені й результати особистих наукових розвідок авторки проекту, а також матеріали інтерв'ю, взятого у представників вітчизняних та закордонних безпекових інституцій. До того ж, у роботі акцентується увага на проблемі безпеки Півдня України, як регіону, який наряду зі Сходом країни являє собою доволі бажаний об'єкт для зовнішнього агресора.

Методологія дослідження базується на застосуванні загальнонаукових методів аналізу, синтезу, індукції та дедукції, моделювання, системності, узагальнення, порівняння тощо. Робота заснована на принципах історизму, об'єктивності, науковості, верифікованості. Також авторкою були використані такі спеціальні методи, як: соціологічний, контент-аналізу, спостереження, інтерв'ювання, періодизації, синхронний тощо. Спеціальним методом виступило вивчення закордонного досвіду на прикладі Республіки

Польща як важливого чинника для розробки та впровадження державної політики України в сфері національної безпеки.

Джерельна база роботи представлена як першоджерелами (закони, постанови, укази), так і вторинними (виступи, інтерв'ю, промови представників влади) й третинними джерелами (статті, огляди, звіти тощо, що базуються на аналізі первинних і вторинних джерел). Авторкою були використані як письмові, так і усні джерела. Вагоме місце в джерельній базі посіли електронні джерела (інформація з офіційних сайтів інституцій, особистих інтернет-сторінок представників державної влади, електронних часописів, журналів тощо).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що воно може бути використане в навчальному процесі при викладанні таких дисциплін, як «Державне управління», «Національна безпека», «Історія України», «Політологія» тощо. Також результати магістерської роботи можуть бути корисними фахівцям з держуправління та національної безпеки для використання в процесі подальшого формування стратегії розвитку національної безпеки держави згідно існуючих ризиків та небезпек.

Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів (десяти підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури (180 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи — 217 сторінок, із них основного тексту — 95 сторінок.

Основні **результати дослідження були апробовані** на 8 міжнародних наукових конференціях, форумах, круглих столах тощо. Результати наукових розвідок авторки були викладені в : 2 статтях та 3 тезах конференцій, а також в межах навчальних дисциплін «Інтеграція України в світовий безпековий простір» для студентів першого року навчання спеціальності «Політологія» (2021-2022 н.р.) та «Державна політика України в сфері національної безпеки» для студентів-магістрів спеціальності «Політологія» (2021-2022 н.р.).

Наукові статті:

- Morozova O. 1918 in the history of Lithuania, Poland and Ukraine. *Записки історичного факультету : збірник наукових праць*. Випуск 30. Одеса : Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2019. С. 270 – 287.
- Морозова О. События 2014 года в Украине глазами отечественных и зарубежных исследователей. *Echa przeszłości*. XXI/1. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Olsztyn, 2021. s. 257–268. Skopus

Виступи на конференціях, форумах:

- «Могилянські читання – 2021: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та релігійний аспекти». Всеукраїнська науково-методична конференція. Миколаїв, 8-12 листопада, 2021. *Тема доповіді*: Концепція «міжмор'я» як спільна платформа дій України, Польщі й Литви у царині політики безпеки.
- VII Польсько-Український науковий форум «Польща та Україна в сучасній Європі – міжкультурний діалог – роль національних меншин – виклики та загрози». Ольштин – Львів. 2022. 19-20 травня. *Тема доповіді*: «Проблема безпеки Півдня України».
- Міжнародна наукова конференція «Ukrainskie drogi do niepodległości». Познань. 2022. 2 червня. *Тема доповіді*: Rosyjska inwazja na Ukrainę jako konsekwencja europejskiego wyboru Ukrainy.
- Міжнародна наукова конференція «Балто-Чорноморський союз : історія та виклики». Миколаїв, 2022. 21 червня. *Тема доповіді*: Idea Międzymorza w środowisku paryskiej „Kultury”.
- Ольвійський форум – 2022 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XVI Міжнар. наук. конф. 23–26 червня 2022 р., м. Миколаїв. *Тема доповіді*: Державна політика України в сфері національної безпеки.

- Ольвійський форум – 2022 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XVI Міжнар. наук. конф. 23–26 червня
2022 р., м. Миколаїв. *Тема доповіді*: Концепція Міжмор'я в українській політичній думці.
- Міжнародний науковий форум «Perspektywy Trójkąta Lubelskiego. Od słów do czynów. Краків, 01.12.2022. *Тема доповіді*: «Korzenie historyczne Trójkąta Lubelskiego».
- Могилянські читання – 2022: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти. XXV Всеукраїнська науково-практична конференція. 7-11 листопада. *Тема доповіді*: Інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір як один із пріоритетів національних інтересів України.

Тези конференцій

- Морозова О.С. Державна політика України в сфері національної безпеки. *Ольвійський форум – 2022 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XVI Міжнар. наук. конф.* Миколаїв, 2022, 23–26 червня.
- Морозова О.С. Концепція Міжмор'я в українській політичній думці. *Ольвійський форум – 2022 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XVI Міжнар. наук. конф.* Миколаїв, 2022 р., 23–26 червня.
- Морозова О.С. Інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір як один із пріоритетів національних інтересів України. *Могилянські читання – 2022: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти. XXV Всеукраїнська науково-практична конференція. 7-11 листопада.* Тези: публічне управління в Україні в умовах військового стану та реформ. С. 45-48.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Понятійно-категорійний апарат, законодавча та нормативна база проблеми

Світ, у якому ми живемо сьогодні, демонструє, що питання, пов'язані з безпекою, стали, а також у майбутньому будуть однією з найважливіших проблем. Однак через еволюцію мислення про безпеку, а часто й через загальне сприйняття цих проблем, питання, пов'язані з безпекою, не завжди трактуються належним чином.

Розпад біполярного світу, а з ним і прискорення процесу глобалізації, стали, на думку фахівців, основою для виникнення нестабільності в міжнародному безпековому середовищі. Завдяки революційним змінам у технологіях, транспорті та комунікаціях між акторами міжнародної арени були створені нові відносини та залежності. Проте основними акторами безпеки, як то було дотепер, надалі залишаються держави, як політичні інституції, та різні одиниці, групи та соціальні організації.

Тож, категорійно-понятійний апарат, що використовують у сфері забезпечення національної безпеки, також динамічно розвивається разом із розвитком сфери національної безпеки.

На сьогодні серед вчених немає і єдиного підходу щодо визначення змісту терміну «безпека». Наприклад, в англійських словниках цей термін тлумачать як свобода від небезпеки, ризику, умови бути збереженим [104]. У більшості європейських країн цей термін означає спокій, в Німеччині – це стан упевненості й надійності [41, с. 14]. Можна також тлумачити «безпеку» як свободу від страху, ворожого впливу тощо.

В Україні більшого поширення здобуло значення терміну як відсутність небезпеки. Українська енциклопедія державного управління подає таке тлумачення «безпеки», як стану системи, за якого вона зберігає свою цілісність, стійкість, здатність до ефективного функціонування та розвитку. Згідно цього, безпека – це також можливість захисту усіх елементів системи [26, с. 42].

На думку Г. Ситника, безпека – це захист життя громадян, їх свободи, власності, забезпечення громадянам умов для їх самореалізації [56, с. 20].

Сьогодні спостерігаються значні розбіжності позицій науковців щодо дефініції «національна безпека» та її складників, що проявляються навіть на законодавчому рівні. Починаючи від 1992 р., коли даний термін з'явився в ужитку, він означав стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від зовнішніх та внутрішніх загроз. Об'єктом національної безпеки визначалися громадяни, їх права та свободи, держава, суспільство тощо [38, с. 70].

В. Антонов окреслює національну безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів людини, держави, за якого забезпечується сталий розвиток суспільства, запобігання загрозам. Науковець розмежував поняття «національна безпека» та «система національної безпеки». Під останньою вчений розумів сукупність окремих самостійних взаємопов'язаних елементів, які забезпечують розвиток та захищеність життєво важливих інтересів громадян від загроз [16, с. 33].

І. Швед характеризує національну безпеку як закріплене в нормах законодавства стабільне правове становище громадян, що проявляється у здатності задовольняти потреби, необхідні для розвитку [61].

У свою чергу, О. Лемак тлумачить національну безпеку через поняття «нація», тобто через усвідомлення національної ідеї, захист національних інтересів. Згідно вченого, національна безпека – це безпека усіх громадян України [45, с. 40].

Якщо базуватися на Законі України «Про національну безпеку» від 21 червня 2018 р., то національну безпеку слід розуміти як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів громадян України від усіляких загроз [161]. Тож, ця категорія поняття є конституційною.

На думку Л. Казакової, таке розходження щодо основних понять національної безпеки унеможливить ефективне використання усіх ресурсів задля досягнення основної мети – забезпечення національної безпеки України [34, с. 128].

Отже, проблемою на сьогодні є розробка чіткого категорійно-понятійного апарату, його офіційне визнання та затвердження. Це допоможе усуненню таких недоліків, як: використання неофіційних термінів, неузгодженість нормативно-правових актів щодо їх використання, відставання темпів розвитку категорійно-понятійного апарату від нагальних потреб системи забезпечення національної безпеки (далі – СЗНБ).

У дослідженні нами був використаний такий понятійно-категорійний апарат:

Безпека – це такі умови, коли дія зовнішніх і внутрішніх факторів не є негативною по відношенню до певної системи [33].

Біполярність – структура міжнародних відносин, в якій існує значний відрив тільки двох держав від решти членів міжнародного співтовариства за сукупністю силових, економічних, політичних можливостей та потенціалу ідейно-політичного впливу [37, с. 63].

Глобалізація – процес всесвітньої політичної, економічної та культурної інтеграції та уніфікації [1, с. 12-13].

Державна політика – дії органів державної влади, у першу чергу виконавчої в різних сферах суспільного життя [110].

Загрози державній безпеці – зовнішні та внутрішні суб'єктивні та об'єктивні суперечності суспільного розвитку в державі й на міжнародній

арені у різних сферах людської життєдіяльності, які ускладнюють діяльність суб'єктів національної безпеки зі створення сприятливих умов для збереження та зміцнення української цивілізації [46].

Загрози національній безпеці – чинники, які можуть призвести до обмеження найважливіших інтересів держави, суспільства чи людини [54, с. 89].

Національна безпека – здатність країни своєчасно виявляти, упереджувати та нейтралізувати реальні та потенційні загрози національним інтересам [17]; певний ступінь захищеності особистості, суспільства та держави від зовнішніх та внутрішніх загроз, що дозволяє їм нормально функціонувати та розвиватися [60, с. 49].

Національні інтереси – система цілей і завдань зовнішньої політики держави [47, с. 295]; життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [160].

Національні цінності – це матеріальні й духовні цінності, які нація отримала у спадщину від своїх пращурів; предмети, явища та їх властивості, що задовольняють потреби особи, суспільства і держави в безпечному існуванні та прогресивному розвитку [20, с. 14].

Політика - діяльність з вирішення питань життя суспільства, сукупність засобів та методів для реалізації певних стратегічних інтересів [9].

На думку частини українських вчених, зокрема миколаївської дослідниці В. Андріяш, ключовим питанням для забезпечення національної безпеки України є необхідність належного визначення національних інтересів. Лише після чіткого окреслення інтересів держави можна формувати ефективний довгостроковий стратегічний курс державної політики України в сфері національної безпеки [15, с. 96].

Законодавча та нормативна база дослідження

В сучасній Україні питання безпеки порушені в таких нормативно-правових актах, як: Закон України «Про національну безпеку України» (від 21 червня 2018 р. у № 2469-VIII, що набув чинності 8 липня 2018 р.) [31], Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» [176], Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку постачання озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів під час особливого періоду, введення надзвичайного стану, проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та у період проведення антитерористичної операції» [158] від 30 вересня 2022 р. № 1097 тощо.

Відповідно до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України визначені основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз [120]. Згідно «Стратегії воєнної безпеки України», *воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей. Захист суверенітету і територіальної цілісності України - найважливіша функція держави, справа всього українського народу* [176].

Питанням національної безпеки присвячено також такі норми Конституції України, як статті 32, 34, 36, 39 (інтереси національної безпеки), стаття 44 (забезпечення національної безпеки), стаття 92 (основи національної безпеки), стаття 106 (національна безпека, сфери національної безпеки, небезпека), стаття 107, що передбачає створення й функціонування координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при

Президентові України, а саме Ради національної безпеки і оборони України [120].

Таким чином, категорійно-понятійний апарат у сфері забезпечення національної безпеки потребує доопрацювання. Україна як ніколи сьогодні потребує чіткого усвідомлення та визначення в законодавстві таких понять, як «безпека», «національна безпека», «національні цінності», «національні інтереси» тощо. Недоліки в понятійно-термінологічному апараті стримують розробку та впровадження діючих сучасних моделей та практик розвитку СЗНБ. В умовах гібридних викликів сучасного світу держава мусить реагувати шляхом зміцнення національної безпеки у тому числі і через усунення недоліків в основних поняттях сфери безпеки та чітке визначення дефініцій.

1.2. Історіографія питання

Якщо говорити про *історіографію проблеми* державної політики України в сфері національної безпеки, то аналізувати питання розвитку безпеки України в досліджуваний період (2018-2022 рр.) почали саме на момент постановня проблеми й прийняття «Закону України про національну безпеку», тобто з 2018 р.

Значний вплив на наукові дослідження українських учених справила діяльність еміграції, закордонні науково-дослідницькі центри, такі як: Інститут національної пам'яті Польщі [69], Український науковий інститут Гарвардського університету [93] тощо. Наукові розвідки істориків набули більшої свободи. Розвиток польсько-українських відносин, відкриття архівів стимулювали до більшого зацікавлення українською проблематикою.

У свою чергу, в Україні функціонують: Національний інститут стратегічних досліджень (директор – Олександр Богомолів) [128], Український інститут національної пам'яті (директор – Антон Дробович) [177], Інститут соціології НАН України (директор — Євген Головаха) [116]

та інші наукові та науково-дослідницькі центри, що вивчають проблему безпеки України.

На розвиток державної політики України в сфері національної безпеки значний вплив має проєвропейська політика України, її боротьба за свій суверенітет та гідне місце в міжнародній політиці. Немале значення для зміцнення безпекового фактору української держави мають добросусідські відносини між Україною та Польщею, взаємодія польського та українського інтелектуальних середовищ, бажання представників польських і українських політичних та наукових еліт порозумітися в складних питаннях спільного минулого. Велике значення в цьому контексті мають спільні польсько-українські конференції, симпозіуми, форуми тощо, поживлення особистих контактів між польськими та українськими вченими.

Якщо говорити про різноманіття опрацьованих джерел та літератури, то, перш за все, треба виділити *вітчизняні та закордонні* дослідження.

Закордонні дослідження в основному представляють неупереджений погляд на розвиток безпекової політики в Україні, подають багато відомостей щодо розвитку політики безпеки в країнах Європи та Америки. Вагоме значення для нашої роботи мали праці американського політолога та соціолога, одного з засновників сучасної науки політологія Гарольда Лассвелла [9], американського історика, професора Йельського університету Тімоті Снайдера [65], тощо. Особливе місце в історіографії проблеми міжнародного досвіду розбудови безпеки держави, займають праці наших польських колег. Авторкою проаналізовані дослідження вчених Військової академії у Варшаві – Пйотра Кжиковського [7], Марека Жили, Тадеуша Кубачика [8] тощо.

Вітчизняні дослідження відрізняються своєю глибиною змісту, адже їх автори є безпосередніми учасниками процесів, пов'язаних із реалізацією політики безпеки України. Праці українських дослідників з безпекових питань переважають у кількості праці закордонних колег, однак недоліком

цих робіт є те, що не завжди українські автори можуть оцінювати ситуацію об'єктивно, з неупередженої позиції. Серед праць українських вчених можна виокремити дослідження Г. Бондар [19], В. Андріяш [15, с. 96], П. Гая-Нижника та Л. Чупрія [21],

Роботи з даної проблеми відрізняються тим, що їх автори є істориками [21], політологами, фахівцями з національної безпеки, державного управління [19], міжнародних відносин, соціології [108] тощо. Тож, особливістю робіт, у яких висвітлена аналізована нами проблема, є те, що вони носять інтердисциплінарний характер і доповнюють одна одну. Отже, *згідно дисциплінарної приналежності виокремлюємо роботи:* з державного управління [19], національної безпеки, політології, історії, міжнародних відносин, філософії [17], соціології [108], права [57] тощо.

Досліджувані тексти можна розділити за характером публікацій на роботи теоретико-методологічного спрямування, інформаційного, аналітичного, стратегічного, прогнозувального, агітаційного.

Інформаційні дослідження представлені працями О. Корнієвського [39], Г.Ситника [56], П. Гая-Нижника [21], О.Глазова [22], Г. Бондар та Л.Ракутіної [18].

До аналітичної літератури можемо зарахувати інтерв'ю з Є.Головахою [108], роботи Ю. Хатнюка [179], Є. Кобка [118], В. Ємельянова та Г.Бондар [28].

Стратегічний характер мають роботи М. Криштанович, В. Андріяш, Г. Бондар, Ю. Кушніра, К. Ожарко [13].

Прогнозувальними можна назвати праці О. Євтушенка та В. Андріяш [27], П. Кжиковського, М. Жили [8]. О.Кондратенка [35].

До агітаційної літератури відносимо тексти пропагандистського спрямування, часто позбавлені науковості. Яскравим прикладом може бути брошура представників польської політичної партії «Конфедерація польської корони» (польською - Konfederacja Korony Polskiej) під назвою «Стоп

українізації Польщі», видана у липні 2022 р. в Варшаві. У масовій іміграції українців до Польщі під час російсько-української війни 2022 р. укладачі збірки бачуть тільки неймовірні загрози для Польщі: політичні, економічні, культурні, зокрема зміну етнічної структури Польщі [14].

Використані нами праці також можна поділити за проблемним принципом. Тож, виокремимо роботи, у яких порушені загальні питання безпекової політики держави.

Проблему нелегальних міграцій та кібернападів на цифрову інфраструктуру в Україні порушує Г. Бондар [19], на питанні входження України до НАТО акцентує увагу Є. Головаха [108], захист та розвиток національних цінностей українців як головної передумови національної безпеки держави вивчає П. Гай-Нижник [21], стратегічні цілі України досліджують В. Андріяш та О. Євтушенко [27], криза східного вектора зовнішньої політики України є об'єктом уваги О.Кондратенка [35], міжнародний досвід Республіки Польща в сфері безпеки, безпекову політику України досліджує Пйотр Кжиковський [8].

Джерельну базу проблеми можна розподілити також на два великі масиви: друковані та електронні джерела.

Друковані джерела

Важливим для розуміння особливостей становлення та розвитку проблеми реалізації державної політики безпеки є таке історіографічне джерело як *матеріали інтерв'ю*. Змістовою особливістю цього джерела є фіксація миттєвої рефлексії вченого стосовно порушених кореспондентом чи адресатом питань. У сьогоденні інтерв'ю є доволі поширеною формою діалогу вченого з суспільством. У нашій роботі ми використовували, наприклад, матеріали інтерв'ю з Євгеном Головахою [108] та ін.

У роботі використано також таке історіографічне джерело, як *науково-популярні та публіцистичні праці*. Особливістю цих текстів є намагання їхніх творців максимально зрозумілою мовою пояснити складні історичні

проблеми, котрі найбільше цікавлять громадськість. В основному такі тексти презентовані в різноманітній періодиці суспільно-політичного та популярного характеру.

Найбільшим наповненням інформації позначене таке історіографічне джерело як *біографічні й бібліографічні покажчики та довідкові видання* [23]. Особливість наведеної в них інформації полягає в максимально формалізованій, зазвичай позбавленій оцінок передачі значного обсягу даних констатуючого характеру.

У нашому дослідженні також була опрацьована різнопланова *справочинна документація*. Змістовою особливістю цього історіографічного джерела є інформування громадськості про особливості функціонування різних інституцій безпекового характеру – наукових товариств, громадських організацій, експертних українських чи міжнародних груп і комісій тощо, що вивчають питання національної безпеки. Для прикладу згадаємо надзвичайно змістовні для реалізації завдань нашого дослідження матеріали діяльності Національного інституту стратегічних досліджень України, Інституту соціології НАН України [117].

Подібний до попередньої групи джерел формалізований характер мають і *документи державних органів влади*. Їхня змістова особливість полягає в передачі офіційної позиції стосовно того чи іншого питання. Особливу актуальність проблеми реалізації державної політики України у сфері національної безпеки відображає *основний закон* - Конституція України [120], *закон України* «Про національну безпеку України» [31], *законодавчі акти та укази* Президента України, зокрема Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» [175] тощо. Сюди ж відносимо й *постанови та ухвали Кабінету міністрів України* щодо забезпечення національної безпеки і оборони [158], зрештою – *офіційні звернення представників влади* тощо [176].

Окремий вид джерельної бази дослідження – **електронні джерела**.

Перевага цього виду документів полягає в оперативності висвітлення інформації, загальній доступності, можливості застосовувати візуальний матеріал, з'ясовувати популярність представленої в Інтернеті книги, журналу чи інтерв'ю серед користувачів мережі, а також відстежити суспільну думку, коментарі щодо порушених питань тощо.

Електронні джерела, з яких почерпнуто інформацію для нашого дослідження, можна поділити на такі групи:

1. *Офіційні сайти органів влади*, де частково порушуються питання щодо діяльності навчальних закладів, зокрема сайти Міністерства закордонних справ України [124] тощо.

2. *Сайти-довідники, енциклопедії, досьє про персони, організації*. Здебільшого така інформація подається на сайті найбільшої і найпопулярнішої універсальної багатомовної інтернет-енциклопедії «Вікіпедія» [93].

3. *Офіційні сайти наукових, освітніх і громадських установ*, які займаються дослідженням безпекової політики України: Міністерства закордонних справ України [146], Національного інституту стратегічних досліджень [144], Українського інституту національної пам'яті [156], Польської академії наук [150], Інституту історії Польської академії наук [142] й Інституту політичних досліджень Польської академії наук [143], Південно-Східного наукового інституту в Перемишлі [147], Інституту Центрально-Східної Європи [145] й Центру Східної Європи [155] в Любліні, Польського історичного товариства [148], Польського історіографічного товариства [149], Українського історичного товариства в Польщі [152], Фундації святого Володимира [153], Інституту історії Варшавського університету [141], Центру Східноєвропейських студій Варшавського університету [154] тощо.

4. *Сайти наукових журналів, газет*, що висвітлюють проблеми історії України: Офіційний сайт журналу «Схід Європи. Гуманістично-суспільні студії» [138], «Історична спадщина і суспільна свідомість» [137], «Наш вибір. Газета українців в Польщі» [131], «Наше слово» [132], «Nowa Ukraina» [135] («Нова Україна»), «NaRubieży» [134] («На рубежі»), «Nad Wisłą i Dnieprem» [133] («Над Віслою та Дніпром»), «Nowy Prometeusz» [136] («Новий Прометей»), «Україна модерна» [140].

5. *Інформаційні сайти*, що представляють новини України і світу, актуальні репортажі про українсько-польські відносини тощо. До цієї групи джерел можна віднести *сайт Радіо свобода* [151], де часто порушуються проблеми національної безпеки України, зокрема «гострі» питання. Аналогічна проблематика нерідко обговорюється на сайті *Польського радіо* [94].

6. *Форуми, чати, блоги, інтерв'ю*. Дедалі популярнішою в сучасному житті стає інтернет-комунікація. Її перевагами є оперативність, прилюдність, різноманітність. Тематики досліджень урізноманітнюються, наукові доробки вчених ширше популяризуються. У нагоді стає Інтернет, адже це найпростіше, найшвидше й найактуальніше джерело поширення інформації сьогодні. Усе більше науковців звертається до мережі задля швидкого донесення результатів своєї праці до широкого кола читачів у різних кутках світу. У результаті сформувалися серйозні інтернет-канали, платформи, що порушують тематику національної безпеки України, в обговоренні якої беруть участь фахівці з України, Польщі, Америки й інших держав. Перевагою інтернет-спілкування є можливість прямого зв'язку з автором тексту, отримання миттєвої реакції на представлені тези, обговорення важливих, часто контroversійних моментів із широкою аудиторією, представниками протилежних думок і позицій. Позитивним моментом для автора є ознайомлення з реакцією публіки на його творчість, можливістю враховувати думку аудиторії в подальшій роботі, ставити певні прогнози.

Для читацької ж аудиторії важливим є розуміння тієї чи іншої позиції автора з його відповідей на висунуті запитання, можливістю уточнення інформації тощо.

Стосовно теми нашого дослідження вдалося почерпнути корисні матеріали з таких інтернет-ресурсів: Мультимедійної платформи іномовлення України «Укрінформ» (єдине національне інформаційне агентство України, що висвітлює інформацію про життя в Україні й за кордоном) [178], українського онлайн-офіційного суспільно-історичного, науково-популярного видання «Історична правда» [95], українського інтернет-каналу «Громадське телебачення» [96], платформи міжнародного інтелектуального часопису «Україна модерна» [140], «Українська правда», «Історична правда [139]», найбільшої у світі англійської соціальної мережі «Facebook», соціальної мережі для публічного обміну інформацією «Twitter» [97].

Активними авторами інтернет-дописів на актуальні теми українсько-польських відносин є польський історик, директор Центру польсько-російського діалогу й порозуміння Лукаш Адамський [62], український історик і політик, колишній директор українського Інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович [107], історик і публіцист Олександр Зінченко [115] та ін.

7. Аудіовізуальні джерела є доволі важливими для реконструювання картин досліджуваних подій. Хоча серед учених часто спостерігається критичне ставлення та певна недовіра до зображальних джерел. Перевага надається класичним історичним документам. Лише окремі дослідники вміють підходити до аналізу візуальних матеріалів так само критично, як і до письмових носіїв інформації. На думку київської дослідниці Ольги Калястрок, фото й відеоматеріали – «це цілком самодостатні історичні джерела, які потребують такої ж джерелознавчої критики та відповідного методичного інструментарію, як і писемні документи» [119].

Сьогодні дедалі частіше трапляється так, що певні події висвітлюються лише у вигляді фото- або відеопрезентацій. Наприклад, про проведення і зміст окремих українсько-польських конференцій [121-123; 170; 171], найсвіжіших інтерв'ю з відомими ученими щодо актуальних питань історії України тощо [75] можемо дізнатися саме завдяки вказаним джерелам. Усе частіше інформація, що подається в мережу Інтернет, представлена саме в такий спосіб. На жаль, буває й так, що, окрім фото- й відеоматеріалів, дослідник може й не знайти більше інформації.

Як бачимо, джерельна база дослідження доволі презентабельна: від узагальнюючих до вузькосюжетних праць, законодавчих актів і постанов до інтерв'ю, інформаційно-довідкових і публіцистичних матеріалів тощо. Використання такого розмаїття джерел дало змогу отримати доволі об'єктивну картину про процеси розвитку українсько-польських відносин, виявити провідні тенденції, окреслити актуальні питання розвитку державної політики України в сфері національної безпеки.

1.3 Теоретико-методологічні підходи висвітлення питання розвитку безпекової політики України

Якість дослідження залежить від інфраструктури пізнавального процесу. Вирішальну роль у цьому відіграє *методологія наукового пізнання*. Отримані науковцем нові знання корелюють із застосованими методами дослідження.

Методологія дослідження покликана допомогти розв'язати проблему вироблення якісно нового знання про сучасний стан державної політики України в сфері національної безпеки, охопити весь діапазон висвітлення українською, польською, американською, британською історіографією сучасного стану розвитку безпекової політики України.

Методологія дослідження базується на застосуванні загальнонаукових методів аналізу, синтезу, індукції та дедукції, моделювання, системності,

узагальнення, порівняння, контекстуалізації тощо. Робота базована на принципах історизму, об'єктивності, науковості, верифікованості. Також авторкою були використані такі спеціальні методи, як: соціологічний, контент-аналізу, спостереження, інтерв'ювання, періодизації, синхронний тощо.

Аналізуючи проблему дослідження міжнародного досвіду в сфері національної безпеки, у першу чергу в Польщі, необхідно звернути увагу на врахування поглядів як української, так і польської наукової спільноти. Важливо взяти до уваги такі моменти: залежність інформації від політичних змін у суспільстві, ідеалізацію «свого» й дегероїзацію «іншого», використання історичних фактів задля певних інтересів, вплив процесів постмодернізму на наукові рефлексії і т. ін.

Ідеологічна спрямованість і політична заангажованість інформації, час створення джерела істотно впливають на зміст праці вченого. Наприклад, у працях представників польських «кресових товариств», поміж яких є учасники або нащадки учасників українсько-польського конфлікту часів II Світової війни й повоєнного періоду, спостерігаються тенденції применшити значення європеїзації України, розвитку українсько-польських стосунків, намагання довести небезпеку від намірів України увійти в НАТО тощо. Використання абсолютно протилежних за своїм характером джерел, опрацювання певного типу пропагандистської літератури дало змогу скласти об'єктивне уявлення про різні настрої суспільства щодо досліджуваної проблеми та про ті небезпеки, які вбачають в процесах реалізації політики національної безпеки України представники окремих груп сусідньої країни.

Принцип науковості передбачав передусім розкриття важливої наукової проблеми, використання ґрунтовної наукової джерельної бази, яка складається з робіт авторитетних українських, польських, американських та британських учених, у першу чергу фахівців з державного управління та національної безпеки, документального матеріалу. По-друге, це комплексне

дослідження проблеми за допомогою сучасних професійних механізмів і набування у результаті знань, які є важливими й необхідними для сучасної науки. Наше дослідження оперте на праці знаних фахівців, які є авторитетними й визнані науковою громадськістю.

Принцип об'єктивності полягав у неупередженому аналізуванні досліджуваних джерел і поданні достовірної інформації. Важливо було брати до уваги контекст, політичну ситуацію, у якій створено аналізовані роботи. У нашому дослідженні були розглянуті різноманітні за змістом та ідейним контекстом роботи учених, що репрезентують різні течії історіографії й висловлюють розбіжні, часто цілком протилежні, погляди на важливі проблеми реалізації політики національної безпеки України. Крім цього, для наближення до об'єктивної оцінки процесу були проаналізовані праці відомих й авторитетних закордонних учених.

Доробок науковців з дослідження політики національної безпеки України ми оцінювали, беручи за критерій ґрунтовність викладення матеріалу, наявність доказової бази, документального підґрунтя. Узято до уваги наявний подекуди суб'єктивний підхід до використаних джерел.

Принцип історизму передбачав пізнання досліджуваного періоду та персоналій у різних категоріях обставин, розгляд подій із властивими їм тенденціями й закономірностями. Цей принцип дав змогу проаналізувати процес реалізації безпекової політики України з урахуванням особливостей загального політичного процесу та ситуації в Україні 2018–2022 рр. Усі кардинальні зміни в історієписанні пов'язані із загальними змінами у житті суспільства, як-от потрапляння під вплив загальносвітових процесів і тенденцій, відхід від комуністичної ідеології та становлення демократичного ладу, політичне зближення Польщі й України, нормалізація польсько-українських відносин тощо.

Принципи системності й послідовності були застосовані при розподіленні досліджуваного матеріалу на окремі логічно завершені фрагменти, встановленні порядку їх вивчення й методики опрацювання. Відповідно до цього, увесь процес розвитку реалізації національної політики України в сфері національної безпеки розглядався як цілісна система, що складається з послідовних самостійних компонентів, кожен із яких можна вивчати окремо. Скажімо, абсолютно самодостатніми є розділи: «Теоретико-методологічні засади дослідження», «Особливості безпекового простору України», «Державна політика України в сфері національної безпеки (2018-2022 рр.)». Кожен із цих розділів міг би стати повноцінним дослідженням. Окрім того, самодостатніми є і підрозділи: «Понятійно-категорійний апарат, законодавча та нормативна база проблеми реалізації державної політики України в сфері національної безпеки», «Історіографія проблеми та теоретико-методологічні підходи висвітлення питання розвитку безпекової політики України», «Міжнародний досвід реалізації державної політики безпеки (на прикладі Польщі)», «Загальна характеристика безпекового простору Держави», «Проблема безпеки півдня України», «Інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір як один із пріоритетів безпекових інтересів України», «Специфіка державної політики України в сфері безпеки в 2018 - вересні 2020 р. Стратегія національної безпеки та оборони України», «Основні засади безпекової політики України наприкінці 2020 - на початку 2022 р.», «Особливості державної політики України в сфері національної безпеки в контексті російсько-української війни 2022 р. (лютий 2022 р. - грудень 2022 р.)». Однак, розглядаючи їх у сукупності, можна скласти цілісне й усебічне уявлення про сучасні процеси розвитку українсько-польських відносин.

Принцип цілісності та контекстуалізації. Процес дослідження особливостей та реалізації національної політики України в сфері

національної безпеки є окремим явищем, яке водночас відбувалося й відбувається в тісному контакті із зовнішнім середовищем, залежить від політичних, соціальних, історичних і культурних чинників. Тож задля вироблення повної картини досліджуваної проблеми, потрібно було розглянути особливості розвитку процесу реалізації національної політики України в контексті різноманітних зовнішніх впливів, які безпосередньо чи опосередковано позначалися на його якості. Наприклад, на інтенсивність, зміст та якість відносин України та Польщі вплинули процеси постмодернізму з його відходом від усталених норм та ідеалів і виробленням нового мислення, політична ситуація в Польщі та Україні початку XXI ст., зміна ціннісних орієнтирів у посткомуністичному середовищі, моральних засад поляків і українців, рівня інформованості населення, культурний розвиток.

Особливістю досліджуваної теми є те, що вона має інтердисциплінарний характер. У роботі тісно переплелися теоретичні засади державного управління, політології, національної безпеки, історії, історіографії, джерелознавства, міжнародних відносин. Тож, з огляду на це, в роботі був застосований **міждисциплінарний підхід**. Крім цього, залучено елементи аналізу історичної пам'яті, міфологізації і стереотипізації історії, політики пам'яті.

Важливою складовою теоретико-методологічної бази нашого дослідження став **багатофакторний підхід** до вивчення процесу розвитку реалізації політики національної безпеки України, діяльності окремих осіб та наукових інституцій. Для здійснення якісного аналізу реалізації безпекової політики України в майбутньому вважаємо за доцільне поєднання двох підходів – **історико-ситуативного та історико-ретроспективного** як протипаги суто описовому методу вивчення процесу.

Зазначені принципи реалізовані через застосування комплексу як **загальнонаукових** (метод системно-структурного аналізу, періодизації, синхронний метод, історико-порівняльний, історико-генетичний, історико-типологічний, історико-системний, проблемно-хронологічний, метод контент-аналізу та ретроспективного й перспективного аналізу тощо), так і **спеціальних методів** дослідження (історіографічний аналіз і синтез, історіографічна класифікація а також джерелознавчі методи: класифікації джерел, текстологічного й термінологічного аналізу, історичної критики джерел тощо).

Метод системно-структурного аналізу застосований для осмислення досліджуваної теми у послідовності розгляду окремих проблем, які пов'язані між собою та є елементами єдиної системи. На основі виявлення властивостей таких аспектів проблеми, як стан наукової проблеми, джерельна база дослідження, теоретико-методологічні засади роботи, особливості безпекового простору України, державна політика України в сфері національної безпеки (2018 р. – грудень 2022 р.) були виявлені загальні характеристики цілої системи – «Державна політика України в сфері національної безпеки».

Метод періодизації полягав у виокремленні певних етапів досліджуваної проблеми з метою з'ясувати основні тенденції й особливості кожного з них. Тож процес вивчення процесу реалізації державної політики України в сфері національної безпеки було проаналізовано в такій послідовності: «Специфіка державної політики України в сфері безпеки в 2018 - вересні 2020 р. Стратегія національної безпеки та оборони України», «Основні засади безпекової політики України наприкінці 2020 - на початку 2022 р.», «Особливості державної політики України в сфері національної безпеки в контексті російсько-української війни 2022 р. (лютий 2022 р. - грудень 2022 р.)». Це дало змогу з'ясувати характерні тенденції розвитку питання відповідно до політичних, соціальних і культурних змін у державі в

окремий період історичного розвитку задля формування загальної картини процесу розвитку політики безпеки України. Цей метод також застосований під час аналізу історіографії проблеми.

Синхронний метод дав змогу конструювати процес розвитку проблеми реалізації політики національної безпеки України, беручи до уваги зміни загальних політичних й культурних умов у Державі. Таким чином, вдалося висвітлити процес появи перших активних розвідок з досліджуваної проблеми, існування старих міфів й стереотипів, формування нових ідей і поглядів щодо питання, їх еволюцію в окремі концепції тощо.

Історико-порівняльний, або метод компаративістики передбачав порівняння концепцій, ступеня висвітлення досліджуваного питання в історіографіях різних країн. Цей метод використаний для порівняння таких аспектів: ступеня висвітлення проблеми реалізації державної політики України в сфері національної безпеки, зокрема в різні періоди історії; концепцій представників української, польської, американської та британської історіографій щодо причин, результатів і т. ін. актуальних проблем реалізації безпекової політики України.

Історико-генетичний метод застосований для з'ясування причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей процесу дослідження відносин українців і поляків. За допомогою цього методу вдалося розкрити характерні особливості розвитку українсько-польських відносин, а також діяльності окремих діячів, виходячи з причин, фактів, подій, пов'язаних із вивченням окремих аспектів української та польської історії.

Історико-типологічний метод (метод класифікації) дав змогу класифікувати джерельну базу проблеми; установи, що займаються політикою національної безпеки в Україні; періодичну літературу з досліджуваної проблематики.

Історико-системний метод передбачає розгляд цілісної картини об'єкта дослідження на основі зведення до єдиного усіх його частин, дає

змогу перейти від конкретного-історичного знання до теоретичного. Цей метод сприяв вивченню усіх елементів процесу розвитку проблеми реалізації національної політики України в сфері національної безпеки, відповідно до їх взаємозв'язку в межах єдиної системи.

Проблемно-хронологічний метод відповідає за виокремлення проблемних історіографічних блоків. Наприклад, процес реалізації державної політики України в сфері національної безпеки (2018 р. – грудень 2022 р.) поділено так: 2018 р. – вересень 2020 р. – період формування специфіки державної політики України в сфері безпеки; кінець 2020 – початок 2022 р. – формування основних засад безпекової політики України на основі реалізації Стратегії національної безпеки та оборони України; лютий 2022 р. – грудень 2022 р. – формування особливостей державної політики України в сфері національної безпеки в контексті російсько-української війни 2022 р.

Метод контент-аналізу знадобився для дослідження й аналізу для вивчення й аналізу змісту наукових робіт науковців на тему реалізації державної політики України в сфері національної безпеки, наукових журналів; для виявлення відмінностей у трактуванні однієї і тієї ж події в різних джерелах інформації і т. ін.

Методи ретроспективного й перспективного аналізу дали змогу вивчити проблему починаючи від сучасного стану до моменту її появи з урахуванням часових змін, попереднього досвіду, відобразивши причинно-наслідкові зв'язки, закономірності подій тощо, а також навпаки, від моменту зародження проблеми й до теперішнього моменту задля прогнозування її подальшого розвитку. У роботі послідовно розкриті характерні риси, особливості й зміни розвитку державної політики України в сфері національної безпеки в процесі історичного розвитку; розроблені практичні рекомендації щодо подальшого вивчення проблеми.

Спеціальні методи історіографічного аналізу, синтезу й класифікації допомогли вивчити, узагальнити, проаналізувати й класифікувати отримані знання.

Джерелознавчі методи текстологічного й термінологічного аналізу, історичної критики дали змогу виявити джерела, їх згрупувати та класифікувати, обрати методи їх опрацювання, з'ясувати умови, в яких вони були створені та мету їх появи, оцінити їх вичерпність й неупередженість, сформулювати механізми для їх дослідження, описати й проаналізувати зміст джерельного матеріалу, зіставити дані з іншими джерелами, порівняти отримані відомості з об'єктивними обставинами, оцінити достовірність й з'ясувати походження даних, що подані в джерелі, виявити специфічні терміни й увести їх у науковий обіг.

Зауважимо, що всі наукові методи взаємопов'язані між собою, тож задля досягнення мети дослідження потрібно було використати їх у комплексі. Поєднання різних методів дало змогу глибше проникнути в сутність предмету дослідження, виокремити головні аспекти проблеми та сформулювати стратегію дослідження. У підсумку вдалося проаналізувати процес реалізації державної політики України в сфері національної безпеки ґрунтовно та якісно.

1.4. Міжнародний досвід реалізації державної політики безпеки України (на прикладі Польщі)

Польща – це країна, з якою Україну пов'язує не лише спільний кордон. Це держава, з якою українці мали спільну історію, пам'ять та досвід. Сьогодні в історії українців та поляків достатньо невирішених проблем спільного минулого, однак російська загроза значно зблизила дві країни-сусідки, дала можливість налагодити й розвинути міждержавний діалог. Окрім того, схожість менталітету, мови, подібні національні цінності та інтереси стимулюють до того, що саме Польща стає для України певним

прикладом та дороговказом до здійснення реформ та євроінтеграції. Тож, саме приклад реалізації державної політики безпеки Польщі ми обрали як орієнтир для реалізації подібної політики в Україні.

У контексті процесів, які відбуваються як на світовій арені загалом, так і всередині НАТО та ЄС зокрема, а також з причини повномасштабного вторгнення Росії в Україну та російсько-української війни, перед Польщею гостро постало питання національної безпеки. У державі функціонує достатня кількість безпекових інституцій, які займаються питаннями безпеки на науковому, політичному й практичному рівні.

Головною інституцією, яка відповідає за національну безпеку в Польщі є *Бюро національної безпеки Польщі* (пол. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego; далі - БНБП) — польське урядове відомство, що було створене в 1991 р., до функцій якого входить робота з реалізації доручень перзидента Польщі з питань національної безпеки. Голова БНБП (Павел Солох) підзвітний президенту Польщі. БНБП фактично виконує функції секретаріату Ради національної безпеки Польщі, контролює та аналізує проекти, що впливають на безпеку та оборону держави [63].

Від самого початку формування демократичної Польщі польська дипломатія головним методом забезпечення безпеки в країні визначила якнайшвидше входження держави до світових безпекових інституцій, зокрема до НАТО та уникнення ситуацій, які могли би цьому завадити. Як бачимо, результати такої політики, а власне вступ Польщі до НАТО в 1999 р., забезпечив країні відносно мирне існування сьогодні.

Загрози та можливі політичні стратегії Варшави є також об'єктом діяльності *Польського інституту міжнародних справ Польщі*. Директор Інституту Славомір Дембський так оцінює сучасну безпекову ситуацію в Польщі: на думку очільника, Польща мусить прагнути збільшити оборонний потенціал Європи, тобто суму оборонного потенціалу європейських країн, і при цьому використовувати інструменти Європейського Союзу. Згідно С.

Дембського, збільшення європейської обороноздатності збільшує шанси на збереження миру в Європі, найбільшим бенефіціаром якого є Польща. С.Дембський зазначив, що міцна обороноздатність сприятиме зміцненню трансатлантичних зв'язків. Польща займає ключове положення задля забезпечення надійності глобального стримування з боку США та захисту Східного флангу НАТО. В умовах погіршення міжнародної економічної ситуації Польща повинна проводити активну політику, яка мусить спрямовуватися на збільшення автономного потенціалу стримування [109].

На думку польської аналітикині Юстини Готковської, величезні наслідки для позиції Польщі на міжнародній арені може мати послаблення американського лідерства, адже саме американське лідерство, згідно Ю. Готковської, призвело до відновлення незалежності Польщі. Політологиня наголошує на значенні Росії для становлення миру в Європі, адже розширення НАТО на Польщу та інші держави Центральної Європи було механізмом реалізації концепції присутності США в Європі, головним адресатом якого була Росія. Ю. Готковська вважає, що якби Росія була здатною стати демократичною країною, можна було б сподіватися на довгий мир в Європі та на відсутність необхідності присутності американських сил в регіоні. Однак, Росія не зацікавлена в такій політиці [109]. Російські еліти вважають демократизацію країни загрозою для збереження її статусу як дворегіональної наддержави. Як результат, Росія мусила стати основним противником об'єднання Європи та американської концепції європейського ладу. Тож, згідно Ю. Готковської, роль Польщі в американській глобальній стратегії є продовженням американської політики щодо Росії. Якби навіть гіпотетично Росія стала демократичною країною, значення Польщі звелось б до ролі одного з багатьох учасників європейської інтеграції з досить обмеженим значенням. Ю.Готковська вважає, що саме агресивна політика Кремля перетворює Польщу на державу східного флангу НАТО з найбільшим військовим і політичним потенціалом, на важливу союзницю

США у реалізації їхньої глобальної стратегії стримування не тільки Росії, але й Китаю. І навіть якщо протягом найближчих десятиліть американську присутність у Європі переглянуть, поки є потреба у ядерному стримуванні Росії, Сполучені Штати завжди підтримуватимуть збереження миру в Європі та матимуть статус важливого гравця в Європі [109].

Важливим пунктом реалізації безпекової стратегії Польщі є співпраця з Україною та Литвою. Обговоренню проектів так званого “Міжмор’я” сьогодні займаються різні політичні і громадські польські інституції. 8 грудня 2022 р. у Вільно відбулася XII сесія парламентарного зібрання представників Польщі, Литви та України. Головним питанням саміту було питання підтримки підготовчих процесів України до входження в ЄС, а також допомоги відбудови Україні — економічної, енергетичної, гуманітарної, питання безпеки, присутності військ НАТО в регіоні, посилення політики оборони. Польську делегацію на саміті представляв маршалок Сенату Томаш Гродзький. Під час сесії працювали три комісії, які обговорили й випрацювали план дій на найближчі місяці. В тракці дискусій підкреслювалася необхідність віри у справедливість міжнародного права та дотримання єдності між державами ЄС щодо санкцій, накладених на Росію. Одночасно було засуджено агресію Російської Федерації щодо України та висловлена необхідність підтримки українського народу й безпеки в регіоні. Маршалок Сейму у своєму виступі звернув увагу на свідомі дії росіян, що мають на меті дестабілізацію європейських держав шляхом кібератак, гібридної війни. Т. Гродзький зауважив, що Росія пробує перенести світ в часи холодної війни, підкреслив, що у Польщі немає можливості співпрацювати з Росією та проводити політику поступок [101].

Під час засідання Комітету з питань співробітництва у сфері безпеки було наголошено на важливості зміцнення військового потенціалу країн регіону та архітектури стримування та оборони. «З нашої точки зору, найважливішим є імплементація рішення саміту НАТО в Мадриді щодо

зміцнення східного флангу та відповідного налаштування інфраструктури НАТО», – сказав голова Комітету у закордонних справах Радослав Фогель. Він додав, що присутність України в НАТО має важливе значення, необхідно гарантувати репарації та забезпечити відновлення країни. Він також закликав заохочувати національні парламенти підтримувати зусилля України на шляху до членства в НАТО. Голова зазначив, що важливим елементом діяльності має стати залучення до співпраці демократичної опозиції Білорусі та зосередження на зміцненні стійкості всього східного флангу та збільшенні витрат на оборону [101].

Роберт Тишкевич закликав до солідарності з Білоруссю та запропонував провести перед самітом НАТО у Вільнюсі парламентські консультації щодо перспективи членства України в НАТО. Він підтримав ідею посилення та збільшення присутності НАТО на східному фланзі. У дебатах також виступив Адам Андрушкевич, який закликав до єдності щодо України та подальшої підтримки та співпраці.

У ході засідання Комітету з європейських справ та інтеграції України з ЄС Яцек Черняк зазначив, що Польща підтримує вступ України до ЄС і підтримує його у всіх можливих міжнародних формах. Він закликав до політичного та дипломатичного динамізму всіх політичних партій щодо членства України в ЄС.

Під час заборання Комітету з питань розвитку торгово-економічної, регіональної, місцевої та транскордонної співпраці Томаш Ленц заявив, що Польща стала провідним центром допомоги Україні, і він хоче відігравати подібну роль у співпраці з союзниками, партнерами та міжнародними інституціями у її післявоєнній відбудові. Він додав, що Україні бажано надати можливість більш тісної співпраці з ЄС у процесі підготовки до членства.

12-та сесія Парламентської асамблеї завершилася *підписанням спільної декларації про тісну європейську та регіональну співпрацю між парламентами Литви, Польщі та України* [101].

9 грудня 2022 р. представники польського парламенту під керівництвом Міхала Щерби взяли участь у Трансатлантичному форумі, що проходив у Вашингтоні. У заході брало участь більше ніж 100 парламентарів й репрезентантів державних адміністрацій держав-членів НАТО. Зібрання парламентаристів, у співпраці з Атлантичною Радою США, було присвячене ключовим питанням порядку й міжнародної безпеки. Обговорення відбулося в Національному університеті оборони. Найважливішими темами обговорення були: безпека й майбутнє НАТО в контексті сучасної війни, спровокованої збройним нападом Російської Федерації на Україну, відбудова української економіки після війни, виклики для світової демократії, оборона трансатлантичних цінностей у конкурентному міжнародному середовищі, енергетична безпека, зростання значення Китаю, що становить виклик для союзників, вплив кліматичних змін на питання безпеки, безпека Північних країн у контексті збільшення ролі та значення африканського регіону.

Модератором панелі, присвяченої Україні, був віце-президент парламентарного зібрання НАТО Міхал Щерба, який також є співголовою Міжпарламентської ради НАТО – Україна.

Під час перебування у Вашингтоні делегація польських парламентаріїв також зустрілася з послом Польщі у Вашингтоні Мареком Магеровським. Переговори стосувалися оцінки поточної політичної ситуації в США після проміжних виборів у листопаді, а також їх потенційного впливу на американську політику в контексті війни, що триває, та підтримки України [99].

Тож, метою польської зовнішньої та оборонної політики мусить бути протидія нав'язуванню Росією нової системи безпеки в Європі. Польща, як країна, яка позиціонує себе як лідер регіону Центрально-Східної Європи,

мусить проводити активну політику мобілізації країн Європейського Союзу та НАТО, що розташовані між Адріатичним, Чорним та Балтійським морями, а також України, Грузії та Молдови з метою спільного захисту інтересів на Заході. В інтересах Польщі сьогодні використати своє положення як флангової держави НАТО, зокрема тісніше співпрацювати з ЄС та НАТО з метою збільшення свого оборонного потенціалу. Необхідно звернути увагу на розвиток автодорожньої та залізничної інфраструктури, передбачити її використання не лише для цивільних, а й для військових цілей. Додаткового фінансування потребують також наукові дослідження військового призначення тощо. Пріоритетом для Польщі мусить бути розширення сухопутних військ та авіації, які забезпечать надійне стримування суперника. Необхідним є й забезпечення регіональної обороноздатності. Можливою є співпраця з Туреччиною, яка має подібну Польщі ситуацію. Тож, у сфері безпеки Польща мусить зробити все, щоби потенційний агресор міг зазнати величезної ціни своєї агресії проти Польщі.

Висновки до Розділу 1

Таким чином, на сьогоднішній день у питанні дослідження державної політики України в сфері національної існують проблеми недосконалості категорійно-понятійного апарату. Не існує єдиного методичного підходу до розробки комплексу стратегічних документів з розвитку СЗНБ. Це обмежує можливості розробки та впровадження формальних методів та моделей реалізації державної політики в сфері національної безпеки.

Проблема розбудови державної політики України в сфері національної безпеки займає помітне місце в українській та закордонній історіографіях. Багато вчених вивчають складні процеси розвитку безпекової політики України в різні історичні періоди.

Досить ефективним методом розробки державної політики безпеки є вивчення міжнародного досвіду реалізації державної політики безпеки. У

роботі авторкою був використаний досвід Польщі, як найбільш наближеної країни до України в політичному, культурному та історичному плані.

Проблема реалізації політики національної безпеки України сьогодні порушена в працях фахівців із різних дисциплін, що доводить актуальність питання в різних сферах суспільного життя.

На поживлення історіографічного процесу впливає розвиток добросусідських відносин між Україною та країнами Західної Європи та Америки, усвідомлення представниками еліт держав актуальності безпекових питань України. Вагоме значення у розробці питання державної політики України в сфері національної безпеки відіграють наукові з'їзди, симпозіуми, форуми.

Російсько-українська війна 2022 р. не лише сприяла розвитку відносин України з державами-союзницями, а й активізації історіографічних пошуків науковців різних країн із проблеми безпеки України.

РОЗДІЛ II Особливості безпекового простору України

2.1. Загальна характеристика безпекового простору Держави

Безпекова ситуація в Україні залежить від загальної безпекової ситуації в світі, яка на разі не є заспокійливою. Сьогодні експерти відзначають погіршення ситуації, зростання нестабільності, конфліктного потенціалу та військової небезпеки. Посилення напруженості відбувається на тлі розгортання глобальної економічної кризи. На думку фахівців, наслідки останньої проявляться не тільки в економіці і соціальній сфері, а й, значною мірою, відбиваються на міжнародних відносинах. Зокрема, загострюється боротьба за лідерство у світі, посилюється гонка озброєнь, знижується роль структур та правових механізмів, що забезпечують міжнародну безпеку. Найбільш уразливими до економічної кризи та її наслідків виявляються країни, що розвиваються, у тому числі - Україна.

Тож, світ стрімко змінюється, спростовуючи традиційні уявлення про міжнародну безпеку та форми взаємодії держав. Інститути багатостороннього співробітництва знаходяться в глибокій кризі. Міжнародне право та інші несилові засоби регулювання міжнародних відносин втрачають свою ефективність, на фоні чого зростає попит на застосування жорсткої сили. Держави все менше довіряють одна одній та все частіше сприймають міжнародну політику як безсенсовну гру. Розповсюджуються нетрадиційні загрози, а ті, що були на порядку денному вже давно (наприклад проблема розповсюдження ядерної зброї), стають ще гострішими. У таких умовах Україна все більше перетворюється на об'єкт міжнародних відносин, втрачає вплив на регіональні процеси, не кажучи вже про глобальні. Реалізація поточної зовнішньої політики, що характеризується змішуванням пріоритетів та браком реалістичної оцінки міжнародної

ситуації, що виявилось у відкритій агресії Росії проти України – російсько-українській війні, потребує удосконалення.

На думку польських колег, значною проблемою для України є олігархізація влади та прояви бізнесово-політичного загарбання державної влади з метою реалізації власних партикулярних інтересів, що відбивається в проблемах розбудови громадянського суспільства. Окрім того, наші колеги з Польщі відмічають те, що частина українських олігархів підтримувала проросійські погляди, що врешті рещт призвело до відмови української влади підписувати умову з Європейським Союзом, а далі - масові протести українського народу. Така недалекосяжна політика українських очільників мала значущі негативні результати на безпеку української держави, зокрема на вторгнення Росії на територію України, анексію Криму, частини Донбасу тощо [8, с. 13].

Вчені також звертають увагу на геополітичне розташування України, згідно якого країна займає важливе стратегічне положення між країнами Європейського Союзу та Росією. Тож, російська влада, застосовуючи політично-економічний та культурний пресінг, намагається повернути свою домінацію в даному колишньому прорадянському регіоні. Російські політичні еліти намагаються унеможливити, або принаймні обмежити подальше втручання Заходу в справи колишніх територій Радянського Союзу [8, с. 15].

Отже, серед *зовнішніх викликів*, що загрожують національній безпеці України, є:

- Світова економічна криза та її безпосередні втрати (скорочення обсягів експорту - ключового джерела бюджетних надходжень, загроза втрати ринків збуту для традиційного українського експорту (метал, продукція хімічної промисловості, аграрна продукція), загроза втрати статусу країни - транзитера енергоресурсів, загроза втрати частини

економічного суверенітету внаслідок переходу стратегічних активів під контроль іноземного капіталу);

- Зростання політичної нестабільності в світі внаслідок поглиблення економічної кризи;
- Загроза перетворення України в інструмент суперництва США і Росії за вплив у регіоні;
- Невизначеність позиції провідних країн ЄС в частині визнання місця і ролі України в міжнародному співтоваристві;
- Загроза ізоляції України від світових і регіональних економічних інтеграційних процесів;
- Міжнародна злочинність, зростання наркотрафіку через Україну тощо.

Незважаючи на погіршення міжнародної ситуації, експерти відмічають актуальність для України та її національної безпеки ризиків та *загроз внутрішніх*, а саме:

- Неспроможність еліти розробити і провадити консолідовану стратегію розвитку держави. Роз'єднаність і незрілість політичної еліти;
- Злиття влади і бізнесу, високий рівень корупції. Готовність еліт іти на поступки зовнішнім гравцям на шкоду національним інтересам;
- Слабкість та неефективність інститутів державної влади, неспроможність лідерів країни забезпечити ефективну роботу державних інституцій на всіх рівнях;
 - Нестабільна внутрішня політична ситуація;
 - Некомпетентність влади;
 - Серйозні регіональні відмінності в політико-ідеологічних і зовнішньополітичних орієнтирах та цінностях населення, що є стимулом для розколу суспільства та відцентрових процесів;
- Висока енергоємність української економіки, її критична залежність від імпорту енергоресурсів;

- Криза української економіки в результаті загальносвітової економічної кризи, небезпека втрати частини економічного суверенітету;
- Спад рівня доходів українців і зростання соціального протесту в результаті поглиблення економічної кризи;
- Небезпека встановлення авторитарної влади
- Екологічна небезпека.

За даними експертів, серед внутрішніх загроз, найбільшу небезпеку для державної безпеки являє відсутність консолідації українського суспільства та його еліти, а також низька ефективність державного управління [130].

Починаючи від 24 лютого 2022 р. на першому плані серед загроз України є російська агресія. Російсько-українська війна кардинально змінила пріоритети безпекової політики України. Зовнішні загрози стали реальною небезпекою для нашої Держави. До конфліктних ситуацій у сфері зовнішніх загроз зараховуємо:

- Російсько-українська війна, анексія Криму та невизначеність ділянки україно-російського кордону в акваторії Азовського і Чорного морів, Керченської протоки;
- Територіальні суперечки між Україною і Румунією (конфлікт навколо острова Зміїний у зв'язку з розмежуванням континентального шельфу в Чорному морі, домагання деяких політичних сил Румунії на Бессарабію і Північну Буковину, прагнення Румунії обмежити судноплавство в українській частині гирла Дунаю).
- Неврегульованість статусу Придністров'я, інтернаціоналізація конфлікту навколо Придністров'я [130].

Серед зовнішніх загроз найбільше побоювання експертів викликає зростання напруженості у відносинах між НАТО і Росією. Ступінь загрози цього виклику для національної безпеки України в середньому оцінюється експертами як «значна». Характеризуючи офіційні відносини з країнами, які

займають важливе місце у зовнішній політиці України, експерти оцінили в середньому відносини зі США як «партнерські», при цьому позиція України в цих відносинах визначалася як «союзник-сателіт». У якості «партнера» (згідно з середніми оцінками) визначена і Польща. Відносини з ключовими країнами ЄС - Францією та Німеччиною характеризуються як «нейтральні», що дисонує із загальними настроями в Україні здобути членство в Європейському Союзі. Найбільш проблемними (згідно з середніми оцінками - «конфліктними») визнані відносини між Україною і Росією. Як «конфліктні» також оцінені відносини з Румунією. На думку експертів, найбільш дружні («союзницькі») відносини склалися в офіційного Києва з Грузією. Одночасно, ряд експертів вказують на існування ризику втягування України в конфлікт між Росією та Грузією на боці останньої. Готовність України протистояти зовнішнім загрозам, на сьогоднішній день, експерти в середньому оцінюють як «помірну».

В якості причин, що заважають Україні протистояти зовнішнім загрозам, експерти назвали наступні:

- Відсутність спільних поглядів серед населення щодо національних інтересів і пріоритетів;
- Відсутність консолідованої точки зору всередині еліти щодо національних інтересів;
- Слабкість і неефективність державних інститутів. Перманентна політична нестабільність;
- Некомпетентність рішень у зовнішній політиці, її незбалансованість;
- Корумпованість еліт, їх готовність йти на поступки зовнішнім гравцям на шкоду національним інтересам заради певного роду преференцій;
- Прагнення правлячого режиму проводити зовнішню політику на угоду тільки однієї з великих держав, конфліктуючи з іншою стороною;
- Критична залежність України від поставок енергоресурсів з-за кордону.

До останнього моменту заочна полеміка про шляхи забезпечення національної безпеки України демонструвала, що експерти в своїх думках розділяються на дві домінуючі групи - прихильників позаблокового статусу України і проведення політики нейтралітету, а також тих, хто підтримує вступ до НАТО. Однак повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року призвело до зміни вектору національної безпеки української Держави. Україна чітко визначила основний напрямок своєї зовнішньої політики - це вступ до ЄС та НАТО, що було засвідчено на численних міжнародних форумах.

20 листопада 2022 р. у канадському Галіфаксі пройшов Міжнародний безпековий форум – щорічна світова конференція з питань безпеки. У заході взяли участь урядовці, представники парламентів демократичних країн світу, фахівці, експерти з міжнародних відносин, безпеки та оборони. Центром уваги даного заходу стала ситуація в Україні, протистояння російському воєнному вторгненню та його наслідкам.

Під час Форуму відбулася зустріч представників України із сенаторами США, була обговорена безпекова ситуація та потреби української держави для подальшого протистояння російській агресії.

Перший заступник голови Держспецзв'язку Дмитро Маковський звернув увагу на руйнування окупантами телеком-інфраструктури та потреби України під час її відновлення на деокупованих територіях, а також про проблеми у сфері кіберпростору, протистояння атакам російських хакерів. Д.Маковський нагадав, що кіберпростір не має кордонів, і для його посилення необхідні спільні зусилля. Дмитро Маковський акцентував увагу також на важливості підтримки України в питанні посилення фізичного захисту критичної інфраструктури, особливо – енергетичної, яка на даний момент є основним об'єктом країни-терориста.

Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина наголосила, що допомога партнерів має велике

значення для перемоги України у війні та перемоги демократії. О.Стефанишина акцентувала увагу також на пріоритетах української Держави сьогодні: захисті від атак Росії цивільного населення та критичної інфраструктури, постачання Україні озброєння та продовження санкційного тиску на Росію для послаблення її військового потенціалу.

Віцепрем'єр-міністр наголосила, що увесь демократичний світ бачить загрози, що виникли в результаті розв'язаної Росією війни проти України. Тож, треба об'єднати зусилля задля подолання викликів та зміни безпекової ситуації в країні на краще [157].

Тож, героїчна оборона наших українських воїнів українських територій кардинально змінює безпекова ситуацію української Держави. Україна стає взірцем успіху та демократичних перетворень. Продовження такого стану справ призводить до виходу України із «сірої зони» безпеки Європи на десятиліття.

Однак нова зовнішня політика України може бути успішною лише за умови подолання внутрішньої інституційної слабкості країни, системних реформ і ефективної боротьби з корупцією, економічного зростання та покращення соціальних стандартів. Бо без цього Україна і далі залишатиметься простором для риторики та інструментом збереження влади. Іншою умовою успішної нової зовнішньої політики є адекватна переоцінка зовнішньополітичного та безпекового оточення країни, викликів, загроз, власних ресурсів та можливостей для досягнення поставлених цілей.

1.2. Проблема безпеки півдня України

Події 2014 року в Україні (анексія Криму Росією, окупація Донбасу тощо), а згодом російсько-українська війна 2022 р. продемонстрували проблеми розвитку окремих регіонів України, що дозволили російській стороні досить швидко змінити мапу України.

На перший погляд воєнні дії у XXI столітті між Росією й Україною (що протягом усієї незалежності показала себе як миролюбна держава) здавалися неможливими й справили справжній шок не лише в Україні. Але для фахівців останні події в українській державі не стали дивом. Протягом багатьох років як українська, так і світова наукова спільнота зазначали реальну загрозу для цілісності українських територій з боку найближчого сусіда – Російської Федерації. Адже поки Україна буде зберігати свою національну єдність, її населення буде вважати себе Українцями й відстоювати свою незалежність, так довго вона буде являти серйозну загрозу для самої суті радянської ідеології [49].

Після розпаду Радянського Союзу Російська Федерація, що стала його правонаступницею, продовжила політику „опіки” над державами, що вийшли з нього. Ідея становлення великої держави – світового лідера – на основі злиття земель російських стала перепорою для розвитку добросусідських відносин Російської федерації з іншими країнами, зокрема з Україною. До речі, на думку відомого польського історика Володимира Мокрого головна причина непорозумінь між Україною й Росією щодо прагнень українців до незалежності міститься у недостатньому освідомленні росіян історією російсько-українських відносин, представленню України як „Малоросії”, що завжди тяжіла до союзу й навіть злиття з Великоросією [11; 12].

Отже, Україна, що має досить малий історичний досвід самостійного й незалежного від зовнішніх впливів життя, виявилася найбільш вразливою щодо впливу російського чинника на життя і свідомість людей, збереження власної ідентичності й суверенності українців.

Найбільш вразливим у безпековому плані є Південь України. Так склалося історично, що українські землі протягом своєї історії були довгий час роз’єднаними в політичному плані. Це наклало відбиток на формування

певних особливостей українських регіонів, що незабаром призвело до трагічних наслідків (відокремлення Криму, бойові дії на Донбасі тощо) [50].

Отже, про які особливості українських регіонів йдеться?

Важливими чинниками, що дестабілізують нормальний розвиток й прогрес держави, стимулюють відцентрові сепаратистські тенденції є:

- низький рівень національної освіти населення, зокрема історичної; нерозуміння й зневажання національними особливостями й цінностями (мова, культура, історія тощо); недостатнє знання важкого трагічного шляху українців у напрямку свого самовизначення й здобуття незалежності; слабкість у відстоюванні своїх національних прав;
- склад населення – існування надмірного в порівнянні з корінним населенням відсотку представників національних меншин, що сприяє збільшенню уваги до нагальних проблем представників інших національностей й зменшенню уваги до нагальних проблем корінної нації;
- існування „слабких місць” політичного, соціально-економічного, культурного розвитку тощо, що може бути використано в антидержавницьких цілях пропагандою [50, с. 268].

На думку вчених, в Україні існує кілька історико-культурних регіонів, що різняться в першу чергу рівнем поширення української мови: в основному україномовний Захід (області: Волинська, Рівненська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська й Чернівецька), в основному російськомовний Схід: (області: Харківська, Донецька й Луганська) й Південь (області: Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька й Автономна республіка Крим), а також двомовний Центр: його західна частина (області: Хмельницька, Житомирська, Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Київська та місто Київ) та східна (області: Дніпропетровська, Полтавська, Сумська й Чернігівська) [50, с. 269].

Такий поділ території України, що склався на основі мовних особливостей, збігається з поділом і за іншими характеристиками. При

виборі політичних уподобань часів незалежної України майже всі мешканці Західної України (переважно україномовні) підтримували і підтримують партії та політиків націонал-демократичного спрямування, що пропагують західноєвропейські цінності. У свою чергу жителі переважно російськомовних східних і південних областей вболівали в основному за партії, що представляли майбутнє України у союзі з Росією й пропагували повернення до радянських ідеалів [50, с. 260].

Згідно з результатами дослідження Центру Разумкова (липень 2021 р.) частка прихильників НАТО на Півдні України має мінімальну перевагу над часткою противників (43% — за, 38% — проти) [68]. Показовим є й те, що лише незначна кількість найбільш активних громадян в разі воєнної загрози готова особисто захищати Україну. А переважна більшість місцевих жителів стверджує, що покине свої будинки і поїде до безпечніших регіонів України у випадку наближення війни. Попри це, 78% мешканців Півдня та Сходу вважають себе патріотами. Це на 5 відсотків менше у порівнянні із загальним показником по Україні (83%), зазначається у дослідженні. Водночас, 70% на Півдні і 55% на Сході ностальгують за радянськими часами. Щоправда, з «радянською людиною» себе більшою мірою асоціюють мешканці старшого віку, громадяни з низьким рівнем освіти і економічно незабезпечені. При цьому близько 80% мешканців цих регіонів використовують російську мову в щоденному спілкуванні, трохи більше 30% вважають обидві мови рідними. Більше 60% підтримують ідею однакового за часом вивчення української та російської мов у школах. І це при тому, що в цілому по країні цей показник становить близько 30% [50, с. 260].

Однак події, пов'язані з Євромайданом, а згодом — напруження відносин з Російською Федерацією — кардинально змінили бачення російськомовного населення України, зокрема Півдня, на політичну ситуацію в країні. Навіть російськомовні регіони, їх представники, стали схилитися у своєму виборі до політиків націонал-державницького

спрямування, що пропагують європейський шлях розвитку України. Згодом війна об'єднала українців навколо ідеї збереження держави, зросла національна свідомість українців. Сьогодні, напевне, можемо констатувати, що мовна позиція регіонів не є значно різною. Навіть російськомовні громадяни змінили своє ставлення до процесу українізації.

Згідно досліджень Центру Разумкова, станом на квітень 2021р., сформувалася потужна та відносно стабільна підтримка євроатлантичного курсу України. Тобто, якщо гіпотетично уявити, що зараз був би проведений загальнонаціональний референдум стосовно вступу України до НАТО, то можна сподіватися на високу явку виборців та переконливу більшість голосів за вступ країни до Альянсу. Однак наявні і такі тенденції, як: на тлі вагомості загальнонаціональної переваги частки прихильників євроатлантичної інтеграції, спостерігаються суттєві регіональні диспропорції. Частка прихильників на Півдні України має мінімальну перевагу над часткою противників (43% — за, 38% — проти), а мешканці Сходу переважно виступають проти вступу (33% — за, 50% — проти). Можливо однією з причин наявності значної частки противників вступу є вкрай низький рівень поінформованості громадян про НАТО. На думку опитаних, хоч інформація про НАТО загалом має позитивний, збалансований або ж нейтральний характер, але її мало, а за змістом така інформація — обмежена та неповна [180].

Отже, що ж породило певну відмінність українських регіонів? На різницю в цивілізаційній орієнтації Заходу та Сходу України свого часу звернув увагу американський дослідник Семюел Хантингтон. У своєму відомому геополітичному трактаті „Зіткнення цивілізацій” науковець доводив, що „у світі, що народжується, основним джерелом конфліктів буде вже не ідеологія і не економіка..., а культура. Нація-держави залишаться головною дійовою особою в міжнародних справах, але найбільш значущі конфлікти глобальної політики розгортатимуться між націями і групами, що

належать до різних цивілізацій. Зіткнення цивілізацій стане панівним фактором світової політики. Лінії розлому між цивілізаціями – це і є лінії майбутніх фронтів” [4].

Спираючись на карту електоральних пріоритетів виборців України під час президентських виборів 1994 р., Хантингтон визначив для України одвічну, на його думку, лінію розколу на православний Схід та уніатський Захід. Ця лінія проходить фактично по Дніпру і є тим кордоном, який ділить державу на дві частини (західну та східну). Дослідники пострадянської доби (Павленко, Криворотов, Березкин, Залізник) переконливо показали, що в основі цього поділу лежить передусім належність до європейського чи азіатського типу держави, які розвивалися залежно від різних форм власності на землю: приватної чи державної. Державна форма власності на землю призвела до становлення так званого азійського способу виробництва з державною формою власності на основні засоби виробництва, якому притаманне одержавлення всіх елементів суспільства з виробником включно. Характерною рисою держави азійського типу є деспотія – повна та абсолютна влада володаря, який уособлює державу. Умовою її існування є придушення всіх свобод і передусім свободи особистості. Держави, які базувалися на приватній власності на землю і, відповідно, основні засоби виробництва, утворили європейський тип державності. Йому притаманна економічна незалежність виробника, яка породжує особисту свободу, формування демократичних інститутів влади та мобільну конкурентоздатну ринкову економіку [4].

Україна у своєму історичному розвитку фактично зазнала впливу двох цивілізацій – власне європейської із Заходу та євразійської – зі Сходу. В мовному аспекті цей поділ корелює з яскравою підтримкою української мови на Заході країни та російської на Сході. У цілому на сьогоднішній день за мовними пріоритетами українська мова переважає на Заході та в Центрі України, на Півночі спостерігається рівноважне поширення двох мов, а

Південь та Схід ще й досі мають великий відсоток російськомовного населення. Показово, що на Європу до останнього часу було зорієнтовано населення україномовного Заходу та Центру країни, тоді як в основному російськомовні Схід та Південь задивлялися на Росію.

Але, за підсумками соціологічних досліджень, мовні пріоритети не завжди збігаються з цивілізаційними. Наприклад, ставлення киян до політики країни у мовній сфері визначається не лише мовою, якою вони говорять, а й баченням місця і ролі української мови в системі державотворчих чинників країни. Значну роль у сприйнятті мовної проблеми відіграє прагнення незалежності від колишньої російської метрополії, подолання колоніального спадку, україноцентрична історична свідомість, цивілізаційна орієнтація на демократичні європейські, а не автократичні євразійські цінності і т. ін.

На мовну ситуацію в українських регіонах значно вплинула національна політика держав, до складу яких вони входили [32]. Окрім жорсткого наступу на українську мову тривала політика ліквідації національної еліти, знищення національної церкви, руйнації історичної пам'яті [53; 51]. Викривлене трактування історичних подій залишається одним з основних знарядь для підкорення імперією колонізованого етносу. Для України це означало багаторічне насаджування поглядів та оцінок її історії через призму історії метрополії – імперської Москви та Петербурга. Так, Київська Русь, ядро якої було розташовано і функціонувало в межах України, розглядалася як підвалина Московської держави, а також перша фаза „государства Російського” за М. Карамзіним. Одна з найяскравіших сторінок української історії – козаччина - в російській історіографії оцінювалася як національно-визвольна боротьба українців проти Польщі, але за возз'єднання з Росією. Відповідно козацькі ватажки, які противилися приєднанню до Москви українських земель (Іван Мазепа, Пилип Орлик, Петро Дорошенко, Павло Полуботок і багато інших), потрапили в історію з тавром зрадника або ворога.

Такі ж підходи характерні до історичних подій пізніших періодів. Всі політичні діячі Центральної Ради, не кажучи вже про ОУН-УПА, були піддані анафемі радянською історичною наукою. У свідомості пересічного українця це тавро на них лишається і дотепер в незалежній Україні, яку вони виборювали. Під впливом імперської інтерпретації минулого сформувалося не одне покоління українців [32].

Ще однією особливістю українських регіонів є різний відсоток кількості представників національних меншостей тощо. Адже це був результат політики змішання українського народу з іншими національностями шляхом переселення тощо. Отже, наприклад, Південь України, за складом населення був багатонаціональним регіоном України. На 1 січня 1924 р. на території Одеської губернії проживали представники більш як 50 національностей. Використовуючи результати Всесоюзного перепису населення 1926 р., було підраховано, що неукраїнське населення Півдня України становило 32,9% від загальної кількості (3448777 чел.). На початок проведення Всесоюзного перепису населення 1926 р. найчисленнішими етносами Півдня України були українці, росіяни та євреї [40].

До речі, відомий польський й американський юрист Рафал Лемкін доходить висновку, що змішання українського народу з іншими національностями шляхом переселення разом з ліквідацією українського селянства, національної еліти, знищенням національної церкви тощо – є основними етапами геноциду проти української нації. Окремі історики, соціологи тощо (Дементій Білий, Ірина Магрицька, Ілля Кононов) дійшли висновку, що відродження української мови сприяло швидшому розпаду Радянського Союзу [9; 2; 5].

Отже, багатоетнічність Півдня і Сходу України у сукупності з економічними чинниками визначили надзвичайну складність і внутрішню суперечливість розвитку соціально-економічних процесів у країні та привели до їхнього критичного загострення. У цій ситуації, коли, до того ж, значна

частина населення має невисокий рівень національної освіти, зокрема історичної, погано розуміє й зневажає національними особливостями й цінностями, слабо освідомлена з важким трагічним шляхом українців у напрямку свого самовизначення й здобуття незалежності, слабка у відстоюванні своїх національних прав – стала реальною можливістю скористатися слабкістю української держави щодо збереження своїх територій.

У результаті дослідження автором були вироблені деякі практичні рекомендації щодо спростування особливостей українських регіонів, що ведуть до роз'єднання країни й породжують сепаратистські тенденції. Необхідно:

- Сприяти формуванню єдиних цивілізаційних орієнтацій (для цього – підвищити й удосконалити освітній потенціал країни, розвивати українську національну ідею, патріотизм українців, підняти престиж української влади, держави, мови тощо).
- Підтримувати чіткі напрямки зовнішньої політики (вступ до НАТО, ЄС).
- Реалізовувати раціональну внутрішню політику, зокрема рішення соціально-економічних проблем тощо.
- Підвищити рівень поінформованості українських громадян про діяльність міжнародних безпекових організацій тощо.

2.3. Інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір як один із пріоритетів безпекових інтересів України

На сучасному етапі розбудови незалежної української держави інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір є одним із пріоритетних напрямів державної політики безпеки України. Важливим стимулом до інтеграції України в міжнародне безпекове товариство стала російсько-українська війна 2022 р. На жаль, доволі пізно українська влада почала реалізовувати реальний курс на входження української держави до

міжнародних безпекових інституцій. 30 років незалежності України українські еліти не розглядали потенційного агресора в обличчі країни-сусідки.

Україна від моменту становлення своєї незалежності в 1991 р. затвердила усі базові документи щодо політики та стратегії держави в сфері національної безпеки (у тому числі і Концепцію національної безпеки, Стратегію національної безпеки, Воєнну доктрину України). Ці папери, зокрема Воєнна доктрина України й Стратегія національної безпеки України, були кількаразово доопрацьовані й змінені. Однак в контексті російської агресії 2014 р. ці документи показали свою хибність і мертвість. Знаменно, що жоден із цих паперів, а також плани й сценарії, підготовлені на їх підставі Міністерством оборони України на зламі ХХ та ХХІ ст., навіть не передбачували, хоча би навіть гіпотетично, військової агресії Російської Федерації (далі — РФ). Щоправда, Росія була представлена як “ключова проблема” в закордонній політиці України. За даними польського політолога Рафала Кенсика, ніколи Росію навіть не було трактувано як потенціального агресора [3, с. 238].

В середовищі українських політичних та військових дисидентів також домінувало переконання, що українсько-російські відносини, хоча і мають конфліктогенний характер, усе ж виключають збройну агресію Росії проти України. Р. Кенсик вважає, що фактично від 90-х рр. ХХ ст. (з моменту підписання двосторонньої угоди щодо Чорноморського флоту) простежується тенденція “зневажання” російського чинника в політиці безпеки України [3, с. 238]. Це, на думку польського політолога, є незрозумілим, враховуючи політично-економічну та політично-військову залежність між Україною та Росією. Р. Кенсик називає таку політику Києва “високого рівня толерантністю” згідно постійно повторюваних актів економічної дискримінації, енергетичного тиску, дипломатичних суперечок та навіть показової російської наявності в українському інформаційному

просторі. На думку вченого, в жодній із цих сфер до 2014 р. українська сторона не випрацювала ефективної стратегії поступу, націленого на охорону своїх власних державних інтересів [3, с. 238].

І лише з моменту початку військової агресії Росії на Сході України, а згодом — російсько-української війни українська влада активізувала процес інтеграції України у міжнародне безпекове товариство й зайнялася доопрацюванням політики національної безпеки держави. Однак досить важко відмічати які-небудь якісні зміни в її реалізації. Польські вчені характеризують процес змін в політиці безпеки України перших десяти років XXI ст. Була подібна “жонглюванню” статусом України в міжнародному середовищі. В залежності від політичної кон'юнктури, Україна була краєм, який або офіційно на рівні доктрин декларував намір інтеграції з НАТО, або відмовлявся від досягнення цієї мети [3, с. 238].

Не дивлячись на те, українська держава щороку розпоряджалася певним військовим бюджетом. В Україні функціонувала ціла низка інституцій, що формально реалізовували засади оборонної політики, тривав процес професіоналізації збройних сил України, успішно проходили окремі програми в галузі модернізації озброєння та військової техніки. В контексті анексії Криму та російської агресії на Сході України можемо стверджувати, що абсолютно узasadненими стали тези про фікційність вищих безпекових структур. Українська держава була не в стані не лише запобігти, а також у період військових дій навіть стримати військовий конфлікт в східних регіонах. Знаменно, що оборона проти агресора в Україні, зокрема в перші дні та тижні, лягла на плечі фактично самих українців. На думку Р. Кенсика, суспільна самоорганізація, а не державна та державних структур, допомогла утримати територіальну інтеграцію, й навіть стала свого роду гарантією виживання незалежної України [3, с. 241].

Треба зауважити, що на особливості євроатлантичної політики України впливає форма державного правління в державі. Серед форм державного

правління періоду політичної незалежності України в українській державі статистично домінує форма президентсько-парламентської республіки, хоча й з 2014 р. вітчизняна політична система повернулася до парламентсько-президентської форми республіканізму. Не дивлячись на те, національний парламент був і залишається важливим суб'єктом вироблення та втілення в життя євроатлантичної політики, метою якої є набуття членства в Організації Північноатлантичного договору.

Важливе значення на шляху інтеграції України в європейський безпековий простір стало прийняття Верховною Радою України президентського проекту про відмову від позаблокового статусу України в грудні 2014 р. [30]. Характерно, що в українському парламенті було зареєстровано аж чотири різні проекти устав, що вказували на необхідність відмови від позаблокового статусу. Усі документи, за винятком пропозиції Президента України, містили ясну декларацію, що стратегічною метою України мусить бути досягнення повноправного членства в НАТО. Проект же Президента Петра Порошенка, який був остаточно прийнятий, навпаки містив твердження про необхідність отримання членства в ЄС та інтеграції в межах “євроатлантичного простору” У 2015 р. Верховна Рада України підтримала за основу та в цілому внесений президентом проект закону про скасування позаблокового статусу України [163]. На нашу думку, реалізація відмови від певної нейтральності у визначенні своїх стратегічних пріоритетів з боку української влади мала не так прогресивний, як еволюційний характер.

Тож, починаючи від 2015 р. Україна крокує “в Європу”. Було здійснено багато дій задля наближення до європейських інституцій та цінностей. Однак реальний поступ в європейське співтовариство, зокрема безпекове, Україна розпочала від моменту прийняття Закону України “Про національну безпеку України” в червні 2018 р. (документ підписаний Президентом України Петром Порошенком), який чітко встановлює, що

фундаментальними національними інтересами України є “інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами” [31].

На інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір наголошено також в Конституції України (зі змінами від 07.02.2019 р., Постанові Верховної Ради України від 03.12.2019 р. "Про Заяву Верховної Ради України щодо першочергових кроків забезпечення євроатлантичної інтеграції України — набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору". У Заяві було наголошено на тому, що сьогодні Україна фактично є східним кордоном НАТО і своєю самовідданістю у відсічі російської агресії робить значний внесок у гарантування миру і безпеки на всьому трансатлантичному просторі. Згідно цього, підтримка інтеграції України в НАТО є найбільш ефективною інвестицією у забезпечення миру і безпеки, черговим кроком до зміцнення системи міжнародної безпеки. Верховна Рада України закликала Парламентську асамблею НАТО розглянути на пленарній сесії питання звернення до глав держав та урядів держав-член НАТО щодо надання Україні Плану дій щодо членства в НАТО (далі — ПДЧ) [114].

Базуючись на вказаних документах, а також посилаючись на заяву Президента України Володимира Зеленського у м. Брюсселі від 4 червня 2019 року про те, що стратегічний курс України полягає у досягненні членства держави у ЄС та НАТО, було сформовано механізм парламентського співробітництва України з НАТО. Його елементами є: законодавче забезпечення питань, пов'язаних з відносинами між Україною та НАТО; співпраця Верховної Ради України з Парламентською асамблеєю НАТО; парламентський контроль за реалізацією законодавчих рішень щодо

інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір, досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства в НАТО [114].

15 жовтня 2019 р. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив про прогрес України на шляху реформ у секторі безпеки і оборони за останні п'ять років, які наближають Україну до відповідних стандартів, та готовність Альянсу посилювати практичну допомогу Україні.

Відзначаючи стабільно високий рівень підтримки громадянами України перспектив набуття повноправного членства України у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору, Верховна Рада України висловила вдячність Північноатлантичній раді НАТО за візит в Україну 30-31 жовтня 2019 року, а Генеральному секретарю НАТО Єнсу Столтенбергу - за виступ у Верховній Раді України на підтримку євроатлантичних прагнень України [114].

Євроатлантичні уподобання України залишилися стабільними і в наступні роки. 9 вересня 2020 р. заступниця міністра внутрішніх справ Тетяна Ковальчук заявила, що інтеграція в євроатлантичний безпековий простір є одним із пріоритетних напрямків діяльності системи Міністерства внутрішніх справ України (далі — МВС). Тому для формування скоординованої політики та налагодження ефективної міжвідомчої комунікації у цій сфері було створено Мережу контактних осіб.

«Мережа є своєрідною комунікаційною платформою, яка дозволить вирішувати нагальні питання у сфері євроатлантичної інтеграції, де кожен має можливість ділитись своїми ідеями та долучатись до формування порядку денного з урахуванням своїх потреб», - зазначила Т. Ковальчук.

Тому, 8 та 9 вересня 2020 року Міністерством внутрішніх справ України було проведено в онлайн форматі перше засідання Мережі контактних осіб складових системи МВС у сфері євроатлантичної інтеграції під головуванням заступника Міністра МВС Тетяни Ковальчук.

Участь у засіданнях взяли представники структурних підрозділів апарату Міністерства внутрішніх справ України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної гвардії України, Державної міграційної служби України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України [168].

14 вересня 2020 р. Радою національної безпеки та оборони України була прийнята Стратегія національної безпеки України, яка стала основою для поглиблення особливого партнерства між Україною і НАТО з метою набуття країною членства в Альянсі. У Стратегії було зазначено про використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності та державного суверенітету України; розвиток відносин зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, сусідніми та іншими державами, а також із міжнародними організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну; повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони з метою набуття повноправного членства України у Європейському Союзі; розвиток особливого партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО [172].

В Указі Президента України В.Зеленського від 16 лютого 2022 р. "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року "Про Стратегію забезпечення державної безпеки" йдеться про удосконалення національного законодавства у сфері забезпечення державної безпеки та гармонізацію із законодавством Європейського Союзу і

документами НАТО; удосконалення підходів до забезпечення безпеки державної таємниці та службової інформації з урахуванням стандартів безпеки НАТО та ЄС тощо [172].

Від початку повномасштабного військового вторгнення Росії у 24 лютого 2022 р. як НАТО, так і держави-члени Альянсу надають беспрецедентну допомогу Україні. НАТО стоїть на боці народу України та їх легітимного, демократично обраного президента, парламенту та уряду. Альянс цілковито підтримує територіальну цілісність та суверенітет України у межах міжнародно визнаних кордонів. Збройні сили України активно співпрацюють з міжнародними партнерами у питаннях програмного забезпечення, логістики й автоматизованої системи управління, які позитивно впливають на результати бойових дій. Започатковано діяльність Центру кібербезпеки Міноборони та військової команди реагування на кіберінциденти MIL.CERT-UA [111]. В Україні діє офіс Центру НАТО, розроблено низку проектів взаємодії Україна-НАТО в різних галузях суспільного життя.

Таким чином, інтеграція України в євроатлантичний безпековий простір є одним із пріоритетів безпекових інтересів України. Держава цілеспрямовано розвиває свої стосунки з міжнародними безпековими інституціями, серед яких на визначальному місці стоять контакти з НАТО. Не дивлячись на численні прояви входження до європейської спільноти, перші кроки України в цьому напрямку відзначалися нерішучістю і фактично не мали значних результатів. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну входження до НАТО стало пріоритетним питанням зовнішньої політики України. На разі контакти Україна-НАТО можна назвати стабільно активними.

Висновки до Розділу II

Таким чином, особливості безпекового простору України визначаються тим, що Україна є доволі важливим осередком зі стратегічного, економічного та демографічного значення. Геополітичне розташування України робить державу доволі привабливим об'єктом для своїх сусідів, зокрема Росії.

На сьогодні країна відіграє особливу роль в неоімперіальній політиці Росії. Розцінюючи Україну як територію власних амбіцій, Російська Федерація намагається знейтралізувати українські євроатлантицькі устремління, а в подальшому - призвести до вассалізації двосторонніх відносин. Основоположною площиною зовнішнього суперництва є домінація над українською територією, яка є важливим геополітичним плацдармом.

В політиці забезпечення національної безпеки України особливу увагу треба звернути на Південь України, як на один із найбільш вразливих регіонів, згідно його багатоетнічності, різноманіття й історичного багатства. Стратегію безпеки України, зокрема Південного регіону, треба базувати на розвитку в українців національної ідеї, підвищенні рівня освідомлення населення з історією та культурою свого краю, поширенні рівня української мови, спростування існуючих розбіжностей українських регіонів в мовному, релігійному та культурному значенні.

Найдієвішим засобом підтримки безпеки України є якнайшвидше входження країни в НАТО, інтеграція до європейських міжнародних товариств, розвиток тристоронніх відносин між Україною, Польщею та Литвою.

РОЗДІЛ 3 ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ (ЧЕРВЕНЬ 2018 Р. - ГРУДЕНЬ 2022 Р.)

3.1. Специфіка державної політики України в сфері безпеки в червні 2018 р. - серпні 2020 р. Закон “Про національну безпеку України”

Процес цілковитої перебудови української системи національної безпеки, у тому числі й основних доктрин, був ініційований декретом Президента П. Порошенка ще в січні 2015 р. Документ затвердив процес проведення кардинальних реформ в Україні — Стратегію сталого розвитку 2020 [173].

Однак основним документом, що започаткував реалізацію політики національної безпеки в Україні, згідно статей 1, 2, 17, 18 та 92 Конституції України, в яких визначаються основи та принципи національної безпеки та оборони української держави, яка б гарантувала суспільству захист від загроз, став *Закон України “Про національну безпеку”* від 21 червня 2018 р. Документ визначає та розмежовує повноваження державних органів у сферах національної безпеки та оборони, створює основи для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, що займаються національною безпекою та обороною, сил безпеки і сил оборони, визначає систему командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджує методику реалізації політики у сферах національної безпеки і оборони, таким чином забезпечує демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони [31].

У статті 1 Закону чітко визначені такі дефініції, як: воєнний конфлікт, воєнна безпека, громадська безпека і порядок, державна безпека, демократичний цивільний контроль, загрози національній безпеці України, збройний конфлікт, національна безпека України, національні інтереси України, оборонне планування, оборонно-промисловий комплекс України,

планування в сфері національної безпеки, сектор безпеки і оборони, сили безпеки, сили оборони, стратегія національної безпеки України, стратегія воєнної безпеки України, стратегія кібербезпеки України тощо.

У статті 2 другого розділу “Засади національної безпеки України” зазначено, що Правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, цей та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання та законів України інші нормативно-правові акти.

Стаття 3 цього ж розділу визначає основні принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони. Серед них те, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій [31].

Основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, зазначені: верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили; дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки; розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони.

Фундаментальними національними інтересами України вказані: державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний

конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

Акцентовано увагу на тому, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України тощо.

Закон затверджує, що Загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України та інших документах з питань національної безпеки і оборони, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України [31].

У розділі IV описана діяльність Сектору безпеки і оборони. Тож, він складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промислового комплексу; громадян та громадських об'єднань, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України.

До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з

надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

Керівництво у сферах національної безпеки і оборони відповідно до Конституції України здійснює Президент України, який забезпечує державну незалежність та національну безпеку; є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, як Верховний Головнокомандувач видає накази і директиви з питань оборони, у тому числі з питань оперативного доукомплектування в особливий період Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань; очолює Раду національної безпеки і оборони України, вводить у встановленому порядку в дію її рішення; видає укази і розпорядження з питань національної безпеки і оборони, які є обов'язковими до виконання на території України, звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; реалізує право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України щодо законодавчого врегулювання питань національної безпеки і оборони; вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України; вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України; призначає на посади та звільняє з посад Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України за поданням Міністра оборони України, а також вище командування інших військових формувань за поданням керівників органів центральної

виконавчої влади, яким підпорядковуються відповідні військові формування; здійснює загальне керівництво розвідувальними органами України; вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про застосування Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань; приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України; приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України; присвоює вищі військові звання та інші вищі спеціальні звання і класні чини; здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України.

Координацію у сферах національної безпеки і оборони здійснює Рада національної безпеки і оборони України відповідно до статті 107 Конституції України та Закону України "Про Раду національної безпеки і оборони України" [31].

У січні 2020 р. під головуванням Президента Володимира Зеленського відбулося засідання Ради національної безпеки і оборони, на якому був розглянутий проект Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» [166].

Секретар Ради національної безпеки та оборони (далі — РНБО) Олексій Данілов повідомив, що проект Стратегії національної безпеки України розроблено відповідно до статті 26 Закону «Про національну безпеку України». В основу Стратегії була покладена виборча програма Президента, яка була підтримала переважною більшістю українців. До підготовки документу залучалися Національний інститут стратегічних

досліджень, державні органи, інституції громадянського суспільства, а також іноземні експерти.

Олексій Данілов наголосив, що ключовими аспектами Стратегії є людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека. Кінцева мета реалізації документу – утвердження вільної, заможної, безпечної країни, в якій панує право, де кожен може реалізувати свої таланти та здібності. «Стратегія стане основою для розробки інших документів стратегічного планування у сферах національної безпеки та оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти їхнього забезпечення», – сказав секретар РНБО [164].

За словами О. Данілова, зокрема, йдеться про стратегію людського розвитку, стратегію воєнної безпеки, стратегію громадської безпеки та цивільного захисту, стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу, стратегії економічної, екологічної, інформаційної безпеки, стратегію кібербезпеки, національної розвідувальної програми, стратегію з питань зовнішньополітичної безпеки, стратегію з питань державної безпеки, контррозвідки і боротьби з тероризмом тощо.

Директор Національного інституту стратегічних досліджень Олександр Литвиненко зауважив, що проект Стратегії був опрацьований відповідною робочою групою та представлений, зокрема, у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі у грудні 2019 р., де отримав позитивну оцінку.

В основу діяльності пропонується покласти три основні засади: розвиток оборонних і безпекових спроможностей, які унеможливили б збройну агресію проти України шляхом збільшення ціни цієї агресії; здатність суспільства та держави швидко й адекватно реагувати на зміну безпекового середовища й підтримувати стає функціонування своїх основних механізмів; розвиток стратегічних відносин з ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і державами –

членами НАТО, прагматична співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

Пріоритетними напрямками політики національної безпеки у проекті Стратегії визначається забезпечення незалежності й державного суверенітету, суспільний розвиток, насамперед – розвиток людського капіталу, захист прав, свобод і законних інтересів громадян України, європейська і євроатлантична інтеграція (створення необхідних умов для набуття повноправного членства України у ЄС і НАТО), відновлення територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів України.

Згідно документу, реалізація цих пріоритетів забезпечуватиметься шляхом відновлення миру та державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, здійснення комплексу міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів «Крим – це Україна». Також пропонується вжити заходів для зменшення ймовірності ескалації конфлікту з РФ та напруги у двосторонніх відносинах [164].

Таким чином, коріння реформи системи національної безпеки в Україні сягають ще періоду президентства П.Порошенка, коли був ініційований декрет від січня 2015 р. про проведення кардинальних реформ в Україні — Стратегію сталого розвитку 2020. Однак проект почав реалізовуватися від моменту введення в дію Закону України “Про національну безпеку” від червня 2018 р., який започаткував реальні кардинальні реформи в безпековій сфері України та Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 р. Згідно даних документів, найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя, здоров’я, честь і гідність, недоторканість та безпека. Було закладено методологію реалізації Україною політики національної безпеки. Пріоритетом було визначено європейську інтеграцію України.

3.2. Основні засади безпекової політики України у вересні 2020 р. - на початку 2022 р. Стратегія національної безпеки України.

Загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сфері національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України.

Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» Президент Володимир Зеленський підписав 14 вересня 2020 р.

Указ № 392/2020 вводить у дію рішення РНБО від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» та затверджує відповідну Стратегію.

Стратегія національної безпеки України розроблена за дорученням Президента України. Вона *визначає основні напрями державної політики у сфері національної безпеки*, зокрема: пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки; поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов; основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки; напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони; ресурси, необхідні для її реалізації.

Метою Стратегії було зазначено впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. У векторі безпеки передбачалося забезпечення усіляких гарантій для громадян, захищеність інвестицій і приватної власності. Україна мала стати державою, “що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй

території, а й у європейському регіоні”. Визначальною основою безпеки мало стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особлива увага відводилася безпеці життя та здоров'я людини, безпечному стану довкілля та доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів [173].

У Стратегії визначено, що Україна прагне миру, який є запорукою розвитку держави, а людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність.

Кінцевою метою реалізації Стратегії є утвердження вільної, заможної, безпечної України, у якій панує право, де кожен може реалізувати свої таланти та здібності, де люди дихають чистим повітрям, п'ють чисту воду та з якою пов'яжуть долю їхні діти й онуки.

Стратегія ґрунтується на трьох основних засадах державної політики у сфері національної безпеки:

- *стримування* – розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України;

- *стійкість* – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стає функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей;

- *взаємодія* – розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, у першу чергу з Європейським Союзом і НАТО та їхніми державами-членами, США, прагматичне співробітництво з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

Пріоритетами національних інтересів визначаються: відстоювання незалежності й державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу; захист прав,

свобод і законних інтересів громадян України; європейська та євроатлантична інтеграція [173].

Здійснення цих пріоритетів забезпечуватиметься такими шляхами:

- відновлення миру, територіальної цілісності та державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях України на основі міжнародного права;
- реалізація міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів, скерованих на припинення Росією незаконної окупації Криму та міста Севастополя;
- подальша реалізація заходів з оборони та стримування, активного використання переговорних форматів та консолідації міжнародного тиску на Російську Федерацію як гарантії недопущення ескалації конфлікту з боку Росії, зменшення напруги та припинення Росією збройної агресії;
- задіяння всіх наявних механізмів Організації Об'єднаних Націй (далі — ООН), Ради Європи (далі — РЄ), Організації з безпеки та співробітництва в Європі (далі - ОБСЄ), інших міжнародних інституцій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України;
- розвиток відносин з США, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Францією та іншими державами, а також із міжнародними інституціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну;
- повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та модернізація її параметрів там, де необхідно, за результатами

всебічного огляду досягнення цілей Угоди відповідно до статті 481, з метою набуття повноправного членства України у ЄС;

- розвиток особливого партнерства з НАТО з метою набуття повноправного членства України в даній інституції;
- посилення спроможностей Збройних Сил України (далі — ЗСУ), інших органів сектору безпеки і оборони;
- сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір;
- розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту;
- захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди;
- забезпечення екологічної безпеки, створення безпечних умов життєдіяльності людини, зокрема на територіях, що постраждали внаслідок бойових дій, розбудова ефективної системи цивільного захисту;
- посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі;
- розвиток державно-приватного партнерства [173].

У Стратегії враховані останні зміни ситуації у сфері національної безпеки та оборони, що пов'язано з кризовими явищами у світовій економіці, появою нових чинників, що впливають на стан міжнародного безпекового середовища, поширенням хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а також посиленням небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру.

Окрім того, в Стратегії визначені поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України. Серед них:

- зміна клімату та техногенне навантаження на навколишнє середовище
- зростання нерівності, дисбаланси світового розвитку
- швидкі технологічні зміни в енергетиці та біотехнологіях, розробки в сфері штучного інтелекту. Дані фактори докорінно трансформують економіку. Зростання ролі інформаційних технологій у житті суспільства.
- поширення міжнародного тероризму та міжнародної злочинності, зокрема в сфері кіберпростору, наркоторгівля, торгівля людьми, ідеологічний екстремізм, тенденції сепаратизму, нелегальна міграція, нелегальні доходи та їх легалізація, розповсюдження зброї масового ураження
- проблеми в інформаційній сфері, системі охорони та соціального захисту, безробіття, протестні настрої у суспільстві, конфліктність у міжнародних відносинах.
- глобальна фінансово-економічна криза
- посилення міжнародної конкуренції із застосуванням усіх інструментів національної сили
- збройна агресія Росії проти України
- недостатня ефективність державних органів
- низький рівень добробуту населення
- укорінення радикальних настроїв в суспільстві, політичне насильство, сепаратизм, діяльність незаконних збройних формувань, поширення тероризму, злочинність
- непослідовність та незавершеність реформ та корупція, що знесилюють економіку
- повільний розвиток ринкових відносин, слабкий захист прав власності, велика роль державного сектору в економіці, недосконалість законодавства

- слабкий рівень конкуренції, панування монополій в енергетичній сфері та інфраструктурі. Низька енергоефективність та конкурентноспроможність України
- погіршення технічного стану критичної інфраструктури, відсутність інвестицій, кібератаки
- погіршення екологічної ситуації, нераціональне використання природних ресурсів
- загрозна демографічна ситуація
- еміграція населення
- проблеми у сфері охорони здоров'я, біобезпеки та соціального захисту [173].

У Стратегії національної безпеки України звернена увага також на основні напрями зовнішньої та внутрішньої політики України. Згідно документу, зовнішньополітична діяльність держави мусить бути спрямована передусім на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України. Стратегічним курсом України мусить стати курс на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО. Для цього мусить бути забезпечена повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським товариством з атомної енергії та їх державами-членами, інтеграцію національної економіки до європейського економічного простору, досягнення Україною відповідності Копенгагенським критеріям членства в ЄС.

У документі також зазначається, що з метою власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме стратегічне партнерство з Азербайджанською Республікою, Грузією, Литвою, Польщею, Туреччиною; партнерські відносини будуть встановлені з державами Балтії та державами Північної Європи, а також тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи; прагматичні відносини з Республікою Білорусь та Республікою Молдова; практичну взаємодію з

державами – членами НАТО у гарантуванні безпеки у Чорноморському басейні. Зазначено, що Україна також розвиватиме взаємовигідне економічне співробітництво з провідними державами Азії, Близького Сходу, Африки та Південної Америки [173].

Стратегія національної безпеки України є основою для розробки інших документів стратегічного планування, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації: Стратегії людського розвитку, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегії економічної безпеки, Стратегії енергетичної безпеки, Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату, Стратегії біобезпеки та біологічного захисту, Стратегії інформаційної безпеки, Стратегії кібербезпеки України, Стратегії зовнішньополітичної діяльності, Стратегії забезпечення державної безпеки, Стратегії інтегрованого управління кордонами, Стратегії продовольчої безпеки та Національної розвідувальної програми.

Останнім часом, а особливо, з моменту російського вторгнення в Україну в 2014 р., в контексті розвитку національної безпеки в Україні актуалізується концепція «Міжмор'я».

Президент Польщі Анджей Дуда розглядає можливість формування альянсу «Міжмор'я» під егідою Польської держави. 28 липня 2020 р., в Любліні, міністри закордонних справ Литви - Габріелюс Ландсбергіс, Польщі - Збігнєв Рау та України - Дмитро Кулеба, підписали спільну декларацію про формування тристоронньої платформи для політичного, економічного, культурного й соціального співробітництва між репрезентованими державами, метою якого, зокрема, є зміцнення діалогу між країнами, підтримка інтеграції України до Європейського Союзу та НАТО і спільна протидія російській агресії в Україні. Утворена міжнародна організація отримала назву Люблінський трикутник [125].

Під час зустрічі 28 липня міністри звернули увагу на роль України, Польщі та Литви у процесі формування сучасних політичних, культурних та соціальних реалій Центральної Європи та наголосили на подальшому посиленні політичних, економічних, інфраструктурних, безпекових, оборонних та культурних зв'язків між своїми країнами. Водночас була підкреслена стратегічна вага активізації співпраці між Європейським Союзом, НАТО та країнами Східного партнерства, відзначена важливість ефективної співпраці в рамках «Ініціативи трьох морів» тощо. Міністри закордонних справ з належною увагою відзначили спільність загроз як у сфері безпеки, так і в інших сферах, зокрема у сфері боротьби із пандеміями. Було наголошено на важливості діалогу між трьома країнами у парламентському вимірі, особливо в межах Парламентської асамблеї Україна-Польща-Литва. Міністри визнали переваги тристороннього співробітництва у сфері безпеки, зокрема функціонування Литовсько-польсько-української бригади («LitPolUkrBrig»); заявили про рішуче засудження та невизнання спроби анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополя; закликали Російську Федерацію вивести свої війська з частин Донецької та Луганської областей України; підтвердили непохитну підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів та закликали Російську Федерацію припинити свою агресію проти України; наголосили на міцній підтримці європейських та євроатлантичних прагнень України і привітали її європейський вибір; привітали надання Україні статусу партнера з розширеними можливостями НАТО; висловили готовність координувати свою діяльність з метою забезпечення дотримання міжнародного права, як на рівні тристороннього співробітництва, так і в рамках міжнародних організацій (НАТО, Європейський Союз, ООН, Рада Європи, ОБСЄ) тощо [52].

Україна зацікавлена в реалізації подібних безпекових проєктів, згідно погіршення своєї безпекової ситуації в контексті російсько-української війни. За даними ООН на січень 2021 р. загальна кількість людських втрат у цій війні становила 13100-13300 осіб. Окрім цього, треба додати також 3375 загиблих цивільних жителів, орієнтовно 4150 загиблих українських військових та приблизно 5700 загиблих бойовиків Росії [129]. Близько 1,8 млн. осіб були вимушені покинути рідні оселі та стали вимушеними переселенцями. На 2021 р. 7% українських територій (43300 кв.км) перебувало під російською окупацією. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. ця площа зросла у 2,9 разів [129].

У цих умовах важливою є активізація поступу України до міжнародних безпекових інституцій. У вересні 2021 р. Україна провела військові навчання з силами НАТО. Відбулася розмова президента України В.Зеленського з американським президентом Джо Байденом. Очільник України закликав членів НАТО пришвидшити рух України до альянсу [92; 74]. У свою чергу, президент Російської Федерації В.Путін розцінив подібний акт як виклик для Москви, заявивши, що розширення присутності НАТО в Україні, буде “червоною лінією” для Кремля [78; 72; 76]. На що генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг зазначив, що “лише Україна та 30 союзників по НАТО вирішуватимуть, коли Україна буде готова приєднатися до НАТО. Росія не має права вето, Росія не має права голосу, і Росія не має права створювати сфери впливу, щоб спробувати контролювати своїх сусідів” [71; 70]. Як бачимо, Україна в цій ситуації стала заложником великої геополітичної гри великих держав.

7 липня 2021 р. відбулася чергова зустріч у Вільнюсі представників країн Люблінського трикутника — міністрів закордонних справ України Дмитра Кулеби, Литви Габріелюса Ландсбергиса та Польщі Збігнева Рау.

Було підписано два нових документи: Дорожню карту подальшої взаємодії (визначає основні напрямки співпраці Люблінського трикутника, серед яких безпека, оборона, енергетика, протидія кіберзагрозам, торгівля, культура і боротьба з пандемією COVID-19) та Декларацію про європейську спадщину та спільні цінності (визнає Конституцію Пилипа Орлика як невід’ємну частину спільної культурно-правової спадщини України, Литви та Польщі, яка значною мірою сформувала європейську ідентичність українців, литовців та поляків). Було ухвалено план з протидії дезінформації [125].

«Сьогодні ми підписали і прийняли важливі документи Люблінського трикутника. Вони відображають спільне європейське минуле, спільну протидію сучасним викликам і спільне майбутнє України в ЄС і НАТО разом з Польщею та Литвою. Люблінський трикутник зміцнюється, наповнюється практичними механізмами взаємодії та набуває нової ваги. Фактично ми пропонуємо альтернативу «”рускому міру” в нашому регіоні», - зауважив глава МЗС України.

На засіданні представників Люблінського трикутника глави української, литовської та польської дипломатії приділили ключову увагу безпековим викликам в регіоні: російській агресії проти України, мілітаризації Чорноморського регіону, ситуації в Білорусі, загрозам Північного потоку - 2. Міністри відзначили важливість політики проактивного стримування задля протидії спільним викликам у регіоні.

Важливою темою зустрічі стала подальша інтеграція України до НАТО згідно з рішеннями Бухарестського саміту 2008 р. та Брюссельського саміту 2021 р. Литва та Польща підтримали надання Україні чіткого алгоритму подальших кроків задля набуття входження до Альянсу [125].

2 січня 2022 р. президент США Джо Байден в розмові з Володимиром Зеленським дав зрозуміти, що у разі нападу Росії на Україну, США будуть

рішуче реагувати [82]. У свою чергу, міністр оборони Великобританії Бен Воллес зазначив про гарантії постачання Україні протитанкового озброєння повітряним транспортом. Працівники розвідки США також попередили про підготовку Росією великого військового нападу в Україну в січні 2022р. [87]. Американський президент Джо Байден також спрогнозував, що повномасштабне вторгнення в Україну відбудеться [25]. Тож, на початку 2022 р. безпекова ситуація в Україні знаходилася в край скрутному становищі.

У цій ситуації цікава позиція української сторони, яка характеризувалася певною невизначеністю. Якщо спочатку міністр оборони Олексій Резніков заявляв про можливість широкомасштабного нападу на Україну наприкінці січня 2022 р. [79], то вже 25 січня 2022 р. він запевнив, що наразі не бачить загрози повномасштабного вторгнення в Україну [58]. Подібні висловлювання виголошував секретар Ради національної безпеки та оборони України Олексій Данилов. На його думку, переміщення російських військ на кордоні України не має “жодних підстав для заяв про повномасштабний наступ на нашу країну” [59]. У свою чергу, заступник міністра оборони Ганна Маляр зазначила, що російських військ, зосереджених на кордонах України, “замало для повномасштабного вторгнення” [167].

Президент України Володимир Зеленський також закликав Захід не створювати в його країні «паніку» через потенційне вторгнення Росії, оскільки постійні попередження про «неминучу» загрозу вторгнення ставлять під загрозу економіку держави. Зеленський заявив, що «ми не бачимо більшої ескалації» ніж на початку 2021 року, коли почалося військове нарощування Росії [91].

І це при тому, що 11 лютого 2022 р. радник Джо Байдена з національної безпеки Джейк Салліван привселюдно попередив про високу

ймовірність російського вторгнення в Україну, закликаючи усіх американців покинути країну [85]. У свою чергу, американська розвідка оприлюднила навіть подробиці того, як може відбутися вторгнення Росії в Україну. Було передбачено можливість повітряних нальотів Росії, ракетних ударів, радіоелектронної боротьби з наступним наземним вторгненням [64]. Американська розвідка подала навіть дату вторгнення Росії в Україну — 16 лютого 2022 р. [90].

Таке некомпетентне й несерйозне ставлення до національної безпеки держави викликає серйозні занепокоєння. Якщо на найвищому рівні не здатні реально оцінювати загрози, то значить, що система безпеки України не лише потребує негайної переоцінки, а й знаходиться у реальній небезпеці, наслідки чого ми сьогодні відчуваємо.

Таким чином, пріоритети національної безпеки України в 2020 — на початку 2022 року визначені Стратегією національної безпеки України, затвердженої у вересні 2020 р. Документ базований на засадах миру, розвитку, честі і гідності, недоторканності та безпеки, європейської та євроатлантичної інтеграції. Важливим пунктом реалізації Стратегії національної безпеки є розвиток тристоронніх відносин між Україною, Польщею та Литвою. На нашу думку, реалізація концепції «Міжмор'я» у вигляді функціонування Люблінського трикутника є реальною перспективою для України. Однак повномасштабне військове вторгнення в Україну показало слабкість розробленої Стратегії національної безпеки України та продемонструвало безсилість українських безпекових структур. Це стимулює до кардинальної переоцінки усієї системи національної безпеки держави та удосконалення основних технологій забезпечення миру та безпеки в Україні.

3.3. Особливості державної політики України в сфері національної безпеки в контексті російсько-української війни 2022 р. (лютий 2022 р. - грудень 2022 р.)

24 лютого 2022 р. Росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, новий етап восьмирічної війни проти України. О 5 ранку В.Путін офіційно заявив про початок “спеціальної операції”, а насправді - повномасштабної війни. Російські війська почали здійснювати інтенсивні обстріли підрозділів ЗСУ на сході, перетнули кордон з Україною на півночі та соді, почали бомбардування аеродромів та складів зброї по всій Україні. У цій ситуації Верховна Рада України одногосно проголосувала за введення воєнного стану в державі [103].

22 квітня 2022 р. Міністерство оборони Російської Федерації оголосило про свої цілі в цій війні — повний контроль над Донбасом та Південною Україною, включно з сухопутним коридором у Крим і Придністров'я [113].

У відповідь на воєнні дії з боку Росії, зокрема звірства російської армії по відношенню до українського населення в Бучі, Гостомелю, Ірпіні та Бородянці, Верховна Рада України визнала дії, вчинені Російською Федерацією, геноцидом українського народу [162].

26 квітня за ініціативи США на авіабазі “Рамштайн” у Німеччині відбулася зустріч начальників штабів та голів оборонних відомств більше ніж 40 держав світу з метою координації збройної допомоги Україні. У результаті було створено антиросійську коаліцію. 6 квітня 2022 р. в Сенаті США було одногосно схвалено законопроект про ленд-ліз для оборони демократії Україною [89].

Російсько-українська війна породила шалені військово-технічні, економічні, екологічні наслідки. Згідно нової ситуації Україна змушена коригувати свою безпекову політику.

Особлива увага в дослідженні основних проблем українсько-російських відносин та безпекового стану України привертає на себе

кіберскладова. Від самого початку конфлікту в російсько-українських відносинах експерти відмічали очевидну відсутність з боку України захисту свого кіберпростору [117]. Хоча сама проблема кібербезпеки України та кіберзахисту критичної інфраструктури України окреслена ще від затвердження Стратегії національної безпеки України від 2015 р. [28].

8 квітня з'явилися повідомлення про АРТ-атаку* хакерської групи Sandworm (UAC-0082) з використанням Industroyer2 та програм-вайперів (wiper)* для виведення з ладу автоматизованих систем управління (АСУ) енергетичних систем України. Експерти ствердили, що у світі почалася кібервійна [105]. Таке саме визначення з'явилося й на сторінках світових Засобів масової інформації (далі - ЗМІ).

Окремі експерти відзначали, що в березні-травні 2022 р. кібератаки стримали українські та західні стратегії стримування. Це доводить заява Президента США від 21 березня [82]. У квітні 2022 р. було оприлюднено спільну доповідь “Російські державні та кримінальні загрози критичній інфраструктурі» (Russian State-Sponsored and Criminal Cyber Threats to Critical Infrastructure)” [80]. У документі було вказано актуальні дані щодо номенклатури, походження/приналежності, джерел фінансування, ресурсів/можливостей, історії та напрямків діяльності спонсорованих російською державою та злочинних кібергруп, а також стосовно загроз, які вони можуть становити для об'єктів критичної інфраструктури (далі - КІ). Також запропоновано деталізовані рекомендації щодо реагування на ці загрози.

Інший документ, де міститься оцінка ситуації кібербезпеки в Україні - це “Спеціальний звіт: Україна. Огляд кібератак Росії в Україні” (Special Report: Ukraine. An Overview of Russia's Cyberattack Activity in Ukraine) [81],

*Стала загроза підвищеної складності (advanced persistent threat – АРТ) – різновид кібератак високого класу складності та ефективності з метою отримати несанкціонований доступ до інформаційних систем жертви та встановлення прихованого доступу до неї з метою використати або контролювати в майбутньому.

*Wiper (букв. – склоочисник, від wipe – протирати) – клас шкідливого ПЗ, призначеного знищити дані на жорсткому диску інфікованого ним комп'ютера.

було підготовлено за допомоги координаційної ролі компанії Microsoft разом із українськими представниками. Автори документу оцінюють масштаби та глибину російських кібервоєнних дій проти України від початку вторгнення. Автори зазначили високий рівень загроз російських кібератак різної ескалації.

Щотижневі звіти про ситуацію в кіберпросторі надають також команди з кіберрозвідки (*Accenture's Cyber Threat Intelligence – ACTI*) та з кібернетичної криміналістики й реагування (*Cyber Investigation & Forensics Response*) [77]. За оцінкою АСТІ, поновлення кібератак як правило припадає на:

- моменті прийняття етапних рішень (вибори, обговорення санкцій, судові справи або рішення, пов'язані з членством у НАТО, і т. ін.);
- символічних дат;
- важливі заплановані події та заходи, з яких міжнародна спільнота виключила РФ;
- прогресу альтернативної енергетики або інших галузей, розвиток яких може зменшити дохід Росії від експорту викопного палива.

Експерти зазначають, що кіберзлочинна діяльність хакерів із Росії скоріше буде продовжуватися і після “холодної війни”.

Професор Скотт Дж. Шекелфорд (*Scott J. Shackelford*) у своїй статті «Вплив війни в Україні на перспективи кібермиру» (*The Impact Of The War In Ukraine On The Prospects For Cyber Peace*), зазначає: «урок війни полягає в тому, що давно перевірені стандарти та стратегії кібербезпеки виявилось недостатньо для «стримування амбіцій Владіміра Путіна», який розв'язав кібервійну паралельно з конвенціональною, а також для повноцінного захисту України та її союзників від кібератак [84] . Автор наголошує, що «кібермир, як і всі форми миру, є не налаштуванням за

замовчуванням, а перманентним процесом», базованим на принципах уважності, обачності та управління ризиками. У наші дні його оптимальну архітектуру можна визначити як поліцентричну систему, яка: поважає права і свободи людини; поширює доступ до інтернету «в пакеті» з найактуальнішими методами кібербезпеки; зміцнює механізми управління, сприяючи залученню й співробітництву багатьох зацікавлених стейкхолдерів, і (сприяє стабільності та, відповідно, сталому розвитку. Далі треба прагнути саме такої моделі [84].

До того ж (принаймні за збереження поточних стратегічних векторів зовнішньої політики РФ) системна й масштабна кіберзлочинна діяльність афілійованих з Росією хакерських груп з високою ймовірністю триватиме як складник холодної війни навіть «якщо/коли» закінчиться теперішня гаряча фаза [67].

Важливою проблемою для національної безпеки України є енергетична проблема. Україна і досі є залежною від російських електроносіїв, нафти та нафтопродуктів, вугілля та палива. Актуальною проблемою залишається питання запуску російського газогону «Північний потік — 2». У разі його реалізації українська газотранспортна система втратить свою значимість як транзитера для ЄС. Це негативно відіб'ється на українській енергетичній системі та на національній системі безпеки України в цілому.

На поглиблення кризи зовнішньої політики України впливають і інші фактори, які послаблюють міжнародне становище України. Зокрема, це відсутність чіткої стратегії зовнішньополітичного розвитку України, на чому акцентують увагу українські експерти, серед них — В. Горбулін [24]. Серія політичних стратегій України від 2018-2022 рр. не сприяла виробленню чіткої стратегії протистояння російській агресії, повернення Криму та деокупації Луганської та Донецької областей. Багатоветорність української зовнішньої політики, маневрування між ЄС та Росією завадило випрацювати

чітку й прозору зовнішньополітичну стратегію, направлену на якнайшвидшу інтеграцію України в цивілізований європейський світ.

Загалом, російсько-українська війна 2022 р. - це не тільки виклик українській системі безпеки, а це пряма загроза світовій безпековій системі. Українців убивають лише за те, що вони українці! Стираються з лиця землі цілі міста, як наприклад Маріуполь. Відбуваються насильницькі масові депортації людей, зокрема дітей. Руйнується інфраструктура, відбуваються пограбування й вивезення культурних цінностей. Спростовуються права людини, не можуть протидіяти загрозі міжнародні безпекові інституції. Трагедія України кидає виклик всьому цивілізованому світу.

Від здатності України стримувати російську агресію надалі залежить міжнародне безпекове середовище. На сьогодні подальша боротьба України проти російського ворога залежить від підтримки українських військових з боку членів Альянсу.

Важливе значення для безпекової ситуації в Україні має оновлена Національна оборонна стратегія США, складова частину якої була оприлюднена Пентагоном 27 квітня 2022 р. Головною ідеєю документу є те, що визначальним чинником впливу на політику національної безпеки США буде стратегічне міждержавне протистояння. Американська стратегія визначила КНР як значний виклик для себе, у той же час Російська Федерація окреслена як джерело серйозної загрози. Головним завданням збройних сил США є упередження воєнного конфлікту між державами. Реалізація даного завдання передбачена у втіленні концепцій стримування й протиборства в умовах миру [127].

Для України дана стратегія демонструє солідарність у розробці технологій щодо стримування Росії, а також у підтримці спроможностей України. На відміну від Стратегії 2018 р., документ чітко характеризує РФ як джерело реальної загрози. У документі акцентується увага на розвитку

потенціалу європейських союзників по НАТО задля унеможливлення Росії проєктувати сили та надання можливості союзникам вести війну високої інтенсивності максимально самостійно. Стратегія передбачає механізм стримування агресії через спроможність найбільш уразливих та безпосередніх сусідів США завдати країні високого рівня втрат. Для України це означає можливість її значного посилення у військовій сфері [127].

У свою чергу, 30 вересня 2022 р. була прийнята постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до Порядку постачання озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів під час особливого періоду, введення надзвичайного стану, проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та у період проведення антитерористичної операції”. Представники Кабінету Міністрів України постановили внести зміни до попереднього документу, що був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2015 р. Було уточнено окремі моменти щодо закупівлі військової техніки тощо [159].

Серед галузевих стратегій у сфері оборони України ключову роль відіграє Стратегія воєнної безпеки України. Її розробкою займається Міністерство оборони України. Формування документу йде паралельно із роботою над Стратегією національної безпеки. Документ визначає мету, пріоритети та шляхи реалізації політики у сфері воєнної безпеки України. В основу Стратегії покладено концепцію всеохоплюючої оборони та залучення до її реалізації ЗСУ, усіх складників сектору безпеки та оборони, а також громадян України. Колишній міністр оборони України Андрій Таран зазначив, що всеохоплююча оборона України передбачає застосування всіх можливих форм та способів збройної боротьби з агресором. Зокрема

асиметричних та інших дій для оборони України, але при дотриманні принципів і норм міжнародного права.

Стратегія воєнної безпеки України є основою для розробки Стратегічного оборонного бюлетеня України (далі - СОБ), програмних документів із питань оборони та розвитку сил оборони, розвитку озброєння й військової техніки, а також плану оборони України і планів застосування сил оборони.

Тож, на тлі російсько-української війни 2022 р. й загострення українсько-російських відносин нагальним питанням є удосконалення безпекової системи України, трансформація діяльності безпекових інституцій, зміцнення Збройних сил України, проведення реформ у військово-промисловому комплексі тощо. Особливе значення має переведення української армії на стандарти НАТО, співпраця з європейськими військовими та безпековими інституціями задля спільного протистояння російській агресії. Добрим прикладом такої співпраці може стати практика, ініційована США, щодо постійних зустрічей міністрів оборони 43 країн на військовій базі “Рамштайн” в Німеччині. Подібні зібрання, у яких беруть участь представники вищого військового керівництва з усього світу мають першорядне значення для надання військово-технічної допомоги Україні в боротьбі проти російського агресора.

Висновки до Розділу III

Таким чином, державна політика України в сфері національної безпеки протягом червня 2018 — грудня 2022 р. базувалась на “Законі про національну безпеку в Україні” від 21 червня 2018 р., який було прийнято в контексті реалізації Стратегії сталого розвитку 2020. Даний Закон започаткував реальні кардинальні реформи в безпековій сфері України. Найвищою соціальною цінністю в Україні оголошувалася людина, її життя, здоров’я, честь і гідність, недоторканість та безпека. Було закладено

методологію реалізації Україною політики національної безпеки. Пріоритетом визначено європейську інтеграцію України.

Основні засади безпекової політики України розбудовувалися на базі прийнятої 14 вересня 2020 р. Стратегії національної безпеки та оборони України. Метою Стратегії було впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Головними пріоритетами було визначено засади миру, розвитку, честі і гідності, недоторканності та безпеки, європейської та євроатлантичної інтеграції. Важливим пунктом реалізації Стратегії національної безпеки став розвиток тристоронніх відносин між Україною, Польщею та Литвою.

Серйозну віху для коригування існуючої безпекової політики розпочала російсько-українська війна 2022 р. Існуючі реальні та потенційні загрози для України стимулюють до якнайшвидшого переведення української армії на стандарти НАТО, співпраці України з європейськими військовими та безпековими інституціями.

ВИСНОВКИ

Формування світового безпекового простору завжди було питанням номер один у світовій політиці. На жаль, не дивлячись на численні намагання країн розробити діючі механізми підтримки миру й безпеки в світі не завжди можуть надати високі гарантії. Світ сьогодні протистоїть постійному зростанню нестабільності, конфліктів, військовій небезпеці, шаленій гонці озброєнь, загостренню боротьби за лідерство в світі. І це все відбувається на фоні розгортання глобальної економічної кризи. Головні світові інституції, що сьогодні виконують функції безпеки – Організація Об'єднаних Націй, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Європейський Союз, Західноєвропейський Союз, Рада Європи, НАТО тощо сьогодні не можуть на 100% забезпечити мир та спокій.

Можна припустити, що зміни глобальні зміни, які відбуваються в соціальних, економічних і культурних процесах, а також зміни в системах сприйняття цінностей спричиняють те, що майбутній світ, а в ньому вимір стратегічного середовища безпеки, відрізнятиметься від цього, яке ми знаємо не тільки сьогодні, але й яке ми передбачали не так давно.

У нових умовах існування дуже важко виокреслити механізми безпеки, розробити певні критерії для наповнення їх дієвими складовими, направити зовнішньополітичні устремління на розв'язання безпекових проблем, безпекового існування. Важливою проблемою для розбудови державної політики безпеки України сьогодні є усунення недоліків категорійно-понятійного апарату у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема чіткого визначення в дефініцій «безпека», «національна безпека», «національні цінності», «національні інтереси» тощо. Існуючі неточності й

різноманіття визначень ключових процесів безпеки стримують розробку та впровадження раціональної безпекової політики України.

Ефективним методом розробки державної політики безпеки є вивчення міжнародного досвіду реалізації державної політики безпеки, зокрема Польщі. Спільність історичного та культурного підґрунтя, подібна безпекова ситуація двох країн стимулюють до урахування досвіду поляків при розробці стратегії національної безпеки України. Головну увагу при розбудові зовнішньої політики України треба звернути на формування міцного союзу Україна-Польща-Литва, а також вироблення пріоритетів політики національної безпеки держави — якнайшвидшого входження країни в міжнародні безпекові інституції, у першу чергу НАТО. Корисним було б врахувати практику серйозного наукового вивчення небезпек на рівні різних за своїм характером інституцій, збільшення уваги та фінансування на політичне виховання громадян, їх просвіту в питаннях безпеки.

Особливу увагу в розробці стратегії національної безпеки України треба звернути на особливості безпекового простору південного регіону України. Багатоетнічність території, історія перебування земель регіону у складі різних держав у сукупності з економічними чинниками, визначає певну складність розвитку соціальних процесів у регіоні та призводить до збільшення рівня небезпеки в краї. Територія потребує особливих підходів до формування внутрішньої та зовнішньої політики. У першу чергу, треба укріпити мовні та культурні чинники розвитку Півдня України з метою посилення національної свідомості представників даного регіону.

Безпекова політика України починаючи з моменту прийняття Закону про національну безпеку, тобто від червня 2018 р. і до сьогодні, що була започаткована в період правління П. Порошенка, а в більшій мірі реалізована під час президентства В. Зеленського, мала такі особливості:

згідно Закону України «Про основи національної безпеки України», Українська держава продовжувала торувати шлях до повноправної участі в

загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства в ЄС та НАТО, брала активну участь у міжнародній миротворчій діяльності під егідою ООН та ОБСЄ.

серед першочергових завдань у сфері безпеки Україною було визначено участь у заходах щодо боротьби з міжнародними організованими злочинними угрупованнями й міжнародним тероризмом; протидію поширенню ядерної та іншої зброї масового ураження і засобів її доставки тощо.

головними пріоритетами безпекової політики української держави згідно Стратегії національної безпеки та оборони України від 14 вересня 2020 р. було визначено курс на набуття повноправного членства в ЄС та НАТО. Зовнішньополітична діяльність держави мусить бути спрямована передусім на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України.

У реаліях російсько-української війни вкрай необхідною виявилася інтеграція України в світовий безпековий простір. Серед головних зовнішніх загроз національній безпеці України є російська агресія.

Також існує загроза ізоляції України від світових і регіональних економічних інтеграційних процесів, втрати Україною статусу ключового транзитера енергоносіїв до ЄС. Важливими загрозами для безпеки України є внутрішні загрози – високий рівень корупції, слабкість і неефективність інститутів державної влади, внутрішня політична нестабільність, криза української економіки, екологічні ризики тощо.

Особливостями державної політики України в сфері національної безпеки в контексті російсько-української війни 2022 р. є проблема кібербезпеки України та кіберзахисту критичної інфраструктури України.

В умовах входження України в європейський та євроатлантичний простір, велике значення для безпеки Української держави має ракурс міжнародних безпекових систем глобального, регіонального та

субрегіонального рівнів, механізми співпраці з безпековими інституціями світу.

Міжнародні структури універсальної і регіональної безпеки, до яких доєднується Україна для реалізації своєї зовнішньої політики, на сьогодні є найвпливовішими механізмами у протидії сучасним загрозам. Мова йде про систему кооперативної безпеки. Сьогодні Україна не тільки використовує захисні міжнародні схеми, а й вносить свою долю в їх удосконалення.

Україна як суб'єкт міжнародного права формує самостійну зовнішню політику і розробляє власну безпекову систему, вирішує складні зовнішньополітичні завдання, що продиктовані інтересами Держави й чинником геополітичного положення в Європі.

Сучасна державна політика України в сфері національної безпеки мусить бути націлена на утвердження вільної, заможної, безпечної України, у якій кожен зможе реалізувати свої таланти та здібності та де захочуть жити наші діти й онуки.

Пріоритетами національних інтересів мусить бути відстоювання незалежності й державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток, захист прав, свобод і законних інтересів громадян України; європейська та євроатлантична інтеграція.

Нагальним питанням для України є зміцнення й професіоналізація Збройних сил України, проведення корінних реформ військово-промислового комплексу України, перехід української армії на стандарти НАТО, активна співпраця з європейськими безпековими інституціями у питаннях врегулювання російсько-українського конфлікту, повернення анексованих Росією територій, посилене використання юридичних механізмів щодо притягування Росії відповідальності за скоєні злочини на міжнародній арені, тощо.

Україна мусить дозволити потенційним та реальним союзникам розміщати на своїй території їх військові бази, брати участь у створенні спільних із Великобританією та США військових баз в Азовському та Чорному морях. Актуальним є питання інтеграції української армії у збройні сили країн Центрально-Східної Європи (Польщі та країн Балтії).

Україна мусить турбуватися про створення постійних військово-морських підрозділів ВМС України, Болгарії, Грузії, Румунії з метою спільного патрулювання Чорного моря. Бажано активізувати співпрацю з країнами Вишеградської групи (Польщею, Чехією, Угорщиною, Словаччиною) та Туреччиною.

Важливим є питання безпеки кіберпростору України. Актуальним є посилення співпраці з НАТО в плані спільної інтеграції кіберпростору. Нагальним питанням також є впровадження нових технологій посилення опору інформаційним атакам та дезінформації.

Серед пріоритетів України в економічній сфері – забезпечення енергетичної безпеки держави, інтеграція у міжнародну економічну систему, підтримка українських експортерів, утвердження позитивного іміджу та інвестиційної привабливості України. Одним із найважливіших питань для економічної безпеки України є активна дипломатична діяльність у напрямку реалізації нафтогазового ембарго щодо Росії задля обмеження отримання останньою доходів, що використовуються на військові цілі, зокрема на війну з Україною.

Не менш важливим питанням для України є активізація зовнішньої політики, зокрема економічна співпраця з азійськими країнами, такими як Корея, Японія, Китай. З 2012 р. Китай вийшов на перше місце серед торгових партнерів України в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Перспективним для українців видається участь у інфраструктурному проєкті Китаю “Один пояс, один шлях”. Це сприятиме залученню інвестицій та розвиток інфраструктури країни.

Перспективу має співпраця України з Туреччиною у військовій та технічній сферах, у сфері розробки озброєння. Треба поглибити спільні українсько-турецькі дослідження й діяльність щодо виготовлення високоточної зброї, ударних безпілотних літальних апаратів, впровадження аерокосмічних технологій. Розробка інноваційних технологій, створення наукоємних товариств на українських територіях однозначно підвищать обороноздатність країни.

Нагальним завданням є реалізація послідовної антикорупційної політики України, удосконалення перевірки на доброчесність та подання прозорих деклараційн про доходи державних службовців. Забезпечення незалежної діяльності НАЗК, активна співпраця з міжнародними антикорупційними інституціями залишаються бути актуальними сьогодні.

Особливої уваги в процесі розвитку безпекового простору Української держави потребують безпекові питання у культурній сфері. Важливим питання є популяризація української проблеми в світі, пропагування за кордоном культурної спадщини України, відновлення в Україні визначних пам'яток архітектури, робота з повернення українських культурних цінностей, формування позитивного іміджу України тощо.

Отже, не лише наявність обороноздатної армії є гарантією національної безпеки, хоча й є її найважливішою складовою, а й дотримання прав та свобод людини, забезпечення економічних та соціальних гарантій зупинить відтік кращих фахівців за кордон і створить умови для їх повернення.

На нашу думку, задля успішної реалізації державної політики України в сфері національної безпеки потрібно: подолати внутрішню інституційну слабкість країни, провести системні реформи, здійснювати ефективну боротьбу з корупцією, заходи до економічного зростання Держави та покращення соціальних стандартів; необхідно адекватно переоцінити зовнішньополітичне та безпекове оточення країни, виклики, загрози, власні

ресурси та можливості для досягнення поставлених цілей. Передумовою реалізації євроінтеграційного курсу Української держави має стати активна регіональна політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Друковані джерела та література

1. Albrow M. and King E. *Globalization, Knowledge and Society*. London: Sage, 1990. 280 s.
2. Biłyj D. Chersońszczyzna w wyborach 2004. *Nowa Ukraina. Zeszyty historyczno-politologiczne*. 2006. № 1. S. 99–118.
3. Kęsek R. (R)ewolucja doktrynalna w sferze bezpieczeństwa Ukrainy na przełomie 2014/2015. *Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem*. 2016. № 1 (6). S. 237-247.
4. Khantington S. Stolknoveniye tsivilizatsiy?. *Polis*. 1994. № 1. S. 33–48.
5. Kononow I. Donbas jako wspólnota komunikacyjna. *Nowa Ukraina. Zeszyty historyczno-politologiczne*. 2006. № 1. S. 131–148.
6. Krzykowski P. Bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej pod koniec drugiej dekady XXI wieku. *Studia nad bezpieczeństwem*. 2019. № 4. S. 47-61.
7. Krzykowski P. Mysl strategiczna w polityce bezpieczeństwa niepodległej Ukrainy. *Історичний архів. Наукові студії*. 2020. № 21. С. 44-55.
8. Krzykowski P., Kubaczyk T., Żyła M. *Ukraina jako obszar walki o wpływy i rzwalizacji międzynarodowej*. Warszawa, 2019. 349 s.
9. Lasswell H. *Who Gets What, When, How*. New York, 1936. 264 p.
10. Mahryćka I. Donbas i przyszłość Ukrainy. *Nowa Ukraina. Zeszyty historyczno-politologiczne*. 2006. № 1. S. 119–130
11. Mokry W., *Elity Polskie o wolności i niezależności Ukrainy. Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze*, pod red. W. Mokrego, t. XI-XII, Kraków, 2010, s. 66.
12. Mokry W., *Językowe, religijne, ekonomiczne i militarne środki ekspansji państwa moskiewskiego na Ukrainę : od zniszczenia Kijowa przez Andrzeja Bogulubskiego poprzez wojnę cara Piotra I z hetmanem Mazepą do rosyjskiej*

- okupacji Krymu, Donbasu i Ługańska. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2016. S. 43-60.
13. Public Administration Mechanisms for Ensuring Cybersecurity in Modern Conditions of Socio-Economic Development / M. Kryshtanovych, V. Andriyash, H. Bondar, Y. Kushnir, K. Ozarko. *International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL. 22 №. 3. March 2022. P. 606-610.
14. Stop ukrainiyacji Polski. Warszawa, 2022. 64 s.
15. Андріяш В.І. Національні інтереси України в умовах глобалізації: етнічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 13. С. 93-96. С. 96.
16. Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія / наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
17. Безпека національна. *Філософський енциклопедичний словник* / В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.
18. Бондар Г., Ракутіна Л. Інформаційна політика та інформаційна безпека. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 4. С. 42-49.
19. Бондар Г.Л. Кібернапади на цифрову інфраструктуру України в умовах повномасштабної війни. *Могиланські читання – 2022: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти*. XXV Всеукраїнська науково-практична конференція. Тези. Публічне управління в Україні в умовах військового стану та реформ. Миколаїв, 7-11 листопада 2022 р. С. 26-29.
20. Возженников А.В. Национальная безопасность: теория, практика, стратегия. М.: НПО «Модуль», 2000. 240 с. С. 14.
21. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея*. 2014. Вип. 84 (№5). С.465–471.

22. Глазов О. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники. *Наукові праці*. Випуск 143. Том 155. С. 42-46.
23. Глобальна та національна безпека. Словник — довідник. К., 2016. 164 с.
24. Горбулін В. П., Власюк О. С., Кононенко С. В. Україна і Росія: дев'ятий вал чи китайська стіна : монографія. Київ : НІСД, 2015. 132 с.
25. Джо Байден вважає, що Росія нападе на Україну, але заплатить “високу ціну”. *The Guardian*. 20 січня 2022.
26. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.- ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. С. 42.
27. Євтушенко О., Андріяш В. Методичні рекомендації з курсу “Публічне управління”. Вип. 274. Миколаїв, 2019. 28 с.
28. Ємельянов В., Бондар Г. Кібербезпека як складова національної безпеки та кіберзахист критичної інфраструктури України. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2019. № 5. С. 493-522.
29. Ємельянов В.М., Бондар Г.Л. Кібербезпека як складова національної безпеки та кіберзахист критичної інфраструктури України. *Public Administration and Regional Development. Public Administration and Regional Development*. С. 493-523.
30. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості». *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 4. Ст 13.
31. Закон України “Про національну безпеку України”. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
32. Залізняк Н. Мовні орієнтації та цивілізаційний вибір українців. *Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз та рекомендації* / за ред. Ю. Бестерс-Діллерс. Київ, 2008. С. 132-133.
33. Заплатинський В.М. Логіко-детермінантні підходи до розуміння поняття «Безпека». *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені*

- Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. Випуск 5. С. 90-98.*
34. Казакова Л.О. Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат. *Регіональні студії. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 24. 2021. С.128-132.*
35. Кондратенко О. Криза східного вектора зовнішньої політики України. *Проблеми світового політичного розвитку. 2022. № 1 (3). С. 138-163.*
36. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.*
37. Коппель О. Біполярність. *Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 63.*
38. Корж І.Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових поняття. *Правова інформатика. 2012. Вип. № 4 (36). С. 69–75.*
39. Корнієвський О. Національна безпека. *Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 489 с.*
40. Котляр Ю., Міронова І. Голодомори 1921-1923 та 1932-1933 рр. на Півдні України: етно-міжнародний аспект. Миколаїв, 2008. 365 с.
41. Кривонос Р. Об'єднана Німеччина і проблеми безпеки східної Європи. *Нова політика. 1996. Вип. 2. С. 11–17.*
45. Лемак О.В. Українська нація і національна безпека: аспекти співвідношення. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2014. Випуск 27. Том 3. С. 40–44.*
46. Ліпкан В.А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2008. 643 с.
47. Михальченко М. Інтереси національні *Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 295 с.*

48. Міністр оборони України Резніков: «Росія не готова до нападу на Україну». *News Agency*. 25 січня 2022.
49. Морозова О. Державна політика України в сфері національної безпеки. *Ольвійський форум – 2022 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XVI міжнар. наук. конф.* 21 червня 2022 р., м. Миколаїв : тези / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 45-48.
50. Морозова О. События 2014 года в Украине глазами отечественных и зарубежных исследователей. *Echa przeszłości*. XXI/1. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Olsztyn. 2021. С. 260-267.
51. Морозова О. Українська шкільна освіта в Гличині (кінець XIX – початок XX ст.). *Гілея. Філософія. Історія. Політологія. Науковий вісник*. 2008. № 14. С. 17-22.
52. Морозова О.С. Концепція Міжмор'я в українській політичній думці. *Ольвійський форум – 2022 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XVI Міжнар. наук. конф.* Миколаїв, 2022 р., 23–26 червня.
53. Морозова. О. Становище рідномовної школи на Наддніпрянщині наприкінці XIX – на початку XX ст. *Гуманітарно-економічні дослідження*. Т. 2 / ред. В. Шкварцова. Миколаїв-Одеса, С. 260-267.
54. Павленко В.С. Національні інтереси та загрози державній безпеці України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 34/2022. С. 84-92.
55. Ситник Г. П. Природа феномену «безпека»: онтологічний, гносеологічний та аксіологічний аспекти. *Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ ; Великобританія 7 листопада 2020 р. / за ред. Є. О. Романенка, І. В. Жукової. Київ ; Великобританія : ФОП КАНДИБА Т.П., 2020. С. 59–63.

56. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: теорія і практика : навчальний посібник. Хмельницький : Київ : Кондор, 2007. 669 с.
57. Ткаля О.В. Національні інтереси та цінності як основа існування і розвитку національної держави. *Юридичний науовий електронний журнал*. 2022. № 4. С.58-61.
58. Україна закликає до спокою, заявляючи, що російське вторгнення переможе не скоро. *Desert News*. 25 січня 2022.
59. Україна закликає до спокою, заявляючи, що ситуація “під контролем” і російське вторгнення неминуче. *ABC*. 25 січня 2022.
60. Філософський енциклопедичний словник. К., 2002. 751 с.
61. Швед І.І. Місце органів прокуратури в механізмі забезпечення конституційної безпеки держави : дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2018. 205 с.

Електронні джерела

62. Adamski Ł. Polský historik: Katyňská lež aneb Dezinformační kampaň, která trvá už 80 let... URL: www.reflex.cz/clanek/historie/100670/polsky-historik-katynska-lez-aneb-dezinformacni-kampan-ktera-trva-uz-80-let.html?amp=1&__twitter_impression=true (доступ: 01.11.2022)
63. Biuro bezpieczeństwa. URL : <https://en.bbn.gov.pl/> (доступ 17.11.2022)
64. Chamberlain, Samuel. US expects Russia to invade Ukraine next week: report. *New York Post*. *New York Post*. URL: www.web.archive.org/web/20220223201331/https://nypost.com/2022/02/11/us-expects-russia-to-invade-ukraine-next-week-report/ (доступ: 04.12.2022)
65. Dr. Timothy Snyder: Why the Ukrainian Victory is Important for the World? URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/rosiysko-ukrayinska-viynaistorychnyy-kontekst/dr-timothy-snyder-why-the-ukrainian-victory-is-important-for-the-world> (доступ: 01.11.2022)

66. URL : Fundacja_%C5%9Bw._W_%C5%82odzimierza_Chrzciciela_Rusi_Kijowskiej (доступ 17.11.2022)
67. Global Incident Report: Russia-Ukraine Crisis. URL : <https://acn-marketing-blog.accenture.com/wp-content/uploads/2022/06/Global-incident-report-Russia-Ukraine-Crisis-June-10-Accenture.pdf> (доступ 17.11.2022)
68. URL : <https://razumkov.org.ua/komentari/shcho-ukraintsi-dumaiut-pro-nato> (доступ 17.11.2022)
69. Instytut pamięci narodowej. URL : <https://ipn.gov.pl/> (доступ 17.11.2022)
70. Is Russia preparing to invade Ukraine? And other questions. URL : <https://web.archive.org/web/20211219125518/https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589> (доступ: 01.11.2022)
71. NATO chief: "Russia has no right to establish a sphere of influence". URL : <web.archive.org/web/20220214172403/https://www.axios.com/nato-russia-ukraine-invasion-18619fd7-be80-4d37-86f8-fcebc1f8e8a.html>(доступ 17.11.2022)
72. NATO Pushes Back Against Russian President Putin's 'Red Lines' Over Ukraine. URL: <web.archive.org/web/20211214164345/https://www.thedrive.com/the-war-zone/43334/nato-pushes-back-against-russian-president-putins-red-lines-over-ukraine> (доступ: 01.11.2022)
73. President Biden Holds Call With Ukrainian President Zelensky, Part of Effort to Reassure Kyiv. URL : www.wsj.com/articles/president-biden-holds-call-with-ukrainian-president-zelensky-ukrainian-officials-say-11617376424 (доступ: 04.12.2022)
74. President Biden Holds Call With Ukrainian President Zelensky, Part of Effort to Reassure Kyiv. URL : www.web.archive.org/web/20220119072620/https://www.wsj.com/articles/president-biden-holds-call-with-ukrainian-president-zelensky-ukrainian-officials-say-1161737642 (доступ: 04.12.2022)

75. Prof. Stanisław Stępień dyrektor Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego w Przemyślu. URL: www.rzeszow.tvp.pl/46533414/prof-stanislaw-stepien-dyrektor-poludniowo-wschodniego-instytutu-naukowego-w-przemyslu (доступ 17.11.2022)
76. Putin warns Russia will act if NATO crosses its red lines in Ukraine. URL : www.web.archive.org/web/20220119022224/https://www.reuters.com/markets/stocks/putin-warns-russia-will-act-if-nato-crosses-its-red-lines-ukraine-2021-11-30/ (доступ: 01.11.2022)
77. Russia Ukraine Crisis Overview. URL: <https://www.accenture.com/us-en/blogs/cyber-defense/ukraine-russia-2022>
78. Russia will act if Nato countries cross Ukraine ‘red lines’, Putin says. URL: <https://web.archive.org/web/20211217112550/https://www.theguardian.com/world/2021/nov/30/russia-will-act-if-nato-countries-cross-ukraine-red-lines-putin-says> (доступ: 04.12.2022)
79. Russian invasion likely at ‘the end of January,’ warns Ukraine defence minister. URL: <https://archive.vn/20220225141631/https://nationalpost.com/news/large-scale-russian-offensive-possible-in-january-ukraine-says-3#selection-2137.1-2137.80> (доступ: 04.12.2022)
80. Russian State-Sponsored and Criminal Cyber Threats to Critical Infrastructure. URL: <https://www.cisa.gov/uscert/ncas/alerts/aa22-110a> (доступ: 01.11.2022)
81. Special Report: an overview of Russia’s cyberattack activity in Ukraine. URL : <https://query.prod.cms.rt.microsoft.com/cms/api/am/binary/RE4Vwwd> (доступ: 04.12.2022)
82. Statement by President Biden on our Nation’s Cybersecurity. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/03/21/statement-by-president-biden-on-our-nations-cybersecurity/> (доступ: 01.11.2022)
83. Statement by Press Secretary Jen Psaki on President Biden’s Call with President Volodymyr Zelenskyy of Ukraine. URL:

<https://web.archive.org/web/20220219022426/https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/01/02/statement-by-press-secretary-jen-psaki-on-president-bidens-call-with-president-volodymyr-zelenskyy-of-ukraine/> (доступ 17.11.2022)

84. The Impact Of The War In Ukraine On The Prospects For Cyber Peace. URL: <http://www.cambridgeblog.org/2022/05/the-impact-of-the-war-in-ukraine-on-the-prospects-for-cyber-peace/> (доступ: 01.11.2022)

85. The U.S. orders embassy staff in Ukraine to leave over fears of a Russian attack. *NPR*. 12 лютого 2022. URL: web.archive.org/web/20220213180248/https://www.npr.org/2022/02/11/1080164367/russia-ukraine-invasion-olympics-sullivan?t=1644670750017 (доступ: 01.11.2022)

86. The U.S. orders embassy staff in Ukraine to leave over fears of a Russian attack. *NPR*. 12 лютого 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220213180248/https://www.npr.org/2022/02/11/1080164367/russia-ukraine-invasion-olympics-sullivan?t=1644670750017> (доступ: 04.12.2022)

87. Two British C-17 transport aircraft carrying weapons to Ukraine went around German airspace. URL: <https://web.archive.org/web/20220214172403/https://www.axios.com/nato-russia-ukraine-invasion-18619fd7-be80-4d37-86f8-fcebc1f8e8a.html> (доступ: 01.11.2022)

88. Ukraine crisis: Biden warns Putin of 'swift and severe costs' in case of invasion. *Euronews*. 12 лютого 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220214143302/https://www.euronews.com/2022/02/12/ukraine-crisis-biden-and-putin-to-talk-after-latest-us-warnings-of-russian-invasion> (доступ 17.11.2022)

89. Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022. URL: <https://www.govinfo.gov/app/details/BILLS-117s3522es> (доступ: 04.12.2022)
90. Ukraine president asks for evidence on U.S. claim of imminent Russian invasion. *CBC News*. 13 лютого. URL: <https://web.archive.org/web/20220223135230/https://www.cbc.ca/news/world/ukraine-lithuana-arms-shipment-united-nations-1.6350078> (доступ: 01.11.2022)
91. Ukraine to the world: keep calm and stop spreading panic. URL: <https://web.archive.org/web/20220129130355/https://www.ft.com/content/97d15970-3c36-439d-aa38-7402f732efbc> (доступ: 04.12.2022)
92. Ukraine's Zelensky on frontline as Merkel urges Putin to pull back troops. URL: <https://www.ctvnews.ca/world/ukraine-s-zelensky-on-frontline-as-merkel-urges-putin-to-pull-back-troops-1.5379725> (доступ 17.11.2022)
93. Ukrainian research institute Harvard University. URL: huri.harvard.edu/ URL: uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%96%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F. (доступ: 01.11.2022)
94. URL: <http://archiwum.polradio.pl/> (доступ: 01.11.2022) .
95. URL: <http://www.istpravda.com.ua/themes/rev100/about/> (доступ: 02.11.2022).
96. URL: <https://hromadske.ua/about> (доступ: 22.11.2022) .
97. URL: <https://twitter.com/lukaszadamski?lang=ru> (доступ: 04.12.2022)
98. US intelligence finds Russia planning military offensive against Ukraine. URL: www.business-standard.com/article/international/us-intelligence-finds-russia-planning-military-offensive-against-ukraine-121120400131_1.html (доступ: 04.12.2022)
99. Waszyngton: Forum Transatlantyckie Zgromadzenia Parlamentarnego NATO. URL: www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=60EB25FEFDBC2E26C1258913003BF61C (доступ: 01.11.2022)

100. URL : www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=60EB25FEFDBC2E26C1258913003BF61C (доступ: 04.12.2022)
101. Wilno. XII Sesja Zgromadzenia Parlamentarnego Polski, Litwy i Ukrainy. URL : www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=B42C3002BC8AF917C12589120037E40B (доступ: 04.12.2022)
102. URL : www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/komunikat.xsp?documentId=B42C3002BC8AF917C12589120037E40B (доступ 17.11.2022)
103. Zelenskiy introduces martial law in Ukraine as sirens blare in Kyiv. *The Guardian*. The Guardian. Архів оригіналу за 24 лютого 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220224074321/https://www.theguardian.com/world/video/2022/feb/24/zelensky-introduces-martial-law-in-ukraine-as-sirens-blare-in-kyiv-videow> (доступ 17.11.2022)
104. Американський словник англійської спадщини. Видання другого коледжу / виконавчий редактор А.Х. Суханова. URL: <https://list-english.ru/img/newpdf/dictpdf/1.pdf> (доступ: 04.12.2022)
105. В Україні запобігли масштабній кібератаці на енергетичний сектор. URL: www.ukrinform.ua/rubric-technology/3455370-v-ukraini-zapobigli-masstabnij-kiberataci-na-elektricni-pidstancii.html (доступ: 01.11.2022)
106. Від російської агресії в Україні загинули майже 10 тис. громадян України – МЗС. URL : dt.ua/UKRAINE/vid-rosiyskoji-agresiyi-v-ukrayini-zaginuli-mayzhe-10-tis-gromadyan-ukrayini-mzs-234002_.html (доступ: 04.12.2022)
107. Володимир В'ятрович, голова Українського інституту національної пам'яті. Спільне майбутнє України і Польщі можливе через примирення навколо тем минулого. URL: www.ukrinform.ua/info/about_agency.html (доступ 17.11.2022)

108. Головаха Є. Перемога для нас – це повернення територій і вступ до НАТО. URL : gazeta.ua/articles/opinions-journal/_peremoga-dlya-nas-ce-povernennya-teritorij-i-vstup-do-nato/1121553(доступ: 04.12.2022)
109. Дембський С. Національна безпека Польщі: виклики і можливості. URL: <https://novapolshcha.pl/article/nacionalna-bezpeka-polshi-vikliki-i-mozhливosti/> (доступ 17.11.2022)
110. Дем'янчук О. П. "Державна політика та публічна політика: варіант перехідного періоду. URL : www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/NZ/NZV18_2000_polityk/05_demyanchuk_op.pdf (доступ 17.11.2022)
111. Для покращення логістики ЗСУ впроваджують натівську програму Logfas. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text (доступ 17.11.2022)
112. URL: www.ukrinform.ua/rubric-ato/3630151-dla-pokrasenna-logistiki-zsu-vprovadzuut-nativsku-programu-logfas.html (доступ 17.11.2022)
113. Донбас, коридор у Крим та Придністров'я – нові цілі війни російської армії. URL: www.ukrinform.ua (доступ: 04.12.2022)
114. Заява Верховної Ради України щодо першочергових кроків забезпечення євроатлантичної інтеграції України - набуття повноправного членства України в Організації Північноатлантичного договору. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-IX#Text(доступ 17.11.2022)
115. Зінченко О. Незалежність №1: коли Грушевський її оголосив, чому Винниченко сумнівався, а Єфремов був проти. *Історична правда*. 2018. 21 вересня. URL: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2015/01/26/146960/> (доступ 17.11.2022)
116. Інститут соціології. Національна академія наук України. URL : <https://i-soc.com.ua/> (доступ: 04.12.2022)
117. Кіберскладник російсько-української війни: уроки та оцінки міжнародної спільноти. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/kiberskladnyk-rosiysko-ukrayinskoyi-viyny-uroky-ta-otsinky> (доступ 17.11.2022)

118. Кобко Є.В. Моніторинг загроз національній безпеці держави: зарубіжний досвід та українські реалії публічно-правового забезпечення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (106). С. 122-134. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/Національна%20безпека/1.2/19.pdf> (доступ 17.11.2022)
119. Коляструк О. Візуальні документи як особливі джерела історії повсякденності. URL: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/14/16.pdf> (доступ: 01.11.2022)
120. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (доступ 17.11.2022)
121. Круглий стіл «Україна-Польща: джерела, архіви, історія». URL: <https://chmnu.edu.ua/petro-mohyla-tv-kruglij-stil-ukrayina-polshha-arhivi-dzherela-istoriya-u-chnu-im-petra-mogili/> (доступ: 04.12.2022)
122. Міжнародна наукова конференція «1918 рік в історії Центрально-Східної Європи: до 100-річчя проголошення незалежності УНР та 100-річчя відродження Польської Державності» : розпочато роботу. URL: https://www.univer.kharkov.ua/ua/general/univer_today/photos?cat=1654&year=8200 (доступ 17.11.2022)
123. Міжнародна наукова конференція «1918 рік в історії Центрально-Східної Європи: до 100-річчя відродження польської державності. URL: chmnu.edu.ua/mizhnarodna-naukova-konferentsiya-1918-rik-v-istoriyi-tsentralno-shidnoyi-yevropi-do-100-richchya-vidrozhennya-polskoyi-derzhavnosti/(доступ: 01.11.2022)
124. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/> (доступ 17.11.2022)
125. Міністри Кулеба, Ландсбергіс та Рау підписали нові документи Люблінського трикутника. URL : <https://mfa.gov.ua/news/ministri-kuleba->

landsbergis-ta-rau-pidpisali-novi-dokumenti-lyublinskogo-trikutnika (доступ 17.11.2022)

126. Міністри Кулеба, Ландсберігс та Рау підписали нові документи Люблінського трикутника. URL : mfa.gov.ua/news/ministri-kuleba-landsbergis-ta-rau-pidpisali-novi-dokumenti-lyublinskogo-trikutnika(доступ: 04.12.2022)

127. Національна оборонна стратегія США 2022 року: основні положення, оцінки і наслідки для України. URL : niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/natsionalna-oboronna-stratehiya-ssha-2022-roku-osnovni(доступ 17.11.2022)

128. Національний інститут стратегічних досліджень URL : <https://niss.gov.ua/> (доступ: 01.11.2022)

129. ООН підрахувала кількість жертв бойових дій на Донбасі. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-kst-gertv-boyovyh-donbas/31110937.html> (доступ: 04.12.2022)

130. Основні загрози та шляхи забезпечення національної безпеки України. URL: http://vabb.com.ua/assets/files/Tema_6_ONB.pdf (доступ: 01.11.2022)

131. Офіційна сторінка газети «Наш вибір. Газета українців в Польщі». URL: <https://pl.naszwybir.pl/category/gazeta-nasz-wybor/> (доступ: 02.11.2022) .

132. Офіційна сторінка газети «Наше слово». URL: <https://www.nasze-slowo.pl/> (доступ: 12.11.2022) .

133. Офіційна сторінка журналу «Nad Wisłą i Dnieprem». URL: http://oprac.cbw.wp.mil.pl/integro/1742301778086/ksiazka/nad-wisla-i-dnieprem?_lang=en (доступ: 11.08.2022) .

134. Офіційна сторінка журналу «NaRubieży» URL: <http://www.narubiezy.republika.pl/> (доступ: 02.08.2022) .

135. Офіційна сторінка журналу «Nowa Ukraina». URL: http://www.nowaukraina.org/zeszyt_biezacy.htm (доступ: 22.08.2022)

136. Офіційна сторінка журналу «Nowy Prometeusz». URL: <http://nowyprometeusz.pl/redakcja/> (доступ: 02.09.2022).

137. Офіційна сторінка журналу «Історична спадщина і суспільна свідомість». URL: www.inst-ukr.lviv.ua/uk/publications/materials/documents/?newsid=505 (доступ: 04.12.2022)
138. Офіційна сторінка журналу «Схід Європи. Гуманістично-суспільні студії» URL: <https://journals.umcs.pl/we>.
139. Офіційний сайт журналу «Історична правда» URL: <https://www.istpravda.com.ua/> (доступ: 01.11.2022)
140. Офіційний сайт журналу «Україна модерна». URL: <http://uamoderna.com/jitterpis-istory/motyka> (доступ: 07.11.2022) .
141. Офіційний сайт Інституту історії Варшавського університету. URL: <http://www.ihuw.pl/> (доступ: 04.12.2022)
142. Офіційний сайт Інституту історії Польської академії наук. URL: <https://ihpan.edu.pl/en/> (доступ 17.11.2022)
143. Офіційний сайт Інституту політичних досліджень Польської академії. URL: <http://isppan.waw.pl/> (доступ 17.11.2022)
144. Офіційний сайт Інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/> (доступ: 01.11.2022)
145. Офіційний сайт Інституту Центрально-Східної Європи в Любліні. URL: <http://www.iesw.lublin.pl/> (доступ: 04.12.2022)
146. Офіційний сайт міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/> (доступ 17.11.2022)
147. Офіційний сайт Південно-Східного наукового інституту в Перемишлі. URL: <http://www.pwin.pl/> (доступ 17.11.2022)
148. Офіційний сайт Польського історичного товариства. URL: <http://pth.net.pl/o-nas/historia> (доступ: 01.11.2022)
149. Офіційний сайт Польського історіографічного товариства. URL: <http://tow.hist.ur.edu.pl/> (доступ: 04.12.2022)
150. Офіційний сайт Польської академії. URL: <https://pan.pl/> (доступ 17.11.2022)

151. Офіційний сайт Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/905911.htm> (доступ: 01.07.2022)
152. Офіційний сайт Українського історичного товариства в Польщі. URL: <http://www.uitp.org.pl/index.php/zwiazek/o-zwiazku> (доступ: 04.12.2022)
153. Офіційний сайт Фундації святого Володимира Хрестителя Київської Русі. URL: <https://pl.wikipedia.org/wiki/> (доступ 17.11.2022)
154. Офіційний сайт Центру Східноєвропейських студій Варшавського університету. URL: <https://studium.uw.edu.pl/> (доступ 17.11.2022)
155. Офіційний сайт Центру Східної Європи в Любліні. URL: <https://www.umcs.pl/pl/o-centrum,11514.htm> (доступ: 01.11.2022)
156. Офіційний сайт інституту національної пам'яті. URL: uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/dr-timothy-snyder-why-the-ukrainian-victory-is-important-for-the-world(доступ 17.11.2022)
157. Підтримка України та безпекова ситуація у світі – головні теми Міжнародного галіфакського форуму. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/pidtrimka-ukrayini-ta-bezpekova-situaciya-u-sviti-golovni-temi-mizhnarodnogo-galifakskogo-forumu> (доступ: 04.12.2022)
158. Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до Порядку постачання озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів під час особливого періоду, введення надзвичайного стану, проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та у період проведення антитерористичної операції”. URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1097-2022-%D0%BF#Text(доступ: 01.11.2022)
159. Про внесення змін до Порядку постачання озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів під час особливого періоду, введення надзвичайного стану, проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та у період

- проведення антитерористичної операції. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1097-2022-%D0%BF#Text> (доступ:
04.12.2022)
160. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р.
№ 2469-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246919> (доступ:
04.12.2022)
161. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р.
№ 2469-VIII. (редакція від 24.11.2021). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246919> (доступ: 04.12.2022)
162. Рада визнала дії військ Росії в Україні геноцидом українського народу *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rada-vuznala-diyi-viysk-henotsydom/31803585.html> (доступ: 01.11.2022)
163. Рада скасувала позаблоковий статус України. URL :
https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/12/141223_non-block_status_rada_vc (доступ: 04.12.2022)
164. РНБО розглянула проект Стратегії національної безпеки України. URL :
https://president.gov.ua/news/rnbo-rozglyanula-proekt-strategiyi-nacionalnoyi-bezpeki-ukra-59321?fbclid=IwAR1bp2GIY27FcusSOY66x1HF-pYmUifhk_AEрvURFAa8v-AJK0D8ruc0Be0 (доступ: 01.11.2022)
165. Росія окупувала 7% територій України — Президент. URL:
web.archive.org/web/20210508170127/https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/2644798-rosia-okupuvala-7-teritorii-ukraini-prezident.html (доступ:
04.12.2022)
166. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (доступ
17.11.2022)
167. США попереджають, що російська атака може бути «неминучою», Україна не погоджується: ось чому. *ABC News*. 26 січня 2022. URL :
<https://web.archive.org/web/20220224080628/https://abcnews.go.com/>

Politics/us-warns-russian-attack-imminent-ukraine-disagrees/story?id=82463780 (доступ: 04.12.2022)

168. Тетяна Ковальчук: Інтеграція в євроатлантичний безпековий простір є одним із пріоритетних напрямків діяльності системи МВС. URL : https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/Tetyana_Kovalchuk_Integraciya_v_vr_oatlantichniy_bezpekoviy_prostir__odnim_iz_prioritetnih_napryamkiv_diyalnosti_sistemi_MVS_33872 (доступ: 01.11.2022)

169. Три місяці війни в цифрах від Forbes. URL : <https://forbes.ua/inside/ploshcha-okupovanoi-ukraini-vtrati-rosiyskoi-tekhnikita-17-dib-stolichnikh-trivog-10-faktiv-pro-tri-misyatsi-viyni-vid-forbes-infografika-24052022-6167> (доступ 17.11.2022)

170. У Могилянці відбувся круглий стіл «Україна Польща: архіви, джерела, історія». URL : chmnu.edu.ua/25649-2/ (доступ: 04.12.2022)

171. У ЧНУ розпочався цикл лекцій на тему «Народження й розвиток європейської інтеграції» Марека Міколайчика. URL: <https://chmnu.edu.ua/u-chnu-rozpochavsya-tsikl-lektsij-na-temu-narodzhennya-j-rozvitok-yeuropejskoji-integratsiyi-mareka-mikolajchika/> (доступ: 01.11.2022)

172. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» ”. Офіційний сайт Президента України Володимира Зеленського. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (доступ 17.11.2022)

173. Указ Президента України “Про Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020". URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (доступ 17.11.2022)

174. Указ Президента України “Про Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020". URL : zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text (доступ: 04.12.2022)

175. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України"». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (доступ: 04.12.2022)
176. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (доступ 17.11.2022)
177. Український інститут національної пам'яті. URL : <https://uinp.gov.ua/> (доступ: 04.12.2022)
178. Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/info/about_agency.html (доступ: 12.11.2022) .
179. Хатнюк Ю.А. Аналіз сучасних загроз національній безпеці України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 43. С. 65-68. URL: www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc43/16.pdf (доступ: 04.12.2022)
180. Що українці думають про НАТО? URL: razumkov.org.ua/komentari/shcho-ukraintsi-dumaiut-pro-nato(доступ: 01.11.2022)

ДОДАТКИ

Додаток 1

Закон України “Про національну безпеку України”¹ (введено в дію 01.01.2022)

Цей Закон відповідно до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз.

Цим Законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. Наведені в цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

1) воєнний конфлікт - форма розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнного конфлікту є війна та збройний конфлікт;

2) воєнна безпека - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз;

3) громадська безпека і порядок - захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз;

¹ Закон України “Про національну безпеку України”. URL : Відомості Верховної Ради. 2018. №31. Ст. 241.

4) державна безпека - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру;

5) демократичний цивільний контроль - комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їх ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України;

6) загрози національній безпеці України - явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України;

7) збройний конфлікт - збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт);

8) комплексний огляд сектору безпеки і оборони - процедура оцінювання стану і готовності складових сектору безпеки і оборони до виконання завдань за призначенням, за результатами якої розробляються та уточнюються концептуальні документи розвитку складових сектору безпеки і оборони та визначаються заходи, спрямовані на досягнення ними необхідних спроможностей до виконання завдань за призначенням у поточних і прогнозованих умовах безпекового середовища;

9) національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз;

10) національні інтереси України - життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян;

11) оборонний огляд - процедура оцінювання стану і готовності сил оборони до виконання завдань з оборони України, стану їх кадрового, фінансового, матеріально-технічного та інших видів забезпечення;

12) оборонне планування - складова частина системи державного стратегічного планування, що здійснюється з метою забезпечення обороноздатності держави шляхом визначення пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони, їх спроможностей, озброєння та військової техніки,

інфраструктури, підготовки військ (сил), а також розроблення відповідних концепцій, програм і планів з урахуванням реальних і потенційних загроз у воєнній сфері та фінансово-економічних можливостей держави;

13) оборонно-промисловий комплекс України - сукупність органів державного управління, підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що розробляють, виробляють, модернізують і утилізують продукцію військового призначення, надають послуги в інтересах оборони для оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки і сил оборони, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іншими державами;

14) огляд оборонно-промислового комплексу України - процедура оцінювання стану і готовності оборонно-промислового комплексу стосовно задоволення потреби сектору безпеки і оборони в озброєнні, військовій та спеціальній техніці;

15) планування у сфері національної безпеки - функція державного управління з визначення пріоритетів, завдань і заходів із забезпечення національної безпеки України, збалансованого розвитку складових сектору безпеки і оборони на основі оцінки безпекової обстановки та з урахуванням фінансово-економічних можливостей держави;

16) сектор безпеки і оборони - система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України;

17) сили безпеки - правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України;

18) сили оборони - Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави;

19) Стратегія національної безпеки України - документ, що визначає актуальні загрози національній безпеці України та відповідні цілі, завдання,

механізми захисту національних інтересів України та є основою для планування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки;

20) Стратегія воєнної безпеки України - документ, у якому викладається система поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їх виникненню, підготовку держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів;

21) Стратегія кібербезпеки України - документ довгострокового планування, що визначає загрози кібербезпеці України, пріоритети та напрями забезпечення кібербезпеки України з метою створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави;

22) Стратегічний оборонний бюлетень України - документ оборонного планування, що розробляється за результатами оборонного огляду та визначає основні напрями реалізації воєнної політики України, стратегічні цілі розвитку та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів;

23) Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України - документ довгострокового планування, що розробляється на основі Стратегії національної безпеки України за результатами огляду громадської безпеки та цивільного захисту і визначає напрями державної політики щодо гарантування захищеності життєво важливих для держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, цілі та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних загроз;

24) Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України - документ, що розробляється за результатами огляду оборонно-промислового комплексу України та визначає пріоритетні напрями державної військово-промислової політики, цілі реформи оборонно-промислового комплексу та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних воєнно-політичних загроз і викликів.

2. Інші терміни в цьому Законі вживаються у значенні, наведеному в інших законах України.

Розділ II

ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 2. Правова основа державної політики у сферах національної безпеки і оборони

1. Правову основу державної політики у сферах національної безпеки і оборони становлять Конституція України, цей та інші закони України,

міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти.

Стаття 3. Принципи державної політики у сферах національної безпеки і оборони

1. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства - його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави - її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища - від надзвичайних ситуацій.

2. Основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, є:

1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили;

2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;

3) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони.

3. Фундаментальними національними інтересами України є:

1) державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України;

2) сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення;

3) інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами.

4. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інші її напрями.

{Частина четверта статті 3 в редакції Закону № 1882-IX від 16.11.2021}

5. Загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки і оборони визначаються у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України,

Стратегії кібербезпеки України, інших документах з питань національної безпеки і оборони, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України.

Розділ III **ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ**

Стаття 4. Засади демократичного цивільного контролю

1. У межах повноважень, наданих відповідно до Конституції України, сектор безпеки і оборони підлягає демократичному цивільному контролю (далі - цивільний контроль).

Система цивільного контролю складається з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України; контролю, що здійснюється Радою національної безпеки і оборони України; контролю, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського нагляду.

{Абзац другий частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 912-IX від 17.09.2020}

2. Цивільний контроль здійснюється за принципами верховенства права, законності, підзвітності, прозорості, ефективності та результативності.

3. Прозорість передбачає повне розкриття фінансової інформації щодо функціонування сектору безпеки та оборони з метою забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів з урахуванням вимог Закону України "Про державну таємницю".

4. Предметом цивільного контролю є:

1) дотримання вимог Конституції і законів України у діяльності органів сектору безпеки і оборони, недопущення їх використання для узурпації влади, порушення прав і свобод людини і громадянина;

2) зміст і стан реалізації стратегій, доктрин, концепцій, державних програм та планів у сферах національної безпеки і оборони;

3) стан правопорядку в органах сектору безпеки і оборони, їх укомплектованість, оснащеність сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою, забезпеченість необхідними запасами матеріальних засобів та готовність до виконання завдань за призначенням у мирний час та в особливий період;

4) ефективність використання ресурсів, зокрема бюджетних коштів, органами сектору безпеки і оборони.

Стаття 5. Контроль, що здійснюється Президентом України

1. Відповідно до статей 106 і 107 Конституції України Президент України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони як безпосередньо, так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створювані ним у разі необхідності консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.

2. Рада національної безпеки і оборони України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони на підставі статті 107 Конституції України у порядку і в межах компетенції, визначених Законом України "Про Раду національної безпеки і оборони України".

Контроль за виконанням рішень Ради національної безпеки і оборони України здійснює Секретар Ради національної безпеки і оборони України.

3. Рада національної безпеки і оборони України інформує громадськість про свою діяльність через офіційний веб-сайт Ради національної безпеки і оборони України та через засоби масової інформації.

Стаття 6. Контроль, що здійснюється Верховною Радою України

1. Верховна Рада України відповідно до статті 85 Конституції України здійснює парламентський контроль та приймає закони України, які визначають і регулюють діяльність органів сектору безпеки і оборони та їхні повноваження, а також затверджує відповідні бюджетні асигнування та приймає рішення щодо звіту про їх використання.

2. Верховна Рада України відповідно до статті 89 Конституції України створює комітети Верховної Ради України, до повноважень яких належить, зокрема, забезпечення контролю за діяльністю органів сектору безпеки і оборони.

З метою гарантування неухильного і безумовного дотримання державними органами спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронними органами спеціального призначення та розвідувальними органами вимог Конституції України щодо забезпечення національної безпеки створюється комітет Верховної Ради України, до повноважень якого належить забезпечення контрольних функцій Верховної Ради України за діяльністю цих органів. Завдання та повноваження цього комітету Верховної Ради України визначаються законом.

{Абзац другий частини другої статті 6 із змінами, внесеними згідно із Законом № 912-IX від 17.09.2020}

3. Для вивчення, підготовки і попереднього розгляду окремих питань у сферах національної безпеки і оборони, а також діяльності сектору безпеки і оборони Верховна Рада України в межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні комісії, а для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, - тимчасові слідчі комісії, які діють у порядку, встановленому законом.

4. Відповідно до статті 101 Конституції України парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, повноваження якого визначаються законом.

5. Кабінетом Міністрів України, Службою безпеки України, Управлінням державної охорони України подаються до Верховної Ради України щорічні письмові звіти про діяльність складових сектору безпеки і оборони.

6. У разі необхідності Верховна Рада України може проводити відповідно до Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України "Про Регламент Верховної Ради України", парламентські слухання з питань національної безпеки і оборони, що становлять суспільний інтерес і потребують законодавчого врегулювання.

7. Верховна Рада України відповідно до Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України "Про Регламент Верховної Ради України", може офіційно запросити або вимагати присутності на пленарному засіданні Верховної Ради України для заслуховування посадових чи службових осіб органів сектору безпеки і оборони.

Стаття 7. Контроль, що здійснюється Кабінетом Міністрів України

1. Кабінет Міністрів України відповідно до статей 113, 116, 117 Конституції і законів України здійснює контроль за дотриманням законодавства та реалізацією державної політики у сферах національної безпеки і оборони, звітує з цих питань перед Президентом України і Верховною Радою України.

2. Кабінет Міністрів України забезпечує цивільний контроль за діяльністю Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших органів виконавчої влади, які входять до сектору безпеки і оборони України.

3. Центральні органи виконавчої влади, що мають у підпорядкуванні утворені відповідно до законів України військові формування, розвідувальні та правоохоронні органи:

- 1) забезпечують цивільний контроль у межах своїх повноважень;
- 2) створюють необхідні умови для здійснення іншими суб'єктами цивільного контролю передбачених законами повноважень;
- 3) забезпечують об'єктивне і своєчасне інформування Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України про стан справ у підпорядкованих органах сектору безпеки і оборони;

4) інформують із цих питань громадськість у порядку, визначеному цим та іншими законами України.

Стаття 8. Контроль Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування

1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим і Рада міністрів Автономної Республіки Крим забезпечують на території Автономної Республіки Крим здійснення цивільного контролю за виконанням підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, службовими (посадовими) особами і громадянами законів України, інших нормативно-правових актів з питань національної безпеки і оборони, інформують із цих питань громадськість у порядку, визначеному цим та іншими законами України.

2. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених Конституцією і законами України:

1) заслуховують, за потреби, доповіді посадових осіб правоохоронних органів, що знаходяться на відповідній території, про виконання вимог законодавства щодо забезпечення громадської безпеки та правопорядку;

2) контролюють стан допризовної підготовки і відбору громадян на військову службу, правового і соціального захисту громадян, які мають бути призвані на військову службу, перебувають на військовій службі, звільнених у запас чи відставку, учасників бойових дій та членів їх сімей;

3) взаємодіють з органами військового управління під час планування та проведення (в умовах присутності цивільного населення) потенційно небезпечних заходів за участю особового складу Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій, а також ліквідації їх наслідків;

4) інформують громадськість, зокрема через засоби масової інформації, про свою діяльність у виконанні завдань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони.

Для здійснення цивільного контролю органи місцевого самоврядування можуть утворювати депутатські комісії, а в місцевих органах виконавчої влади можуть створюватися відповідні підрозділи.

Стаття 9. Судовий контроль

1. Рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, посадових і службових осіб можуть бути оскаржені в суді.

2. Контроль за виконанням судових рішень здійснюють суди.

Стаття 10. Громадський нагляд

{Назва статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 912-IX від 17.09.2020}

1. Громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України, Законом України "Про громадські об'єднання" та іншими законами України. Сфера громадського нагляду може бути обмежена виключно Законом України "Про державну таємницю".

{Частина перша статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 912-IX від 17.09.2020}

2. Громадським об'єднанням, зареєстрованим у встановленому законом порядку, гарантується відповідно до Конституції і законів України, а також статутних положень можливість:

1) отримувати в установленому порядку від державних органів, зокрема від керівників складових сектору безпеки і оборони, інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки і оборони, крім інформації з обмеженим доступом;

2) здійснювати дослідження з питань національної безпеки і оборони, публічно презентувати їх результати, створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо;

3) проводити громадську експертизу проектів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам;

4) брати участь у громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях з питань діяльності і розвитку сектору безпеки і оборони, питань правового і соціального захисту військовослужбовців та працівників розвідувальних та правоохоронних органів, зокрема звільнених у запас чи відставку, учасників бойових дій та членів їх сімей.

3. Засоби масової інформації, висвітлюючи питання національної безпеки і оборони, інформують суспільство про стан захисту національних інтересів України.

4. З метою систематичного інформування суспільства про діяльність сектору безпеки і оборони України, забезпечення обґрунтованості рішень державних органів з питань національної безпеки і оборони, про стан виконання заходів розвитку сектору безпеки і оборони періодично, але не рідше ніж раз на три роки, органами сектору безпеки і оборони видаються "Білі книги" або інші аналітичні документи (огляди, національні доповіді тощо).

Стаття 11. Відповідальність за порушення законодавства про національну безпеку України

1. Посадові особи, винні у невиконанні або порушенні законодавства про національну безпеку України, несуть відповідальність згідно із законом.

2. Громадяни, які вважають, що їх права, свободи чи законні інтереси порушено рішеннями, діями, бездіяльністю складових сектору безпеки і оборони чи їх посадових осіб, мають право звертатися до суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, використовувати будь-які інші механізми захисту прав і свобод, передбачені законодавством України.

3. Контроль за дотриманням законодавства під час цивільного контролю здійснюється в порядку, визначеному Конституцією та законами України.

Розділ IV

СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Стаття 12. Склад сектору безпеки і оборони

1. Сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України.

2. До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Антитерористичний центр при Службі безпеки України, Служба судової охорони, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

{Абзац перший частини другої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1702-ІХ від 16.07.2021 - вводить в дію з 01.01.2022}

Інші державні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони.

Стаття 13. Керівництво у сферах національної безпеки і оборони

1. Керівництво у сферах національної безпеки і оборони відповідно до Конституції України здійснює Президент України, який:

1) забезпечує державну незалежність та національну безпеку;

2) є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, як Верховний Головнокомандувач видає накази і директиви з питань оборони, у тому числі з питань оперативного доукомплектування в особливий період Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

{Пункт 2 статті 13 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1357-IX від 30.03.2021}

3) очолює Раду національної безпеки і оборони України, вводить у встановленому порядку в дію її рішення;

4) видає укази і розпорядження з питань національної безпеки і оборони, які є обов'язковими до виконання на території України, зокрема указами Президента України затверджуються Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України, інші стратегії, доктрини, концепції, якими визначаються актуальні загрози національній безпеці, основні напрями і завдання державної політики у сферах національної безпеки і оборони, розвитку сектору безпеки і оборони;

5) звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України;

6) реалізує право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України щодо законодавчого врегулювання питань національної безпеки і оборони;

7) вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України;

8) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України;

9) призначає на посади та звільняє з посад Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників;

10) призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України за поданням Міністра оборони України, а також вище командування інших військових формувань за поданням керівників органів центральної виконавчої влади, яким підпорядковуються відповідні військові формування;

11) здійснює загальне керівництво розвідувальними органами України;

12) вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про

застосування Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань;

13) приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України;

14) приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України;

15) присвоює вищі військові звання та інші вищі спеціальні звання і класні чини;

16) здійснює інші повноваження, визначені Конституцією України.

Стаття 14. Координація у сферах національної безпеки і оборони

1. Координацію у сферах національної безпеки і оборони здійснює Рада національної безпеки і оборони України відповідно до статті 107 Конституції України та Закону України "Про Раду національної безпеки і оборони України".

2. В умовах воєнного або надзвичайного стану, в особливий період, а також у разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України, Рада національної безпеки і оборони України координує діяльність органів виконавчої влади, розглядає пропозиції щодо застосування відповідно до закону спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів.

3. У випадках, передбачених законом, Рада національної безпеки і оборони України подає на розгляд Президентові України пропозиції щодо утворення вищого колегіального стратегічного органу воєнного керівництва обороною держави в особливий період. Пропозиції про утворення цього органу та його персональний склад затверджуються рішенням Ради національної безпеки і оборони України та вводяться в дію Указом Президента України.

Положення про вищий колегіальний стратегічний орган воєнного керівництва обороною держави в особливий період затверджує Президент України.

Стаття 15. Міністерство оборони України

1. Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період.

2. До повноважень Міністерства оборони України належать організація в силах оборони заходів оборонного планування, визначення засад воєнної, військової кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони, здійснення в установленому порядку координації діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони.

3. Положення про Міністерство оборони України затверджується Кабінетом Міністрів України.

4. Міністерство оборони України є центральним органом виконавчої влади та військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України та Державна спеціальна служба транспорту.

5. Міністерство оборони України очолює Міністр оборони України, який є членом Кабінету Міністрів України.

Міністр оборони України підпорядковується Президентові України як Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України.

Міністр оборони України підзвітний Верховній Раді України.

6. Міністр оборони України за посадою входить до складу Ради національної безпеки і оборони України і відповідає за формування державної політики у сфері оборони, оборонне планування, програмний та ресурсний менеджмент, військову кадрову політику, ефективне та належне використання оборонних ресурсів, всебічне забезпечення життєдіяльності, функціонування, розвиток та застосування Збройних Сил України.

7. Міністр оборони України призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України з числа цивільних осіб.

{Положення частини сьомої статті 15 набирають чинності з 1 січня 2019 року — див. Підпункт 1 пункту 1 розділу VI}

8. Міністр оборони України здійснює керівництво Міністерством оборони України, військово-політичне і адміністративне керівництво Збройними Силами України безпосередньо та через першого заступника Міністра оборони України, заступників Міністра оборони України, а також через Головнокомандувача Збройних Сил України.

Перший заступник Міністра оборони України та заступники Міністра оборони України призначаються на посади з числа цивільних осіб.

{Положення абзацу другого частини восьмої статті 15 набирають чинності з 1 січня 2019 року — див. Підпункт 1 пункту 1 розділу VI}

Стаття 16. Збройні Сили України

{Положення частин третьої - шостої статті 16 набирають чинності з 27 березня 2020 року — див. Підпункт 2 пункту 1 розділу VI}

1. Збройні Сили України є військовим формуванням, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

2. Збройні Сили України забезпечують стримування та відсіч збройної агресії проти України, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України, у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

3. Головнокомандувач Збройних Сил України призначається на посаду за поданням Міністра оборони України та звільняється з посади Президентом України. Головнокомандувач Збройних Сил України підпорядковується Президентові України та Міністру оборони України.

Головнокомандувач Збройних Сил України відповідає за готовність до виконання покладених завдань і за безпосереднє військове керівництво та управління застосуванням Збройних Сил України, а також переданих в його підпорядкування сил і засобів інших складових сил оборони. Головнокомандувач Збройних Сил України підзвітний Президенту України та Міністру оборони України з питань досягнення воєнно-стратегічних цілей у сфері оборони військовими силами і засобами, а також підтримання спроможностей цих сил і засобів до застосування.

Повноваження Головнокомандувача Збройних Сил України затверджуються Президентом України.

4. Генеральний штаб Збройних Сил України є головним органом військового управління з планування оборони держави, стратегічного планування застосування Збройних Сил України та визначених сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України.

Генеральний штаб Збройних Сил України в особливий період виконує функції стратегічного керівництва Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони.

Генеральний штаб Збройних Сил України з урахуванням пропозицій Командувача об'єднаних сил здійснює планування, координацію та контроль за підготовкою всіх складових сил оборони з метою набуття ними необхідних об'єднаних спроможностей.

Генеральний штаб Збройних Сил України очолює начальник Генерального штабу Збройних Сил України, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України.

Начальник Генерального штабу Збройних Сил України підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України та відповідає за виконання

завдань і функцій, покладених на Генеральний штаб Збройних Сил України, зокрема щодо визначення вимог до спроможностей сил оборони, потреб у ресурсах, необхідних для належного виконання завдань Збройними Силами України та іншими складовими сил оборони, стратегічного планування застосування та розвитку Збройних Сил України, їх технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення.

Повноваження начальника Генерального штабу Збройних Сил України, основні завдання та порядок функціонування Генерального штабу Збройних Сил України визначаються в положенні, яке затверджується Президентом України.

5. До складу Збройних Сил України входять види та окремі роди військ (сил).

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України підпорядковуються Головнокомандувачу Збройних Сил України та відповідають за розвиток підпорядкованих їм військ (сил), їх технічне оснащення та всебічне забезпечення, підготовку та готовність до виконання покладених завдань.

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України здійснюють передачу визначеного Головнокомандувачем Збройних Сил України комплекту боєздатних сил і засобів Командувачу об'єднаних сил, який здійснює оперативний контроль за набуттям ними оперативних (бойових) спроможностей та управління їх застосуванням.

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України можуть проводити операції із залученням сил і засобів відповідного виду або окремого роду військ (сил) та здійснювати управління силами і засобами в операціях, що проводяться в мирний час поза затвердженими Головнокомандувачем Збройних Сил України межами відповідальності Командувача об'єднаних сил.

У процесі організації підготовки підпорядкованих військ (сил) та забезпечення їх озброєнням, військовою технікою, іншими матеріально-технічними засобами командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України розробляють відповідні доктрини, настанови, бойові статuti, оперативні і тактичні стандарти підготовки до застосування та ведення операцій (бойових дій).

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України.

Повноваження командувачів видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, основні завдання та порядок функціонування командувань видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України визначаються в

положеннях, які затверджуються Головнокомандувачем Збройних Сил України.

6. Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України є органом управління міжвидовими та міжвідомчими угрупованнями військ (сил).

Організація, підготовка та всебічне забезпечення Об'єданого оперативного штабу Збройних Сил України мають забезпечувати управління військами (силами) в операціях протягом тривалого часу.

Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України підпорядковується Командувачу об'єднаних сил, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України. Президент України може призначати командувача (командувачів) об'єднаних сил для здійснення управління операціями на окремих напрямках.

Командувач об'єднаних сил підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України та здійснює через Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України оперативний контроль за набуттям ними оперативних (бойових) спроможностей, планування застосування та безпосереднє управління об'єднаними силами і засобами Збройних Сил України, інших складових сил оборони, які передані у його підпорядкування, а також національним контингентом і національним персоналом, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, командувачі (керівники) інших військових формувань, від яких визначений комплект сил і засобів переданий до складу об'єднаних сил, продовжують здійснювати їх укомплектування особовим складом, озброєнням, боєприпасами, військовою та спеціальною технікою, іншими матеріально-технічними засобами.

Командувач об'єднаних сил відповідає за набуття Об'єднаним оперативним штабом спроможностей з управління військами (силами), що необхідні для ефективного виконання об'єднаними силами завдань в операціях (бойових діях).

Командувач об'єднаних сил у межах наданих йому повноважень бере участь у стратегічному плануванні застосування Збройних Сил України та інших складових сил оборони.

Командувач об'єднаних сил за погодженням з Міністром оборони України і Головнокомандувачем Збройних Сил України має право доповідати безпосередньо Президентові України про готовність та хід виконання завдань об'єднаними силами.

Замисел застосування об'єднаних сил в операціях затверджується Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України.

Повноваження Командувача об'єднаних сил, основні завдання та порядок функціонування Об'єданого оперативного штабу Збройних Сил України визначаються в положенні, яке затверджується Президентом України.

7. Функції Збройних Сил України, склад та правові засади організації їх діяльності, керівництва та управління ними визначаються законом.

Стаття 17. Державна спеціальна служба транспорту

1. Державна спеціальна служба транспорту є спеціалізованим військовим формуванням, що входить до системи Міністерства оборони України, призначеним для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час та в особливий період, зокрема виконання завдань з технічного прикриття, відбудови, встановлення загороджень на об'єктах національної транспортної системи України з метою забезпечення діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України.

2. Із введенням воєнного стану Державна спеціальна служба транспорту приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану і підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України, про що зазначається в указі Президента України про введення воєнного стану, який затверджується Верховною Радою України.

3. Керівництво Державною спеціальною службою транспорту здійснює керівник органу управління Державною спеціальною службою транспорту.

Керівник органу управління Державною спеціальною службою транспорту та його заступники призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України.

4. Повноваження Державної спеціальної служби транспорту визначаються законодавством України.

Стаття 18. Міністерство внутрішніх справ України

1. Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах:

1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання громадської безпеки і правопорядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки,

діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

2. Міністерство внутрішніх справ України очолює Міністр внутрішніх справ України, який призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України.

Міністр внутрішніх справ України за посадою входить до складу Ради національної безпеки і оборони України.

Міністр внутрішніх справ України відповідає за формування державної політики у сферах, що належать до компетенції Міністерства внутрішніх справ України, здійснює повноваження, визначені законодавством України.

3. Діяльність Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби України спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

4. Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

5. Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, призначеним для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з іншими органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих злочинних груп та організацій.

У мирний час Національна гвардія України входить до складу сил безпеки і виконує правоохоронні функції, а також розвиває спроможності, необхідні для виконання завдань у складі сил оборони.

Із введенням воєнного стану Національна гвардія України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до сил оборони, виконує завдання та підпорядковується відповідно до положень Закону України "Про правовий

режим воєнного стану" та Закону України "Про Національну гвардію України".

6. Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

7. Державна служба України з надзвичайних ситуацій є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, проведення аварійно-рятувальних робіт, пожежогасіння, пожежної та техногенної безпеки, роботи рятувальних служб під час аварій, а також гідрометеорологічної діяльності.

8. Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

9. Повноваження Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби України визначаються законодавством України.

Стаття 19. Служба безпеки України

1. Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина:

- 1) протидію розвідувально-підривній діяльності проти України;
- 2) боротьбу з тероризмом;
- 3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури;

{Пункт 3 частини першої статті 19 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1150-IX від 28.01.2021}

- 4) охорону державної таємниці.

2. Служба безпеки України підпорядковується Президентові України та підконтрольна Верховній Раді України.

3. Службу безпеки України очолює Голова Служби безпеки України, який призначається на посаду та звільняється з посади Верховною Радою України за поданням Президента України.

Голова Служби безпеки України за посадою входить до складу Ради національної безпеки і оборони України.

Голова Служби безпеки України щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність Служби безпеки України.

4. Повноваження Служби безпеки України визначаються законодавством України.

Стаття 20. Розвідувальні органи України

1. Розвідувальні органи України відповідно до закону здійснюють розвідувальну діяльність з метою сприяння реалізації національних інтересів України та протидії зовнішнім загрозам національній безпеці України у визначених законом сферах.

{Абзац перший частини першої статті 20 в редакції Закону № 912-IX від 17.09.2020}

Розвідувальні органи як суб'єкти забезпечення національної безпеки і оборони України беруть участь у формуванні і реалізації державної політики з питань національної безпеки і оборони у визначених законодавством сферах. Повноваження розвідувальних органів визначаються законодавством України.

2. Пріоритетні завдання розвідувальним органам визначаються Президентом України.

3. Президент України може створювати координаційний орган з питань розвідки відповідно до статті 106 Конституції України.

{Частина третя статті 20 із змінами, внесеними згідно із Законом № 912-IX від 17.09.2020}

Стаття 21. Управління державної охорони України

1. Управління державної охорони України відповідно до закону здійснює державну охорону органів державної влади України, забезпечення безпеки посадових осіб та охорони об'єктів, визначених законом.

2. Управління державної охорони України підпорядковане Президентові України та підконтрольне Верховній Раді України.

Начальник Управління державної охорони України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Начальник Управління державної охорони України щорічно подає Верховній Раді України та Президентові України письмовий звіт про діяльність Управління державної охорони України.

3. Повноваження Управління державної охорони України визначаються законодавством України.

Стаття 21-1. Служба судової охорони

1. Служба судової охорони - державний орган у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, органах та установах системи правосуддя.

2. Статус і повноваження Служби судової охорони визначаються Законом України "Про судоустрій і статус суддів".

{Закон доповнено статтею 21-1 згідно із Законом № 1702-IX від 16.07.2021 - вводитьься в дію з 01.01.2022}

Стаття 22. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України

1. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України є державним органом, призначеним для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону.

2. Керівництво Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України здійснює Голова Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України.

3. Повноваження Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України визначаються законодавством України.

Стаття 23. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику

1. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, разом з іншими органами сектору безпеки і оборони визначає пріоритетні напрями розвитку оборонно-промислового комплексу, забезпечує нормативно-правове регулювання у цій сфері, аналізує стан та тенденції розвитку оборонно-промислового комплексу України, розробляє та організовує виконання державних програм розвитку оборонно-промислового комплексу.

2. Головним завданням оборонно-промислового комплексу України є забезпечення оперативних спроможностей сил та засобів сектору безпеки і

оборони шляхом постачання нових і модернізації наявних зразків озброєння, військової та спеціальної техніки.

Стаття 24. Міжнародне співробітництво з питань національної безпеки

1. Міжнародне співробітництво з питань національної безпеки є однією з форм реалізації державної політики у сфері національної безпеки і спрямовується на захист національних інтересів України.

2. Засади міжнародного військово-технічного співробітництва визначаються законодавством України.

3. Міжнародне співробітництво з питань національної безпеки здійснюється під загальним керівництвом Президента України.

Розділ V

ПЛАНУВАННЯ У СФЕРАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Стаття 25. Мета, принципи і види планування у сферах національної безпеки і оборони

1. Метою планування у сферах національної безпеки і оборони є забезпечення реалізації державної політики у цих сферах шляхом розроблення стратегій, концепцій, програм, планів розвитку органів сектору безпеки і оборони, управління ресурсами та ефективного їх розподілу.

2. Планування у сферах національної безпеки і оборони здійснюється відповідно до таких принципів:

1) дотримання національного законодавства і міжнародних зобов'язань України;

2) демократичний цивільний контроль за сектором безпеки і оборони, відкритість інформації про державну політику, стратегічні документи, цілі, пріоритети і завдання планування, прозорість та підзвітність використання ресурсів;

3) цілісність, узгодженість, системність планування у секторі безпеки і оборони, врахування пріоритетів і обмежень, встановлених державними програмами, планами та прогнозними документами;

4) своєчасність та відповідність прийнятим рішенням щодо захисту національних інтересів України.

3. Планування у сферах національної безпеки і оборони поділяється на довгострокове (понад п'ять років), середньострокове (до п'яти років) та короткострокове (до трьох років).

Документами довгострокового планування є Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України, Стратегія громадської

безпеки та цивільного захисту України, Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегія кібербезпеки України, Національна розвідувальна програма.

Документами середньострокового планування є інші стратегічні документи, програми щодо розвитку складових сектору безпеки і оборони, зокрема оснащення їх сучасним озброєнням і військовою технікою, створення необхідних запасів матеріально-технічних засобів та необхідних для цього потужностей оборонно-промислового комплексу, реалізація інших заходів з посилення обороноздатності держави.

Короткострокове планування передбачає щорічне розроблення планів утримання та розвитку (діяльності) складових сектору безпеки і оборони, основних показників здійснення закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями (на трирічний період), у яких визначаються завдання щодо реалізації документів довгострокового і середньострокового планування.

{Абзац четвертий частини третьої статті 25 із змінами, внесеними згідно із Законом № 808-ІХ від 17.07.2020}

Рада національної безпеки і оборони України з урахуванням змін у безпековому середовищі визначає концептуальні підходи, напрями, заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, схвалює проекти стратегій, концепцій, державних програм та інших стратегічних документів, якими визначаються основні напрями і завдання державної політики у сферах національної безпеки і оборони, здійснює координацію і контроль за їх виконанням.

Стаття 26. Стратегія національної безпеки України

1. Стратегія національної безпеки України є основним документом довгострокового планування, яким визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки.

Стратегія національної безпеки України розробляється за дорученням Президента України протягом шести місяців після його вступу на пост.

Стратегія національної безпеки України схвалюється рішенням Ради національної безпеки і оборони України і затверджується указом Президента України.

Президент України у разі необхідності може вносити зміни до Стратегії національної безпеки України в установленому порядку.

До підготовки проекту Стратегії національної безпеки України залучаються Апарат Ради національної безпеки і оборони України, Національний інститут стратегічних досліджень, державні органи, інституції громадянського суспільства, а також можуть залучатися іноземні експерти.

2. Стратегія національної безпеки України визначає:

1) пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки;

2) поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов;

3) основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки;

4) напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони;

5) ресурси, необхідні для її реалізації.

3. Стратегія національної безпеки України є основою для підготовки всіх інших документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони.

Реалізація Стратегії національної безпеки України здійснюється на основі національного оборонного, безпекового, економічного, інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства, а також із залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги.

4. Стратегія національної безпеки України оприлюднюється в установленому законодавством порядку (крім положень, що містять інформацію з обмеженим доступом).

Стаття 27. Комплексний огляд сектору безпеки і оборони

1. Комплексний огляд сектору безпеки і оборони проводиться за рішенням Ради національної безпеки і оборони України, яке вводиться в дію указом Президента України.

Комплексний огляд сектору безпеки і оборони включає проведення: оборонного огляду, огляду громадської безпеки та цивільного захисту, огляду оборонно-промислового комплексу, огляду розвідувальних органів України, огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом, огляду стану кіберзахисту державних інформаційних ресурсів та критичної інформаційної інфраструктури.

У разі необхідності Радою національної безпеки і оборони України може бути прийнято рішення про проведення окремих оглядів, що включені до комплексного огляду сектору безпеки і оборони, яке вводиться в дію указом Президента України.

Проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони здійснюється відповідно до Стратегії національної безпеки України та інших документів довгострокового планування.

2. Науково-методичне забезпечення проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони здійснює Національний інститут стратегічних досліджень.

3. Кабінет Міністрів України визначає порядок проведення:

1) оборонного огляду- Міністерством оборони України;

2) огляду громадської безпеки та цивільного захисту - Міністерством внутрішніх справ України;

3) огляду оборонно-промислового комплексу - центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику;

4) огляду стану кіберзахисту критичної інформаційної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, - Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Кабінет Міністрів України організовує, контролює та попередньо схвалює результати проведення зазначених оглядів.

4. Порядок проведення огляду розвідувальних органів України визначається Президентом України.

5. Порядок проведення огляду загальнодержавної системи боротьби з тероризмом визначається Президентом України. Організація та контроль проведення такого огляду здійснюється Службою безпеки України.

6. За результатами оглядів формується перспективна модель сектору безпеки і оборони шляхом послідовного нарощування спроможностей його складових до виконання завдань за призначенням та формування на цій основі боєздатних, мобільних, підготовлених на належному рівні, всебічно забезпечених сил безпеки і сил оборони, здатних захистити національні інтереси України та брати активну участь у міжнародних заходах із підтримання миру і безпеки.

Основними критеріями для зміни чисельності складових сектору безпеки і оборони є зміни безпекового середовища та реальні економічні і фінансові можливості держави.

7. Звіти про результати проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони та окремих оглядів надаються органами, зазначеними в пунктах 1-4 частини третьої, частинах четвертій та п'ятій цієї статті, у встановленому порядку на розгляд і затвердження Радою національної безпеки і оборони України.

Стаття 28. Стратегія воєнної безпеки України

1. Стратегія воєнної безпеки України розробляється Міністерством оборони України відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони

України, введеного в дію указом Президента України, після затвердження Стратегії національної безпеки України та за результатами оборонного огляду.

Міністр оборони України вносить узгоджену в установленому порядку Стратегію воєнної безпеки України на розгляд Кабінету Міністрів України.

Кабінет Міністрів України за результатами розгляду вносить Стратегію воєнної безпеки України до Ради національної безпеки і оборони України для схвалення та подальшого затвердження указом Президента України.

Зміни до Стратегії воєнної безпеки України розробляються Міністерством оборони України відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України, введеного в дію указом Президента України, після затвердження змін до Стратегії національної безпеки України.

2. Стратегія воєнної безпеки України визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва, зокрема:

1) безпекове середовище (глобальні, регіональні та національні аспекти) у контексті воєнної безпеки;

2) цілі, пріоритети та завдання державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва;

3) соціально-політичні, економічні та інші умови реалізації державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва, а також воєнно-політичні та воєнно-стратегічні обмеження;

4) шляхи досягнення цілей державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва;

5) ресурсне забезпечення потреб оборони;

6) перспективну модель організації оборони, Збройних Сил України та інших складових сил оборони в частині визначених завдань з оборони держави, стратегію та критерії досягнення спільних оборонних спроможностей;

7) імовірні сценарії застосування сил безпеки і сил оборони до виконання завдань з оборони держави із розподілом відповідальності складових сектору безпеки і оборони за організацію оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності;

8) управління ризиками у сфері воєнної безпеки.

3. Стратегія воєнної безпеки України є основою для розроблення Стратегічного оборонного бюлетеня України, програмних документів з питань оборони та розвитку сил оборони, розвитку озброєння та військової техніки, оперативних планів і планів застосування сил та засобів оборони.

4. Стратегічний оборонний бюлетень України розробляється Міністерством оборони України після затвердження Стратегії воєнної безпеки України та за результатами оборонного огляду.

Міністр оборони України вносить узгоджений в установленому порядку Стратегічний оборонний бюлетень України на розгляд Кабінету Міністрів України.

Кабінет Міністрів України за результатами розгляду вносить Стратегічний оборонний бюлетень України до Ради національної безпеки і оборони України для схвалення та подальшого затвердження указом Президента України.

Стаття 29. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України

1. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України розробляється Міністерством внутрішніх справ України за рішенням Міністра внутрішніх справ України після затвердження Стратегії національної безпеки України та вноситься на розгляд Кабінету Міністрів України.

Кабінет Міністрів України за результатами розгляду вносить Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України до Ради національної безпеки і оборони України для схвалення та подальшого затвердження указом Президента України.

Для забезпечення підготовки проекту Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України залучаються державні органи, які входять до системи Міністерства внутрішніх справ України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, наукові, аналітичні та експертні установи України, інститути громадянського суспільства, а також можуть бути залучені іноземні експерти.

2. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України визначає загрози національній безпеці у сферах громадської безпеки та цивільного захисту та шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів державної політики у цих сферах, зокрема:

1) готовність сил та засобів виконувати завдання за призначенням, інфраструктуру, напрями розвитку, інші показники, необхідні для планування діяльності Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій;

2) потреби бюджетного фінансування, достатні для досягнення визначених цілей і виконання передбачених завдань, та основні напрями використання фінансових ресурсів;

3) державні програми, галузеві стратегії та програми, які мають бути спрямовані на реалізацію Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, їхні цілі, відповідальних за розроблення документів, моніторинг їх виконання та оцінки.

3. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України є основою для розроблення галузевих стратегій і концепцій, державних цільових програм у сферах громадської безпеки, захисту та охорони державного кордону України, цивільного захисту та міграційної політики, а також для розроблення оперативних планів та планів застосування сил і засобів у кризових ситуаціях.

4. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України оприлюднюється в установленому законодавством порядку (крім положень, які містять інформацію з обмеженим доступом).

5. Міністерство внутрішніх справ України готує щорічний звіт про стан виконання Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, який підлягає оприлюдненню.

Стаття 30. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України

1. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України розробляється за дорученням Кабінету Міністрів України центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, після затвердження Стратегії національної безпеки України.

Кабінет Міністрів України за результатами розгляду вносить Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України до Ради національної безпеки і оборони України для її схвалення та подальшого затвердження указом Президента України.

2. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України визначає:

1) цілі, основні напрями, завдання державної військово-промислової політики;

2) поточні та прогнозовані чинники, що впливають на розвиток оборонно-промислового комплексу, з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов;

3) пріоритети розвитку оборонно-промислового комплексу на довгостроковий період;

4) основні напрями діяльності державних органів щодо підтримки розвитку оборонно-промислового комплексу;

5) напрями та завдання реформування й розвитку оборонно-промислового комплексу.

3. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України є основою для підготовки державних програм, що стосуються оборонно-промислового комплексу України.

Реалізація Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України здійснюється на основі національного економічного, інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства, а також із залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги.

Стаття 31. Стратегія кібербезпеки України

1. Стратегія кібербезпеки України є документом довгострокового планування, в якому визначаються пріоритети національних інтересів України у сфері кібербезпеки, наявні та потенційно можливі кіберзагрози життєво важливим інтересам людини і громадянина, суспільства та держави в кіберпросторі, пріоритетні напрями, концептуальні підходи до формування та реалізації державної політики щодо безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави, підвищення ефективності основних суб'єктів забезпечення кібербезпеки, насамперед суб'єктів сектору безпеки і оборони, щодо виконання завдань у кіберпросторі, а також потреби бюджетного фінансування, достатні для досягнення визначених цілей і виконання передбачених завдань, та основні напрями використання фінансових ресурсів.

2. Організація підготовки Стратегії кібербезпеки України здійснюється за дорученням Президента України Національним координаційним центром кібербезпеки після затвердження Стратегії національної безпеки України.

Стратегія кібербезпеки України схвалюється рішенням Ради національної безпеки і оборони України та затверджується указом Президента України.

3. Стратегія кібербезпеки України є основою для підготовки державних програм та нормативно-правових актів, що стосуються забезпечення кібербезпеки України.

Реалізація Стратегії кібербезпеки України здійснюється на основі національного оборонного, безпекового, економічного, інтелектуального потенціалу з використанням механізмів державно-приватного партнерства, а також із залученням міжнародної консультативної, фінансової, матеріально-технічної допомоги.

Стаття 32. Національна розвідувальна програма

1. Національна розвідувальна програма є документом довгострокового планування, в якому визначаються основні напрями розвідувальної діяльності, пріоритети реформування та розвитку зовнішньої розвідки,

комплекс завдань і заходів, спрямованих на підвищення ефективності розвідувальних органів та інших суб'єктів, що можуть залучатися до виконання окремих розвідувальних завдань, посилення розвідувальних спроможностей держави, а також потреби бюджетного фінансування, достатні для досягнення визначених цілей і виконання передбачених завдань, та основні напрями використання фінансових ресурсів.

2. Національна розвідувальна програма розробляється за дорученням Президента України визначеним ним координаційним органом з питань розвідувальної діяльності після затвердження Стратегії національної безпеки України.

Національна розвідувальна програма схвалюється рішенням Ради національної безпеки і оборони України та затверджується указом Президента України.

3. Національна розвідувальна програма є основою для розроблення державних програм та нормативно-правових актів з питань розвідувальної діяльності, визначення чисельності і структури сил та засобів розвідувальних органів відповідно до пріоритетних завдань, а також для визначення потреб щорічного фінансового та іншого ресурсного забезпечення розвідувальних органів.

Стаття 33. Державні програми у сферах національної безпеки і оборони

1. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади розробляють державні цільові програми та інші програми на основі галузевих стратегій реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони у встановленому законом порядку.

2. Міністр оборони України несе відповідальність за підготовку та подання програм, спрямованих на забезпечення реалізації державної політики у сфері оборони, які розробляються на основі документів довгострокового планування у сферах національної безпеки і оборони з метою посилення обороноздатності держави.

3. Міністр внутрішніх справ України несе відповідальність за підготовку та подання державних цільових програм, інших програм, спрямованих на забезпечення реалізації державної політики у сферах громадської безпеки та цивільного захисту, підтримання постійної готовності сил і засобів до виконання завдань за призначенням.

4. Керівник центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику, відповідає за підготовку і подання державної цільової програми розвитку оборонно-промислового комплексу України.

5. Державні органи, відповідальні за формування і реалізацію державної політики у сферах національної безпеки і оборони:

1) вносять у встановленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України та Ради національної безпеки і оборони України пропозиції щодо стратегічних документів у сферах національної безпеки і оборони, а також із коригування державних цільових оборонних (правоохоронних, розвідувальних та інших) програм;

2) розробляють плани утримання та розвитку відповідних органів сектору безпеки і оборони, бюджетні запити та сукупність документів для здійснення закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями на плановий бюджетний період, а також пропозиції до прогнозних показників видатків Державного бюджету України та проекту основних показників здійснення закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення за закритими закупівлями на наступні за плановим два бюджетні періоди;

{Пункт 2 частини п'ятої статті 33 із змінами, внесеними згідно із Законом № 808-IX від 17.07.2020}

3) забезпечують в установленому порядку оприлюднення відповідних проектів документів у сферах національної безпеки і оборони на офіційних веб-сайтах державних органів та проведення їх обговорення з інституціями громадянського суспільства.

Стаття 34. *{Статтю 34 виключено на підставі Закону № 808-IX від 17.07.2020}*

Стаття 35. Фінансове забезпечення сектору безпеки і оборони

1. Фінансування складових сектору безпеки і оборони здійснюється за рахунок і в межах коштів, визначених у Законі України про Державний бюджет України на відповідний рік, а також з інших не заборонених законодавством джерел.

Обсяг видатків на фінансування сектору безпеки і оборони має становити не менше 5 відсотків запланованого обсягу внутрішнього валового продукту, з яких не менше 3 відсотків - на фінансування сил оборони.

2. Рада національної безпеки і оборони України розглядає проект закону про Державний бюджет України по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України, та вносить відповідні пропозиції.

3. Кабінет Міністрів України вносить на розгляд Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України, розроблений на плановий бюджетний період, з урахуванням відповідного рішення Ради національної безпеки і оборони України.

4. Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням, а центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю, здійснює

контроль за використанням коштів Державного бюджету України, що виділяються на потреби сектору безпеки і оборони, якщо інше не передбачено законом.

{Частина четверта статті 35 із змінами, внесеними згідно із Законом № 912-IX від 17.09.2020}

Розділ VI

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім:

1) положень частини сьомої та абзацу другого частини восьмої статті 15 цього Закону (щодо призначення Міністра оборони України, першого заступника Міністра оборони України, заступників Міністра оборони України на посади з числа цивільних осіб), які набирають чинності з 1 січня 2019 року;

2) положень частин третьої — шостої статті 16 цього Закону (щодо Головнокомандувача Збройних Сил України, Генерального штабу Збройних Сил України, видів і окремих родів військ (сил), які набирають чинності з 27 березня 2020 року;

{Підпункт 2 пункту 1 розділу VI із змінами, внесеними згідно із Законом № 522-IX від 04.03.2020}

3) підпункту 3, підпунктів "б" та "в" підпункту 4, підпункту 5 пункту 4 розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" цього Закону, які набирають чинності з 27 березня 2020 року.

{Підпункт 3 пункту 1 розділу VI із змінами, внесеними згідно із Законом № 522-IX від 04.03.2020}

2. Визначити, що до затвердження відповідно до цього Закону Стратегії воєнної безпеки України діє Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України".

3. Визнати такими, що втратили чинність:

1) Закон України "Про основи національної безпеки України" (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., № 39, ст. 351 із наступними змінами);

2) Закон України "Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави" (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., № 46, ст. 366 із наступними змінами);

3) Закон України "Про організацію оборонного планування" (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., № 4, ст. 97).

4. Внести зміни до таких законів України:

1) частину першу статті 1 Закону України "Про Службу безпеки України" (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 27, ст. 382) викласти в такій редакції:

"Служба безпеки України - державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України";

2) пункт 8 частини першої статті 13 Закону України "Про Раду національної безпеки і оборони України" (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 35, ст. 237; 2015 р., № 4, ст. 14) викласти в такій редакції:

"8) здійснює у період між засіданнями Ради національної безпеки і оборони України координацію і контроль за виконанням центральними та місцевими органами виконавчої влади, правоохоронними органами, військовими формуваннями рішень Ради національної безпеки і оборони України, введених в дію указами Президента України";

3) статтю 8 Закону України "Про Збройні Сили України" (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 48, ст. 410; 2009 р., № 19, ст. 258) викласти в такій редакції:

"Стаття 8. Керівництво Збройними Силами України

Міністр оборони України здійснює військово-політичне та адміністративне керівництво Збройними Силами України, а також інші повноваження, передбачені законодавством.

Військово-політичне керівництво Збройними Силами України - діяльність, спрямована на забезпечення реалізації політики держави у Збройних Силах України, політичних та стратегічних цілей у сфері оборони, принципів і напрямів розвитку Збройних Сил України.

Адміністративне керівництво Збройними Силами України - діяльність, спрямована на всебічне забезпечення життєдіяльності Збройних Сил України, їх функціонування та розвитку в межах виконання основних завдань державної політики у сфері оборони.

Головнокомандувач Збройних Сил України є найвищою військовою посадовою особою у Збройних Силах України.

Головнокомандувач Збройних Сил України здійснює через Генеральний штаб Збройних Сил України безпосереднє військове керівництво Збройними Силами України.

Безпосереднє військове керівництво - діяльність, спрямована на здійснення заходів щодо розвитку Збройних Сил України, їх технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення, визначення основ їх застосування, а також управління ними.

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України підпорядковуються Головнокомандувачу Збройних Сил України та відповідають за розвиток підпорядкованих їм військ (сил), їх технічне оснащення та всебічне забезпечення, підготовку та готовність до виконання покладених завдань.

У процесі організації підготовки підпорядкованих військ (сил) та забезпечення їх озброєнням, військовою технікою, іншими матеріально-технічними засобами командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України розробляють відповідні доктрини, настанови, бойові статuti, оперативні і тактичні стандарти підготовки до застосування та ведення операцій (бойових дій).

Повноваження командувачів видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, основні завдання та порядок функціонування командувань видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України визначаються в положеннях, які затверджуються Головнокомандувачем Збройних Сил України.

Командувач об'єднаних сил підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України та здійснює через Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України оперативний контроль за набуттям ними оперативних (бойових) спроможностей, планування застосування та безпосереднє управління об'єднаними силами і засобами Збройних Сил України, інших складових сил оборони, які передані у його підпорядкування, а також національним контингентом і національним персоналом, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України здійснюють передачу визначеного Головнокомандувачем Збройних Сил України комплекту боездатних сил і засобів Командувачу об'єднаних сил, який здійснює оперативний контроль за набуттям ними оперативних (бойових) спроможностей та управління їх застосуванням.

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, командувачі (керівники) інших військових формувань, від яких визначений комплект сил і засобів переданий до складу об'єднаних сил, продовжують здійснювати їх укомплектування особовим складом, озброєнням, боеприпасами, військовою та спеціальною технікою, іншими матеріально-технічними засобами.

Командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України можуть проводити операції із залученням сил і засобів відповідного виду або окремого роду військ (сил) та здійснювати управління силами і засобами в операціях, що проводяться в мирний час поза затвердженими Головнокомандувачем Збройних Сил України межами відповідальності Командувача об'єднаних сил";

4) у Законі України "Про оборону України" (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 49, ст. 420; 2009 р., № 19, ст. 258):

а) у частині першій статті 2 слова "ланок воєнної організації України" замінити словами "складових сектору безпеки і оборони України";

б) частину першу статті 11 викласти в такій редакції:

"Генеральний штаб Збройних Сил України є головним органом військового управління з планування оборони держави, стратегічного планування застосування Збройних Сил України та визначених сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України";

в) у частині третій статті 18 слова "начальник Генерального штабу - Головнокомандувач Збройних Сил України" замінити словами "Головнокомандувач Збройних Сил України";

5) частину другу статті 10 Закону України "Про Державну спеціальну службу транспорту" (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 19, ст. 269; 2018 р., № 6-7, ст. 39) викласти в такій редакції:

"Із введенням воєнного стану Державна спеціальна служба транспорту приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану і підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України, про що зазначається в указі Президента України про введення воєнного стану, який затверджується Верховною Радою України";

б) частину другу статті 1 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України "Про Регламент Верховної Ради України" (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 14-17, ст. 133) доповнити реченням такого змісту: "Особливості здійснення контрольних функцій Верховної Ради у сферах національної безпеки і оборони визначаються Законом України "Про національну безпеку України".

5. Кабінету Міністрів України:

1) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

2) забезпечити приведення у відповідність із цим Законом нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

{Підпункт 3 пункту 5 розділу VI виключено на підставі Закону № 912-IX від 17.09.2020}

6. Службі безпеки України розробити у шестимісячний строк із дня набрання чинності цим Законом законопроект про внесення змін до Закону України "Про Службу безпеки України" та подати його Президентові

України для внесення в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України.

Президент України

П.ПОРОШЕНКО

м. Київ

21 червня 2018 року

№ 2469-VIII

Додаток 2.

Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року Про Стратегію національної безпеки України²

Введено в дію
Указом Президента України
від 14 вересня 2020 року № 392/2020

РІШЕННЯ
Ради національної безпеки і оборони України
від 14 вересня 2020 року
Про Стратегію національної безпеки України

Відповідно до статті 26 Закону України «Про національну безпеку України» Рада національної безпеки і оборони України, розглянувши проект Стратегії національної безпеки України, **вирішила:**

1. Схвалити проект Стратегії національної безпеки України.
2. Запропонувати Президентові України затвердити Стратегію національної безпеки України.
3. Кабінетові Міністрів України, державним органам за відповідними сферами національної безпеки подати у шестимісячний строк на розгляд Ради національної безпеки і оборони України проекти: Стратегії людського розвитку, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегії економічної безпеки, Стратегії біобезпеки та біологічного захисту, Стратегії інформаційної безпеки, Стратегії кібербезпеки України, Стратегії зовнішньополітичної діяльності, Стратегії забезпечення державної безпеки, Національної розвідувальної програми.
4. Кабінетові Міністрів України у шестимісячний строк розробити та затвердити Стратегію енергетичної безпеки, Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату, Стратегію інтегрованого управління кордонами, Стратегію продовольчої безпеки.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України О.ДАНІЛОВ

² Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року Про Стратегію національної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#n2>

Додаток 3.

Указ Президента України №392/2020 Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»³

Відповідно до статті 107 Конституції України **постановляю**:

1. Увести в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» (додається).
2. Затвердити Стратегію національної безпеки України (додається).
3. Визнати такою, що втратила чинність, статтю 2 Указу Президента України від 26 травня 2015 року № 287 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України».
4. Контроль за виконанням рішення Ради національної безпеки і оборони України, введеного в дію цим Указом, покласти на Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.
5. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України В.ЗЕЛЕНСЬКИЙ

14 вересня 2020 року

³ <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

Додаток 4.

Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»⁴**ЗАТВЕРДЖЕНО**Указом Президента України
від 14 вересня 2020 року № 392/2020**Стратегія національної безпеки України
БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ – БЕЗПЕКА КРАЇНИ****I. Пріоритети національних інтересів України та забезпечення
національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у
сфері національної безпеки**

1. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека – найвища соціальна цінність в Україні. Реалізація цієї норми Конституції України – головна ціль державної політики національної безпеки.
2. Ми творимо Україну вільною, заможною, безпечною державою, де панує право, де держава захищає громадян і суспільство, де кожен може реалізувати свої таланти і здібності, де люди дихають чистим повітрям, п'ють чисту воду та з якою пов'яжуть долю наші діти й онуки.
3. Україна прагне миру. Мир – запорука розвитку України. Встановлення миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону – найвищий пріоритет держави.
4. Стратегія національної безпеки України (далі – Стратегія) ґрунтується на таких основних засадах:
стримування – розвиток оборонних і безпекових спроможностей для унеможливлення збройної агресії проти України;
стійкість – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей;
взаємодія – розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з Європейським Союзом і НАТО та їх державами-членами, Сполученими Штатами Америки, прагматичне співробітництво з

⁴ Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>

іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

5. Ураховуючи фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України і Законом України "Про національну безпеку України", пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є:

відстоювання незалежності і державного суверенітету;
відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України;
суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу;
захист прав, свобод і законних інтересів громадян України;
європейська і євроатлантична інтеграція.

6. Реалізація цих пріоритетів забезпечуватиметься за такими напрямками:
відновлення миру, територіальної цілісності та державного суверенітету на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях України на основі міжнародного права;

здійснення міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів, спрямованих на припинення Російською Федерацією незаконної окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь;

продовження реалізації заходів з оборони та стримування, активного використання переговорних форматів та консолідації міжнародного тиску на Російську Федерацію як гарантії недопущення ескалації конфлікту з боку Росії, зменшення напруги та припинення Російською Федерацією збройної агресії;

використання всіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ, інших міжнародних організацій для консолідації міжнародної підтримки України у протидії російській агресії, відновленні територіальної цілісності та державного суверенітету України;

розвиток відносин зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, сусідніми та іншими державами, а також із міжнародними організаціями для забезпечення міжнародної безпеки та протидії спільним викликам і загрозам, мінімізації їх впливу на Україну;

повна імплементація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та модернізація її параметрів там, де необхідно, за результатами всебічного огляду досягнення цілей Угоди відповідно до статті 481, з метою набуття повноправного членства України у Європейському Союзі;

розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО;

посилення спроможностей Збройних Сил України, інших органів сектору безпеки і оборони;
 сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір;
 розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту;
 захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди;
 забезпечення екологічної безпеки, створення безпечних умов життєдіяльності людини, зокрема на територіях, що постраждали внаслідок бойових дій, розбудова ефективної системи цивільного захисту;
 посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі;
 розвиток державно-приватного партнерства.

II. Поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов

7. Дедалі більше людей відчувають наслідки зміни клімату та зростання техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. Збільшуються кількість та масштаби надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Виснажується екосфера, зростає споживання невідновлюваних ресурсів. Руйнуються екосистеми і біоценози. Посилюється негативний вплив біологічних факторів на населення, зростає ймовірність виникнення загроз біологічного походження. Високою є загроза виникнення і поширення як уже відомих, так і нових інфекційних хвороб.

8. Зростає нерівність, зберігаються інші фундаментальні дисбаланси світового розвитку. Не вдається сформувати ефективні інструменти глобального управління.

9. Стрімкі технологічні зміни, насамперед в енергетиці та біотехнологіях, розробки у сфері штучного інтелекту тощо докорінно трансформують економіку і суспільство в цілому. Стрімко зростає роль інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя. Розробляються системи озброєнь на основі нових фізичних принципів, із використанням квантових, інформаційних, космічних, гіперзвукових, біотехнологій, а також технологій у сфері штучного інтелекту, створення нових матеріалів, робототехніки та автономних безпілотних апаратів.

10. Сучасна модель глобалізації уможливила поширення міжнародного тероризму та міжнародної злочинності, зокрема у кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного та ідеологічного фундаменталізму та екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового ураження тощо.

11. Поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) виявило критичні проблеми в інформаційній сфері, системах охорони здоров'я та соціального захисту, спричинило зростання безробіття, руйнує усталений спосіб життя, загрожує продовольчому забезпеченню, перешкоджає вільному руху капіталу, товарів та робочої сили, завдає шкоди сфері послуг та, зрештою, підвищує протестні настрої у суспільствах і конфліктність у міжнародних відносинах.

12. Заходи, спрямовані на протидію поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), на тлі фундаментальних диспропорцій світового розвитку призвели до нової глобальної фінансово-економічної кризи, яка, за оцінками ООН, може стати найглибшою з часів "Великої депресії" 1929 – 1933 років. Створена після Другої світової війни система міжнародної безпеки вже не спроможна ефективно відповідати на виклики сучасності.

13. Обриси та тренди формування нової моделі цивілізаційного розвитку наразі не окреслені. Трансформуються міждержавні об'єднання та міжнародні організації, посилюються протекціонізм та тенденції до регіоналізму. Ситуація у світі та перспективи її розвитку характеризуються високим ступенем невизначеності і непередбачуваності.

14. Загострюються змагання між Сполученими Штатами Америки і Китайською Народною Республікою за світове лідерство. Посилюється міжнародна конкуренція із застосуванням усіх інструментів національної сили – політико-дипломатичних, воєнних, економічних, інформаційно-психологічних, кіберзасобів. Її наслідки проявляються у Східній Європі, на Близькому Сході і у Північній Африці, Південно-Східній Азії, Арктиці, в інших регіонах.

15. Зростають виклики трансатлантичній та європейській єдності, що може спричинити ескалацію наявних і виникнення нових конфліктів. Ситуацією намагається скористатися Російська Федерація, яка продовжує збройну агресію проти України.

16. Росія використовує Чорноморсько-Каспійський регіон, окупований Крим як "міст" на Балкани, у Середземномор'я, на Близький Схід і у Північну Африку. Для зміцнення позицій у Європі Російська Федерація застосовує енергетичну та інформаційну "зброю", намагається впливати на внутрішньополітичну ситуацію у європейських державах, підживлює тривалі конфлікти, збільшує військову присутність у Східній Європі.

17. Для відновлення свого впливу в Україні Російська Федерація, продовжуючи гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні, кібер- і воєнні засоби. Посилюються угруповання збройних сил Російської Федерації та їх наступальний потенціал, регулярно проводяться масштабні військові навчання поблизу державного кордону України, що свідчить про збереження загрози військового вторгнення. Зростає мілітаризація територій тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Зберігається

загроза з боку Російської Федерації вільному судноплавству у Чорному та Азовському морях, Керченській протоці.

18. Російська окупаційна адміністрація та збройні формування Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, в окремих районах Донецької та Луганської областей України грубо порушують права й свободи людини і громадянина, їх діяльність загрожує безпеці України, інших держав Балто-Чорноморського регіону.

19. Спеціальні служби іноземних держав, насамперед Російської Федерації, продовжують розвідувально-підривну діяльність проти України, намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовують організовані злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб, прагнуть зміцнити інфраструктуру впливу.

20. Деструктивна пропаганда як ззовні, так і всередині України, використовуючи суспільні протиріччя, розпалює ворожнечу, провокує конфлікти, підриває суспільну єдність. Відсутність цілісної інформаційної політики держави, слабкість системи стратегічних комунікацій ускладнюють нейтралізацію цієї загрози.

21. Сучасні темпи переозброєння Збройних Сил України, інших складових сил оборони на новітні (модернізовані) зразки не забезпечують потреби у заміні основних видів озброєння та військової техніки радянського виробництва, які у найближчій перспективі вичерпають свій ресурс. Зростає дефіцит фінансових ресурсів ускладнює виділення коштів для забезпечення виробництва та закупівлі у необхідних обсягах сучасних зразків озброєння та військової техніки, що разом із дисбалансом воєнних потенціалів України та Російської Федерації обумовлює необхідність розробки нової стратегії воєнної безпеки.

22. Джерелом загроз незалежності України, її суверенітету і демократії залишається недостатня ефективність державних органів, що ускладнює вироблення і реалізацію ефективної політики.

23. Низький рівень добробуту породжує зневіру і невпевненість у майбутньому, провокує насильство, що гальмує розвиток та консервує відсталість. Особливо небезпечним є укорінення радикальних суспільних настроїв і середовищ, які є основою для політичного насильства й сепаратизму, діяльності незаконних збройних формувань, поширення тероризму. Злочинність загрожує правам і свободам, законним інтересам людей, суспільства та держави.

24. Непослідовність та незавершеність реформ і корупція перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливають її стале і динамічне зростання, підвищують уразливість до загроз, підживлюють кримінальне середовище.

25. Недостатній захист права власності, повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах, у тому числі в користуванні землею і надрами,

значна роль державного сектору в економіці, недосконалість та фрагментарність законодавства стримують економічне зростання, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

26. Недостатній рівень конкуренції та панування монополій, зокрема в енергетичній сфері та інфраструктурі, низька енергоефективність зменшують конкурентоспроможність України, загрожують добробуту її громадян.

27. Посилюються загрози для критичної інфраструктури, пов'язані з погіршенням її технічного стану, відсутністю інвестицій в її оновлення та розвиток, несанкціонованим втручанням у її функціонування, зокрема фізичного і кіберхарактеру, триваючими бойовими діями, а також тимчасовою окупацією частини території України.

28. Погіршуються середовище життєдіяльності, якість повітря, питної води, продуктів харчування, що впливає на життя та здоров'я людей.

Триває нераціональне використання природних ресурсів, деградація лісів, водних басейнів, сільськогосподарських угідь. Неєфективною є система поводження з побутовими і промисловими відходами. Можливості адаптації економіки, систем життєзабезпечення та цивільного захисту до зміни клімату є недостатніми. Зберігається негативний вплив триваючих бойових дій на територіях окремих районів Донецької і Луганської областей та наслідків Чорнобильської катастрофи на екологію і здоров'я людей.

29. Дедалі загрозливішою стає демографічна ситуація. Скорочення народжуваності, високий рівень смертності, зокрема дитячої, проблеми репродуктивного здоров'я населення, системні проблеми у сфері охорони здоров'я, еміграція, насамперед фахівців і молоді, підбивають національну стійкість, людський, економічний і воєнний потенціал, загрожують майбутньому України.

Поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) засвідчило системні проблеми у сфері охорони здоров'я, біобезпеки та соціального захисту, недостатню готовність до дій у надзвичайних ситуаціях.

30. Зростає кількість порушень міграційного законодавства України іноземцями та особами без громадянства, зокрема вихідцями з держав міграційного ризику, а також залучення цих осіб до протиправної діяльності.

31. Погіршення соціально-економічного становища може спричинити посилення еміграції, що призведе до посилення "відтоку" з України досвідчених кваліфікованих спеціалістів та молодих талановитих кадрів.

III. Основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки

32. Зовнішньополітична діяльність держави спрямована передусім на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України.

33. Україна, прагнучи зміцнити заснований на демократичних нормах і цінностях міжнародний порядок, бере активну участь у протидії тероризму, розповсюдженню зброї масового ураження, міжнародній злочинності,

наркаторгівлі, торгівлі людьми, політичному та релігійному екстремізму, нелегальній міграції, кіберзагрозам, негативним наслідкам зміни клімату, а також у попередженні та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

34. Набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору – стратегічний курс держави.

Для реалізації цього курсу має бути забезпечено повну імплементацію та подальшу адаптацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, інтеграцію національної економіки до європейського економічного простору, досягнення Україною відповідності Копенгагенським критеріям членства в ЄС.

Для зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору Україна планує:

досягти у максимально стислі строки достатньої взаємосумісності Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав Альянсу;

суттєво активізувати реформи, які необхідно впровадити з метою досягнення відповідності критеріям членства в НАТО у рамках імплементації річних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО;

отримати запрошення та приєднатися до Плану дій щодо членства в НАТО.

35. Всебічне співробітництво зі Сполученими Штатами Америки, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії, Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою має для України пріоритетний стратегічний характер та спрямовується на зміцнення гарантій незалежності й суверенітету, сприяння демократичному поступу та розвитку України.

36. З метою захисту власних національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме:

стратегічне партнерство з Азербайджанською Республікою, Грузією, Литовською Республікою, Республікою Польща, Турецькою Республікою;

партнерські відносини з іншими державами Балтії та державами Північної Європи, а також тісні добросусідські відносини з державами Центральної та Південно-Східної Європи;

прагматичні відносини з Республікою Білорусь та Республікою Молдова;

практичну взаємодію з державами – членами НАТО у гарантуванні безпеки у Чорноморському басейні.

37. Україна розвиватиме взаємовигідне економічне співробітництво з провідними державами Азії, Близького Сходу, Африки та Південної Америки.

38. Україна вживатиме заходів з метою вдосконалення санкційної політики для збільшення ефективності впливу на об'єкт застосування санкцій і мінімізації шкоди для своїх національних інтересів.

39. Російська Федерація як держава-агресор – джерело довгострокових системних загроз національній безпеці України. Це обумовлює необхідність запровадження моделі відносин України з Російською Федерацією, яка має забезпечити припинення агресії та відновлення територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону на основі міжнародного права.

40. Україна вживатиме заходів для запобігання ескалації конфлікту з Російською Федерацією, насамперед шляхом збільшення її потенційної ціни до неприйнятної для Російської Федерації рівня. Пріоритетними напрямками є посилення оборонних і безпекових спроможностей, зміцнення міжнародної підтримки України та ефективне використання міжнародної допомоги, а також збереження консолідованого міжнародного політичного, економічного та правового тиску на агресора.

41. Для забезпечення своїх національних інтересів, зокрема припинення російської агресії, повного відновлення територіальної цілісності, захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України і суб'єктів господарювання, Україна вестиме переговори з Російською Федерацією за посередництва партнерів з числа держав – членів ЄС та НАТО, а також ОБСЄ.

42. Україна захищатиме права, свободи і законні інтереси своїх громадян на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, реалізовуватиме ініціативи щодо реінтеграції цих територій, соціального захисту та підтримки населення, яке проживає на зазначених територіях, а також захисту прав і свобод осіб, що належать до кримськотатарського народу, караїмів і кримчаків, утримуватиме зазначені питання на міжнародному порядку денному.

43. Україна продовжить позовну роботу у міжнародних судових інстанціях із притягнення Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності.

44. Основним завданням у сфері воєнної безпеки є розвиток потенціалу стримування. Безумовним пріоритетом є боєздатні Збройні Сили України, підготовлений і вмотивований військовий резерв та ефективна територіальна оборона, які у поєднанні зі спроможностями інших органів сектору безпеки і оборони здатні завдати таких неприйнятних для противника втрат на землі, у повітрі, на морі та у кіберпросторі, що унеможливить реалізацію його агресивних намірів. Держава врахує уроки гібридної агресії проти України, бойових дій на Близькому Сході у нових доктринальних підходах до забезпечення воєнної безпеки.

45. Державний суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад та інші життєво важливі національні інтереси мають бути захищені також від невоєнних загроз з боку Російської Федерації та інших держав, зокрема спроб спровокувати внутрішні конфлікти. Пріоритетними завданнями правоохоронних, спеціальних, розвідувальних та інших державних органів відповідно до їх компетенції є:

активна та ефективна протидія розвідувально-підривній діяльності, спеціальним інформаційним операціям та кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді;

запобігання, виявлення та припинення проявів сепаратизму, тероризму, екстремізму, припинення діяльності незаконних збройних формувань, політично мотивованого насильства та інших зазіхань на конституційний лад;

отримання повної і достовірної упереджувальної інформації про ситуацію в Україні та світі, протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України, сприяння реалізації національних інтересів України.

46. Громадянин має відчувати себе у безпеці. Україна рішуче налаштована на утвердження конституційного принципу верховенства права, рівності усіх перед законом. З метою реалізації конституційних принципів індивідуальної юридичної відповідальності та невідворотності покарання держава буде:

рішуче протидіяти спробам розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності, образи почуттів громадян через їхні релігійні переконання, а також обмеженням прав або встановленню привілеїв за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, стану здоров'я, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

рішуче протистояти гуманітарній агресії, розвивати українську культуру як основу консолідації української нації та зміцнення її ідентичності;

забезпечувати реалізацію правоохоронними органами завдань кримінального провадження, зокрема, пов'язаних із розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених на тимчасово окупованій території України, а також у районах здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій і Луганській областях;

утверджувати принцип нульової толерантності до корупції, забезпечувати ефективну діяльність органів, які запобігають корупції та протидіють корупційним правопорушенням;

забезпечувати прозорість, підзвітність державних органів, добросовісність посадових (службових) осіб, ефективний доступ до правосуддя, вдосконалювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, судовий розгляд кримінальних проваджень та виконання призначених судами покарань;

підвищувати ефективність державної політики у сферах захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, а також міграції.

47. Україна запровадить національну систему стійкості для забезпечення високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз, що передбачатиме:

оцінку ризиків, своєчасну ідентифікацію загроз і визначення вразливостей; ефективне стратегічне планування і кризовий менеджмент, зокрема впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації та відновлення з урахуванням рекомендацій НАТО;

дієву координацію та чітку взаємодію органів сектору безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій;

поширення необхідних знань і навичок у цій сфері;

налагодження та підтримання надійних каналів комунікації державних органів із населенням на всій території України.

48. Держава створить ефективну систему безпеки та стійкості критичної інфраструктури, засновану на чіткому розподілі відповідальності її суб'єктів та державно-приватному партнерстві.

49. Україна розвиватиме інклюзивний політичний діалог через:

створення системи стратегічних комунікацій;

публічне обговорення актуальних проблем суспільного розвитку, підвищення рівня медіакультури суспільства, гарантування безпеки журналістів під час виконання професійних обов'язків;

розвиток конкуренції у сфері надання інформаційних послуг населенню.

50. Держава повинна виконувати лише необхідні функції, насамперед безпекову, зовнішньополітичну, соціальну, регуляторну. Правоохоронні, податкові та митні органи захищатимуть права, свободи та законні інтереси громадян, зокрема щодо ведення бізнесу. Україна має завершити процес децентралізації і сформувати спроможні об'єднані територіальні громади.

51. Україна здійснить цифрову трансформацію, забезпечить надання адміністративних послуг через безпечне "єдине вікно" з використанням сучасних інформаційних технологій, поширюватиме цифрову грамотність.

52. Основне завдання розвитку системи кібербезпеки – гарантування кіберстійкості та кібербезпеки національної інформаційної інфраструктури, зокрема в умовах цифрової трансформації.

53. Для гарантування достатку й безпеки громадян потрібні ресурси, які при залученні та ефективному використанні зовнішніх джерел можуть забезпечити стає і динамічне економічне зростання. Для цього необхідно:

розвивати ринкову конкуренцію, забезпечити демонополізацію економіки та детінізацію господарських відносин;

захистити права власності;

забезпечити дерегуляцію та не допускати тиску на бізнес;

створити конкурентні умови для залучення інвестицій, зокрема іноземних;

забезпечити стає функціонування фінансової системи, послідовність грошово-кредитної політики та підвищення рівня довіри до національних фінансових інститутів;

удосконалити законодавство про організацію судової влади та забезпечити справедливе правосуддя;

створити сприятливі, зокрема фінансові умови, для розвитку науки, забезпечити розбудову науково-дослідницької інфраструктури, а також ефективну взаємодію вчених із державним і приватним сектором, стимулювати інновації та запроваджувати новітні технології, зокрема у сферах безпеки та оборони, охорони здоров'я, промисловості, енергетиці, машинобудуванні, сільському господарстві, будівництві та інфраструктурі, спорті, в інформаційній та телекомунікаційній сферах;

сприяти розвитку авіаційної та космічної галузей як таких, що мають значний потенціал і можливості для виробництва високотехнологічної продукції цивільного та оборонного призначення;

визначити та впровадити надійний механізм контролю за використанням нових технологій для гарантування безпеки людини і довкілля;

реформувати земельні відносини, передбачивши впровадження обігу земель сільськогосподарського призначення, здійснення заходів з упорядкування обліку земельних ресурсів, забезпечити екологічно орієнтований розвиток агропромислового комплексу та продовольчу безпеку;

модернізувати транспортну інфраструктуру – дороги, залізниці, трубопроводи, аеропорти, морські і річкові порти тощо, у тому числі через механізми державно-приватного партнерства, провести прозору приватизацію з метою залучення внутрішніх та іноземних інвестицій в модернізацію і розвиток підприємства, сприяти зростанню продуктивності праці в економіці.

54. Економічний розвиток і безпека неможливі без стійкого розвитку енергетики. Для цього маємо:

сприяти розширенню енергетичного потенціалу України та ефективності його використання;

інтегрувати енергетичні ринки України до енергоринку ЄС, зокрема інтегрувати Об'єднану енергосистему України до Європейського об'єднання операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E) та Газотранспортну систему України до Європейської мережі операторів газотранспортної системи (ENTSO-G), зберегти та розширити транзитний потенціал України, протидіяти реалізації проектів, що негативно впливають на енергетичну безпеку держави;

диверсифікувати джерела і маршрути постачання енергетичних ресурсів; підвищити енергоефективність, упровадити суцільний облік виробництва, передачі та використання енергетичних ресурсів, упровадити загальнодержавний енергетичний баланс, забезпечити подальший розвиток паливно-енергетичного сектору на умовах сталого розвитку та екологічної безпеки, з урахуванням новітніх технологій виробництва енергії з відновлюваних джерел та її зберігання.

55. Україна – морська і річкова держава. Для реалізації її потенціалу будемо захищати свободу судноплавства, сприяти ефективному використанню ресурсів Чорного та Азовського морів, річок Дніпро і Дунай, розвивати торговельний флот і Військово-Морські Сили Збройних Сил України.

56. Екологічна безпека, зокрема безпека середовища життєдіяльності людини, – один із найвищих пріоритетів. Маємо створити умови для підтримання екологічної рівноваги на території України, модернізації комунальної інфраструктури, посилити охорону навколишнього природного середовища, упровадити новітні системи поводження з відходами і скоротити промислові викиди, забезпечити ефективне використання природних ресурсів, захищати ліси і водойми, розвивати заповідний фонд, запобігати виникненню негативних наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру та усувати їх.

57. Людський капітал – запорука майбутнього України. Для його розвитку необхідно:

створювати робочі місця в Україні;

модернізувати систему дошкільної та повної загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти, привести освітні стандарти до потреб суспільного розвитку та до найкращих світових зразків; створити умови, необхідні для культурного розвитку та збагачення громадян України, популяризації українського та світового мистецтва, музики, літератури;

створити умови, зокрема інфраструктурні, для популяризації серед громадян масового спорту з метою покращення їх здоров'я та фізичного розвитку;

забезпечити рівні можливості жінок і чоловіків для реалізації та розвитку їх здібностей та потенціалу, а також сприяти безбар'єрності у різних аспектах життя людини;

забезпечити зростання добробуту населення та надання адресної соціальної допомоги, зокрема багатодітним сім'ям і малозабезпеченим громадянам;

створити економічні та соціальні умови для підвищення рівня народжуваності та зниження рівня смертності шляхом впровадження ефективних соціальних механізмів підтримки дитини і сім'ї, розвитку сімейних форм виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, підтримки послуг раннього розвитку дитини, материнства;

забезпечити право людини на охорону здоров'я, зокрема популяризацію здорового способу життя, попередження захворювань, раннє діагностування, якісне комплексне лікування, реабілітацію з перших днів захворювання, паліативні послуги, розвиток трансплантації, належне медикаментозне забезпечення, впровадити стандарти доступних і якісних медичних послуг, сформувати ефективну систему біобезпеки і біологічного захисту;

удосконалити систему контролю якості, ефективності та безпеки лікарських засобів;

забезпечити особам з інвалідністю повну інклюзію у суспільство, рівність прав і можливостей на доступ до сервісів і послуг, роботи, відпочинку та активного соціального життя.

IV. Напрями та завдання реформування й розвитку сектору безпеки і оборони

58. Для розвитку потенціалу стримування Україна прискорить оборонну та безпекову реформи за нормами, принципами і стандартами НАТО. Документи планування у сферах національної безпеки і оборони, які будуть підготовлені за результатами комплексного огляду сектору безпеки і оборони, секторальних та інших оглядів, матимуть практичний і конкретний зміст.

59. Солдат, сержант та офіцер, працівники органів сектору безпеки і оборони та ветерани перебуватимуть у центрі уваги держави. Збройні Сили України та інші органи сектору безпеки і оборони стануть школою лідерства. Не допускатимуться зазіхання на громадянські права військовослужбовців та випадки дискримінації, зокрема за гендерною ознакою.

60. Україна зміцнить бойовий потенціал Збройних Сил України, інших органів сил оборони шляхом:

зростання рівня боєготовності та боєздатності;

підвищення якості та інтенсивності підготовки військ (сил);

трансформації професійної культури на основі доктринальних підходів і принципів командування й контролю, підготовки, освіти НАТО;

удосконалення та розвитку на основі сучасних технологій систем управління, телекомунікацій, розвідки, логістики;

професіоналізації військової служби, розвитку територіальної оборони і служби в резерві;

модернізації системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання молоді;

поліпшення правових, матеріальних, психологічних та соціальних умов служби;

оснащення новими, зокрема високотехнологічними, зразками озброєння і військової техніки;

посилення взаємодії усіх органів сектору безпеки і оборони для виконання спільних завдань;

ефективного впровадження державної політики забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

61. Оборонно-промисловий комплекс забезпечуватиме потреби Збройних Сил України, інших складових сектору безпеки і оборони України в озброєнні та військовій техніці, інвестуватиме у розвиток технологій, виробничих потужностей, людських ресурсів, залучатиме інвестиції, братиме участь у спільних міжнародних проектах, реалізуватиме потенціал державно-приватного партнерства, виступатиме у такий спосіб драйвером економічного зростання.

62. Держава сприятиме зміцненню експортного потенціалу оборонно-промислового комплексу, активізуватиме військово-технічне співробітництво з іноземними партнерами з метою залучення сучасних технологій в оборонну та суміжні галузі економіки, а також створенню спільних підприємств та нових робочих місць.

63. Для системного захисту України від загроз національній безпеці необхідним є розвиток сектору безпеки і оборони. Для цього Україна:

зміцнить демократичний цивільний контроль за сектором безпеки і оборони України як запоруку законності та ефективності діяльності його складових, підвищить ефективність управління, зміцнить нагляд і посилить відповідальність посадових і службових осіб органів сектору безпеки і оборони;

перегляне й забезпечить виконання законодавства у сфері національної безпеки і оборони, зокрема уточнить та імплементує норми Закону України "Про національну безпеку України";

створить систему ефективного управління та координації діяльності органів сектору безпеки і оборони, удосконалив її архітектуру;

оптимізує структуру, функції і чисельність Служби безпеки України як спеціально уповноваженого державного органу у сферах контррозвідувальної діяльності та охорони державної таємниці, головного органу у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, що дасть змогу попереджати, своєчасно виявляти зовнішні та внутрішні загрози безпеці України і запобігати їм, припиняти розвідувальні, терористичні та інші протиправні посягання спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усувати умови, що їм сприяють, та причини їх виникнення;

створить ефективне розвідувальне співтовариство, посиливши його роль у реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони, зміцнить систему координації та контролю діяльності розвідувальних органів, розвиватиме розвідувальні спроможності;

завершить створення національної системи кібербезпеки, сформує сучасні спроможності суб'єктів забезпечення кібербезпеки і кібероборони та зміцнить систему їх координації;

удосконалив державну охорону органів державної влади і визначених законом посадових осіб;

забезпечить системність реформування Національної поліції України, посилить кримінальну поліцію та органи досудового розслідування, зокрема у сфері боротьби з організованою і транснаціональною злочинністю;

забезпечить розвиток Національної гвардії України з урахуванням досвіду держав – членів ЄС, посилить її інституційну спроможність виконання завдань за призначенням;

організує розбудову та використання комплексних систем відеоспостереження з аналітичною складовою в інтересах громадської безпеки;

забезпечить розвиток та удосконалення загальнодержавної системи захисту державного кордону, зокрема імплементацію європейських стандартів прикордонної безпеки, скоординовану діяльність державних органів України та військових формувань для системного розвитку інтегрованого управління кордонами;

оптимізує державну систему цивільного захисту шляхом удосконалення її структури та системи управління (координації), удосконалив реагування на загрози, пов'язані з надзвичайними ситуаціями будь-якого характеру, уточнить завдання на мирний час та в особливий період;

автоматизує процеси надання адміністративних послуг іноземцям та особам без громадянства, посилює міграційний контроль на державному кордоні і всередині держави для забезпечення дотримання іноземцями та особами без громадянства законодавства України.

V. Ресурси, необхідні для реалізації Стратегії

64. Для ефективного використання коштів платників податків у Державному бюджеті України будуть передбачатися видатки для сектору безпеки і оборони, які розглядатимуться Радою національної безпеки і оборони України в порядку, визначеному Бюджетним кодексом України.

65. Україна забезпечить посилення фінансової стійкості, ефективно використання бюджетних коштів, міжнародної допомоги, а також коштів з інших джерел, не заборонених законодавством, які залучатимуться для гарантування національної безпеки України, шляхом підвищення прозорості та впровадження сучасного фінансового менеджменту.

Заключні положення

66. Стратегія є основою для розроблення таких документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації:

Стратегія людського розвитку;

Стратегія воєнної безпеки України;

Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України;

Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України;

Стратегія економічної безпеки;

Стратегія енергетичної безпеки;

Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату;

Стратегія біобезпеки та біологічного захисту;

Стратегія інформаційної безпеки;

Стратегія кібербезпеки України;

Стратегія зовнішньополітичної діяльності;

Стратегія забезпечення державної безпеки;

Стратегія інтегрованого управління кордонами;

Стратегія продовольчої безпеки;
Національна розвідувальна програма.

67. Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України координують і контролюють виконання Стратегії у межах повноважень, визначених Конституцією і законами України.

68. Національний інститут стратегічних досліджень:

здійснює науково-методичне забезпечення комплексного огляду сектору безпеки і оборони, підготовки проектів документів планування у сферах національної безпеки і оборони;

готує щорічні доповіді про стан національної безпеки України на основі аналізу виконання Стратегії.

69. Кабінет Міністрів України керується Стратегією у здійсненні заходів щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю.

70. Громадянське суспільство здійснює громадський контроль за діяльністю органів державної влади щодо реалізації Стратегії.

Керівник Офісу Президента України А.ЄРМАК

Співробітництво України з країнами-членами ЄС (у рамках СПБО) у 2019-2021 рр.⁵

Угоди про військове співробітництво з Україною підписали 12 країн-членів ЄС: Австрія, Бельгія, Велика Британія (до виходу з ЄС), Греція, Данія, Кіпр, Латвія, Литва, Нідерланди, Польща, Словенія і Хорватія.

Угоди про військово-технічне співробітництво підписані з дев'ятьма країнами-членами ЄС: Болгарією, Італією, Німеччиною, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Францією, Хорватією і Чехією.

Проте двостороннє співробітництво України в рамках СПБО ЄС у 2019-2021рр. не обмежувалося лише цими переліками країн.

Головні зусилля у двосторонньому співробітництві зосереджувалися на виконанні наступних завдань: 1. Зміцнення обороноздатності ЗСУ і стримування російської агресії. 2. Здійснення оборонної реформи. 3. Гармонізація стандартів і досягнення критеріїв для майбутнього повноправного членства в ЄС і НАТО.

Упродовж 2019-2021рр. найбільш інтенсивно відбувалося двостороннє співробітництво МО і ЗСУ з наступними країнами-членами ЄС (через сумісність вирішуваних завдань враховані окремі заходи співробітництва в рамках НАТО).

Греція

⁵ Указ Президента України №392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»
<https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

Продовжила надавати вагому підтримку у фаховій підготовці представників ЗСУ в межах програми практичних стажувань та підготовки на базі тренувальних центрів Збройних сил Греції.

Данія

Співробітництво тривало в межах реалізації заходів оборонної реформи та обміну практичним досвідом застосування військ (сил).

Естонія

До пріоритетних напрямів розвитку співробітництва у військовій сфері належать військова освіта, фахова і курсова підготовка військовослужбовців ЗСУ, зокрема навчання фахівців на курсах з підготовки офіцерів об'єднаних командувань і штабів тактичного рівня в Балтійському оборонному коледжі (м. Тарту).

Латвія

Двостороннє співробітництво спрямовувалося на розвиток діалогу на рівні вищого військового керівництва, співробітництва в галузі військової освіти, фахової, курсової і мовної підготовки, а також на надання гуманітарної допомоги цивільному населенню в районі операції Об'єднаних сил на Донбасі.

Литва

Залишається одним з найпоспідовніших стратегічних партнерів України. Українолитовське оборонне співробітництво є зразком прагматичної співпраці, побудованої на дружніх відносинах, конструктивному діалозі, взаємоповазі та спільних національних інтересах. Військові інструктори зі складу Литовської військової тренувальної місії в Україні (LMTM-U) проводили фахову підготовку особового складу та підрозділів ЗСУ, зокрема тренування особового складу Сил спеціальних

операцій, навчання снайперів і підготовку лідерів старшинсько-сержантського складу. Фахівці Збройних сил Литви активно беруть участь у заходах з підготовки українських військовослужбовців у рамках Об'єднаної багатонаціональної групи з підготовки - Україна (JMTG-U). Іншими сферами військової взаємодії між Україною та Литвою були кібербезпека, військово-медичне співробітництво, а також надання матеріально-технічної і консультативно-дорадчої допомоги. Представники ЗСУ мають можливість удосконалювати фахову та мовну підготовку у вищих військових навчальних закладах Литви. У 2020р. військовослужбовці ЗСУ навчалися на курсах англійської мови та курсі молодших штабних офіцерів у цій країні.

Німеччина

Упродовж 2019-2021рр. триває активний воєнно-політичний діалог з ФРН, спрямований на врегулювання збройного російсько-українського конфлікту, відновлення територіальної цілісності та суверенітету України, а також створення умов для досягнення стабільності та миру в Європі. У межах зазначеного діалогу відбулися: • візит заступника Міністра оборони з питань європейської інтеграції до Німеччини (січень 2019р.); • зустрічі міністрів оборони України та Німеччини (лютий, червень 2020р.); • українсько-німецькі штабні переговори та воєнно-політичні консультації (серпень 2019р., жовтень 2020р.). МО Німеччини бере активну участь у підтриманні зусиль МО України з проведення оборонної реформи, залучаючи до надання консультативно-дорадчої допомоги чотирьох радників за напрямками оборонного планування, удосконалення системи логістичного та медичного забезпечення, впровадження стандартів ЄС і НАТО в освітній процес. Опрацьовується питання про залучення від німецької сторони радника за напрямом формування політики у сфері оборони. Німецька сторона продовжує проводити медичну реабілітацію поранених військовослужбовців ЗСУ, співпрацювати в галузі військової медицини та

надавати ЗСУ сучасне медичне обладнання. Зокрема, у 2019р. реалізовано проект із закупівлі медичного обладнання на суму €1,3 млн. У 2020р. укладено договір про закупівлю медичного обладнання для військовомедичних клінічних центрів ЗСУ на загальну суму €3,1 млн. Триває співпраця між оборонними відомствами у сфері кадрової політики, зокрема з питань оптимізації організаційноштатних структур МОУ, впровадження стандартів кадрового менеджменту держав-членів НАТО, управління персоналом та організації служби у військовому резерві, навчання державних службовців, які працюють у системі МО. Військовослужбовці ЗСУ мають можливість навчатися та стажуватися у військових навчальних закладах Німеччини.

Польща

Воєнно-політичний діалог між керівниками оборонних відомств України та Польщі у 2019-2020рр. спрямовувався на підтримання стабільності в регіоні Східної Європи. 2 жовтня 2020р. Міністр оборони України на запрошення Міністра Національної оборони Польщі взяв участь в урочистих заходах у Любліні з нагоди п'ятої річниці створення литовсько-польсько-українського спільного з'єднання (ЛИТПОЛУКРБРИГ). У 2020р. одним із пріоритетних напрямів співпраці стала підготовка Сил спеціальних операцій ЗСУ. Зокрема, було забезпечено спільну участь у підготовці українських спецпризначенців з десантування та в комплексному тренуванні підрозділів спеціальних сил Війська Польського «Morswin-2020». За підтримки польської сторони у 2020р. військовослужбовці ЗСУ, які виконували завдання в рамках гуманітарного проекту «ЕВАКУАЦІЯ 200», разом із сім'ями пройшли в Польщі курс психологічної реабілітації.

Румунія

Двостороннє співробітництво зосереджувалося на підготовці представників ЗСУ у військових навчальних закладах Румунії та спільній участі в багатонаціональних навчаннях, зокрема «Sea Breeze-2020», «Riverine 2020», а також спільному морському тренуванні PASSEX. 5 вересня 2020р. в рамках робочого візиту до Румунії Міністра оборони України підписана міжурядова угода про військово-технічне співробітництво. Документ визначає правову базу ВТС між двома країнами і спрощує процедуру проведення державних закупівель у цій сфері. Ще одним пунктом угоди є розширення партнерства між Україною і Румунією заради «зміцнення безпеки в регіоні Чорного моря».

Словаччина

Співробітництво характеризувалось активізацією діалогу на стратегічному рівні в межах підтримки зусиль України з мирного врегулювання конфлікту на Сході України.

Фінляндія

Співробітництво між ЗСУ та Силами оборони Фінляндії спрямовувалося на обмін досвідом з питань інженерної підготовки та фахової курсової підготовки представників ЗСУ в Центрі підготовки Сил оборони Фінляндії (FINCENT).

Швеція

Залишається надійним партнером України у протидії російській збройній агресії. Активно підтримувався діалог між країнами на стратегічному рівні, проведено низку зустрічей та відеоконференцій між міністрами оборони та головнокомандувачами збройних сил України і Швеції. Найпродуктивнішими стали наступні напрями співпраці: • обмін досвідом у сфері протимінної діяльності та знешкодження

вибухонебезпечних предметів на базі Центру знешкодження вибухонебезпечних предметів та розмінування Збройних сил Швеції (SWEDEC), участь у низці семінарів і робочих зустрічей з протимінної діяльності; • участь шведських інструкторів у заходах з підготовки підрозділів ЗСУ в рамках канадської тренувальної місії в Україні UNIFIER.

Франція

Надає підтримку Україні у протистоянні російській збройній агресії, зокрема в межах Нормандського формату. Упродовж 2019-2021рр. спостерігалася позитивна динаміка розвитку українофранцузького співробітництва за воєнно-політичним та військовим напрямками. Так, у 2019р. проведено зустріч міністрів оборони України і Франції, під час якої обговорені питання мирного врегулювання конфлікту на Сході України, а також подальшої інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур безпеки, зокрема надання Україні статусу партнера НАТО з розширеними можливостями. Французька сторона підтримала ініціативу Президента України щодо проведення саміту країн-учасниць «Нормандського формату» на рівні глав держав та урядів, яку було реалізовано 9 грудня 2019р. в Парижі. У червні 2020р. Міністр оборони України здійснив візит до Франції, в межах якого були обговоренні питання підтримки позиції України в «Нормандському форматі» щодо плану мирного врегулювання ситуації на Сході України. За ініціативи української сторони відновлена діяльність Спільної міждержавної україно-французької комісії у сфері озброєння і військової техніки, засідання якої відбулося в лютому 2020р. в Парижі. Участь у засіданні представників МОУ на чолі з заступником Міністра оборони України з питань європейської інтеграції дала змогу відновити військовотехнічний діалог з Францією та окреслити пріоритетні проекти у сфері озброєнь. У липні 2020р. відбувся стратегічний діалог на рівні заступників міністрів оборони України і Франції, під час

якого були визначені подальші практичні заходи з посилення взаємодії між обома країнами щодо врегулювання конфлікту на Сході України, а також підтримання міжнародних миру та безпеки.

Чехія

Активно поглиблює співробітництво з Україною, підтримує наше прагнення з набуття членства в ЄС і НАТО. У 2019-2020рр. у рамках розвитку військового співробітництва відбулися дві зустрічі головнокомандувачів збройних сил України та Чехії. Фактично від самого початку війни розвивається ВТС між Україною і Чехією. Україна закуповувала чеські бойові машини піхоти. У 2021р. провідна чеська компанія Excalibur Army запропонувала ЗСУ модернізовані двигуни для БМП, гусеничні стрічки для бронетехніки, снаряди калібру 155 мм. Опрацьовуються питання купівлі чеської САУ Dana-M2, а також автомобільних шасі Tatra для берегових ракетних комплексів «Нептун».

Упродовж 2019-2021рр. забезпечувалося залучення консультативно-дорадчої допомоги іноземних радників та експертів. В інтересах МО та ЗСУ за окремими функціональними напрямками експертну допомогу надають іноземні радники від шести держав-членів ЄС (Данії, Литви, Німеччини, Польщі, Словаччини та Чехії). Іноземні радники співпрацюють безпосередньо з керівниками структурних підрозділів МОУ та Генерального штабу ЗСУ, сприяють підготовці особового складу, а також залучені до реалізації практичних проектів оборонної реформи. У 2019-2020рр. Україна отримала від ЄС і країн-членів фінансової і технічної допомоги на суму близько €47 млн.

Співробітництво МВС України з Агентствами ЄС⁶

Агентство ЄС із співробітництва у сфері правоохоронної діяльності (European Police Office, Europol)

Правоохоронна інституція ЄС, до сфери повноважень якої належать боротьба з транснаціональною злочинністю, торгівлею людьми, нелегальною міграцією, тероризмом, незаконною торгівлею автотранспортом, розповсюдженням порнографії, виготовленням фальшивих грошей та інших платіжних засобів, відмиванням грошей, кіберзлочинами.

Співробітництво з Europol регулюється положеннями Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво, підписаної у 2016р. та ратифікованої Законом від 12 липня 2017р.

Згідно з Угодою співробітництво охоплює обмін інформацією і спеціальними знаннями, оперативними даними, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, про методи запобігання злочинності, про участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях.

Національним контактним пунктом для України є відділ з питань взаємодії з Європолем Національної поліції України.

У 2015р. ратифіковано та імplementовано Меморандум про створення захищеної лінії зв'язку SIENA. У 2017р. підписано Меморандум стосовно конфіденційності та забезпечення збереження інформації. 2 червня 2021р. проект Закону про його ратифікацію пройшов перше читання в Парламенті.

⁶ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 58-60.

Запропоновано ухвалити закон у цілому із заявою щодо тлумачення власників інформаційних активів та визначення уповноважених органів України з безпеки інформації, а також суб'єктів, відповідальних за управління інформаційними ризиками, акредитацію інфосистем з обробки інформації з обмеженим доступом, безпеку інформації в електронному вигляді, обробку криптографічного матеріалу під час обміну інформацією між Європолем та компетентними органами України.

У 2018-2019рр. Національною поліцією України опрацьовано методологію Eurocol з оцінки ризиків тяжких злочинів та організованої злочинності (Serious and Organised Crime Threat Assessment, SOCTA). Методологія, адаптована до українських реалій, вже застосовується у практичній діяльності Національної поліції України.

- Забезпечується координація участі правоохоронних органів України в операціях під егідою Eurocol, зокрема у протидії:
- пропаганді тероризму в Інтернеті;
- контрабанді прекурсорів з країн ЄС до України;
- діяльності шахрайських інвестиційних платформ;
- відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом;
- діяльності злочинців у законі та кримінальних авторитетів;
- шахрайській діяльності з продажу біткоїнів;
- злочинам, пов'язаним з пандемією COVID-19;
- незаконній торгівлі зброєю та боеприпасами;
- нелегальній міграції та підробки ідентифікаційних документів;
- тероризму.

У 2020р. Національна поліція брала участь у понад 10 спеціальних правоохоронних операціях під егідою Eurocol, зокрема MISMED, SALO, RETROVIRUS, SHIELD, RAD.

Агентство ЄС з підготовки співробітників правоохоронних органів об'єднує мережу навчальних інститутів для працівників правоохоронних органів держав-членів ЄС та підтримує їх у проведенні першочергового навчання з пріоритетів безпеки, співпраці правоохоронних органів та обміну інформацією. CEPOL також співпрацює з органами ЄС, міжнародними організаціями та третіми країнами з питань забезпечення колективного реагування на найсерйозніші загрози безпеці. 5 лютого 2020р. між МВС України та CEPOL підписана Робоча домовленість, яка є правовою основою співробітництва та визначає порядок взаємодії, зокрема обсяг та форми участі українських представників у роботі CEPOL. У червні 2020р. 27 представників українських агентств та державних установ були затверджені кандидатами на участь у Програмі обміну CEPOL 2020. Через COVID-обмеження всі заходи були відкладені. Планується участь Національної поліції в реалізації двох спільних проектів Eurapol та CEPOL.

**Європейське агентство прикордонної і берегової охорони
(European Border and Coast Guard Agency, FRONTEX)**

Орган ЄС, завданнями якого є захист свободи, безпеки і справедливості, гарантія зони вільного руху без перевірок на внутрішніх кордонах ЄС, боротьба з транскордонною злочинністю та допомога в запобіганні терактам, координація діяльності та розвиток національних органів згідно з Хартією основних прав ЄС і концепцією інтегрованого управління кордонами. Співробітництво з Державною прикордонною службою України (ДПСУ) здійснюється на підставі Робочої домовленості від 11 червня 2007р. про запровадження оперативного співробітництва та Планів оперативного співробітництва, що підписуються щотири роки (останній План на 2019-2021рр. підписаний 28 червня 2020р.) Головними напрямками співпраці є: обмін інформацією та аналітичними матеріалами, аналіз ризиків, навчання персоналу, оперативне співробітництво, дослідження та інновації,

реалізація спільних проектів. У 2020р. Адміністрація ДПСУ брала участь у тренінгах, онлайн-курсах і семінарах. Здійснювався обмін даними через мережу збору та обміну інформацією стосовно виявлення правопорушень в авіаційних пунктах пропуску PULSAR. Проведена спільна операція «Координаційні пункти. Авіа», в рамках якої троє спостерігачів з країн ЄС перебували в аеропортах України. Поновлена Угода про співпрацю і членство в мережі партнерських академій FRONTEX.

Європейське бюро протидії шахрайству (European Anti-Fraud Office, OLAF)

Орган ЄС, на який покладена відповідальність за боротьбу з шахрайством та зловживаннями у використанні коштів з бюджету ЄС. OLAF має право вивчати адміністративну діяльність і фінансування будь-якої інституції чи органу ЄС. 25 жовтня 2017р. ухвалена Постанова КМУ «Про запровадження національного механізму координації взаємодії органів державної влади з метою захисту фінансових інтересів України та Європейського Союзу» №1110. 4 лютого 2020р. відбулося перше засідання Координаційної ради з питань протидії порушенням, що впливають на фінансові інтереси України та ЄС. Відповідним органам України доручено опрацювати питання внесення змін до складу Координаційної ради у зв'язку зі створенням, реорганізацією або ліквідацією деяких центральних органів виконавчої влади (Постанова КМУ №1204 від 9 грудня 2020р.), а також надати пропозиції з розподілу завдань, функцій і повноважень між органами, залученими до імплементації положень Розділу VI Угоди про асоціацію. Наприкінці 2020р. від OLAF отримано типовий проект Адміністративної домовленості. Після опрацювання Адміністративна домовленість між OLAF та офісом Генерального прокурора підписана під час засідання Ради асоціації 11 лютого 2021р. У січні 2021р. до OLAF направлені пропозиції до проекту Адміністративної домовленості з Національною поліцією. Наразі

представники OLAF вивчають пропозиції Національної поліції, а також інституційні зміни, які відбуваються в Україні. 10 лютого 2021р. між офісом Генпрокурора України та OLAF підписана адміністративна угода, яка є правовою підставою для спільної роботи двох органів у боротьбі з шахрайством та іншою незаконною діяльністю проти фінансових інтересів ЄС.

Місія ЄС з прикордонної допомоги Україні та Республіці Молдова (EUBAM)

Місія розпочала роботу у 2005р., її мандат є чинним до 30 листопада 2020р., втім сторони погодилися про його подовження. EUBAM сприяє впровадженню прикордонних і митних норм і практик, які відповідають стандартам ЄС і задовольняють потреби країн-партнерів.

- Завдання Місії:
- сприяти мирному врегулюванню придністровського конфлікту за допомогою заходів зміцнення довіри, наближення законодавства і процедур на митниці, в торгівлі, на транспорті, організації транскордонної діяльності;
- забезпечити повне впровадження практик Інтегрованого управління кордоном (ІУК) на україно-молдовському кордоні;

допомагати урядам України та Молдови більш ефективно боротися з транскордонною злочинністю.

Експертами EUBAM періодично надається методична підтримка в підготовці персоналу інформаційно-аналітичних підрозділів Південного регіонального управління ДПСУ. У II півріччі 2019р. європейськими експертами проведені практичні семінари з питань аналізу ризиків згідно зі Спільною комплексною моделлю аналізу ризиків CIRAM 2.0. МВС та ДПСУ

на постійній основі беруть участь у засіданнях Консультативної Ради EUBAM; останнє засідання відбулося 28 січня 2021р. Завдяки співпраці з Місією працівники ДПСУ мають можливість проходити тренінги з розвитку аналітичних підрозділів, використання ІТ-рішень, а також брати участь у спільних операціях, зокрема: спільній правоохоронній операції «Янус» з протидії контрабанді тютюнових виробів на україно-молдовському кордоні; операції «Оріон» з протидії незаконному обігу зброї, боєприпасів, хімічних, радіоактивних матеріалів через україно-молдовський кордон.

Консультативна Місія ЄС (КМЄС, EUAM) з реформування цивільного сектору безпеки України

- КМЄС є дорадчою цивільною Місією СПБО ЄС, запровадженою у 2014р. на запит України. Мандат КМЄС охоплює три напрями діяльності:
 - надання стратегічних консультацій з реформування сектору цивільної безпеки;
 - підтримка імплементації реформ через надання практичних консультацій, тренінгів і реалізації інших проектів;
 - співпраця та координація діяльності українських і міжнародних партнерів у реформуванні цивільного сектору безпеки України.
- Пріоритетами роботи КМЄС є:
 - національна та державна безпека;
 - протидія організованих і транскордонній злочинності;
 - кримінальна юстиція;
 - безпека громад і система управління в органах поліції;

цифрова трансформація та інновації.

Починаючи з 2014р., КМЄС надає стратегічні консультації та практичну підтримку у здійсненні сталої реформи сектору цивільної безпеки

відповідно до стандартів ЄС і міжнародних принципів належного урядування і прав людини.

Крім реформи Національної поліції України (НПУ), останніми роками КМЄС також зосередилася на реформуванні інших правоохоронних органів, зокрема, прокуратури, Служби безпеки України (СБУ) та митниці.

За цей період ухвалено понад 60 законів, підготовлених за сприяння КМЄС у партнерстві з українським Парламентом, близько 30 ключових стратегічних документів, під час розробки яких КМЄС активно надавала консультації. Понад 20 тис. співробітників правоохоронних органів пройшли підготовку КМЄС, підвищуючи навички, професіоналізм, наближаючи практичну діяльність до стандартів ЄС.

КМЄС запропонувала концепції роботи поліції з населенням та безпеки громад по всій Україні, допомагаючи зміцнити довіру та посилити співпрацю між правоохоронними органами, місцевими адміністраціями та громадами. КМЄС надає консультації щодо прийняття нової національної концепції охорони громадського порядку та підтримує впровадження поліції діалогу.

Наразі доопрацьовуються інституційні засади реформи сектору цивільної безпеки, що охоплюють реформування СБУ і створення Бюро економічної безпеки (БЕБ). Це дозволить уточнити ролі правоохоронних та антикорупційних органів та підвищити їх ефективність.

Головні результати КМЄС у 2019-2021рр.

Спільно з іншими міжнародними партнерами, КМЄС надавала підтримку та консультації з питань розробки Стратегії національної безпеки, Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України, Концепції і Стратегії інтегрованого управління кордоном (ІУК), Плану спільної охорони кордону з країнами ЄС і Молдовою, Плану облаштування

україноросійського кордону. Місія надавала консультації під час розробки проекту закону, який визначає повноваження Комітету Верховної Ради, що здійснює контроль над діяльністю правоохоронних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів. Фахівці Місії долучалися до створення проектів законів про СБУ та БЕБ. Метою є перетворення СБУ на дієву, сучасну та деполітизовану службу під ефективним цивільним та демократичним наглядом, швидке створення БЕБ, та досягнення чіткого розмежування компетенцій цих відомств з іншими правоохоронними органами, включно з Національною поліцією. КМЄС надавала підтримку та консультації з питань реформи прокуратури, зокрема щодо атестації прокурорів. Із 11 тис. прокурорів 2/3 успішно пройшли переатестацію, 20% кандидатів атестацію не пройшли. Попри юридичні та технічні проблеми, певні обмеження у зв'язку COVID-19 КМЄС вважає, що в цілому цей процес відбувався у незалежний, добре структурований та дієвий спосіб. Хоча переатестація є визначальним першим кроком у реформуванні системи прокуратури, тепер потрібно зосередитися на всебічній реформі цієї структури. КМЄС надавала підтримку створенню та супроводжує діяльність Державного бюро розслідувань (ДБР). Місія поширювала найкращі практики та надавала консультації під час розробки певних законопроектів та стратегій стосовно, зокрема: кримінальних проступків, української версії методології оцінки ризиків тяжких злочинів та організованої злочинності (Serious and Organised Crime Threat Assessment, SOCTA), боротьби з організованою злочинністю, безпеки територіальних громад. КМЄС консультувала та надавала підтримку правоохоронним органам з питань управління людськими ресурсами, включно з питаннями організаційних змін, рекрутування та добору кадрів, оцінки результативності роботи персоналу, кар'єрного росту та професійного розвитку. У 2020р. проведені тренінги для: представників МВС і контактних осіб з гендерних

питань; групи контактних осіб на тему «Реформування сектору безпеки з урахуванням гендерних питань». Значним досягненням стало завершення розробки та супровід реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період 2021-2023рр.

Проекти (програми) технічної допомоги ЄС і країн-членів, що реалізуються в мвс України у 2019-2021рр.⁷

Назва	Термін	Донори, виконавці, бюджет	Цілі/очікувані/отримані результати
Підтримка реформ поліції в Україні	2017-2021	ЄС за підтримки Представництва ЄС в Україні, поліції Швеції (SWEPOL), Управління ООН з обслуговування проектів (UNOPS) та Консультативно-ї місії ЄС в Україні (КМЄС)	Повне перезавантаження 20 відділів поліції у трьох областях України, включно з ремонтом приміщень, оснащенням новим устаткуванням і транспортом, укомплектуванням особовим складом, підготовленим за європейськими стандартами взаємодії поліції і суспільства.
Підтримка реформ з розвитку верховенства права в Україні. ПРАВО	2017-2021рр.	ЄС за підтримки Управління ООН з обслуговування проектів (UNOPS) €36 млн.	Сприяння реформуванню системи верховенства права в Україні та її приведення у відповідність до передової європейської та

⁷ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 61.

				міжнародної практики, сприяння створенню ефективної правоохоронної системи з дотриманням прав людини.
Операційна підтримка в наданні стратегічних консультацій щодо реформування сектору цивільної безпеки України	2019-2021рр.	КМЄС млн.	€3,2	Забезпечення ефективної реалізації реформ, які впроваджуються в Україні, зокрема: узгодження та початок впровадження відповідних стратегій і планів дій у сфері реформування сектору цивільної безпеки України, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та органів прокуратури України.

Створення системи швидкого реагування на злочини і події у Львові	2019-2020pp	ЄС через Орган управління Спільної Операційної програми «Україна-ПольщаБілорусь» Європейського інструменту сусідства, представлений Міністерством інвестицій та економічного розвитку Польщі ЄС — €6 млн. — Україна — €600 тис.	Завершення будівництва нової адміністративної будівлі для Центру оперативного реагування на злочини, ремонт відділів поліції, закупівля камер відеоспостереження, автомобілів: для виїзної криміналістичної лабораторії, для довозення поліцейських оперативно-раптової дії на місце подій, для розгортання виїзного командного штабу для контролю та безпеки під час проведення масових заходів.
Підтримка управління міграцією та притулком в Україні	2016-2021pp	ЄС €27,2 млн.	Приведення методів управління міграційними процесами та роботи з шукачами притулку в Україні у відповідність до європейських і міжнародних стандартів і кращих практик, зокрема шляхом посилення інституційної та технічної спроможності органів, задіяних в управлінні

			міграційними процесами. Впроваджено ряд функціональних модулів системи «Облік іноземців та біженців».
--	--	--	--

<p>ДІЯ-ЄС: Заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованим злочинності, інтенсивне співробітництво та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркоторгівлі вздовж «героїнового» маршруту</p>	<p>2017-2020рр.</p>	<p>ЄС Виконавець – Міжнародна та ібероамериканська фундація з адміністрування і громадської політики (FLIAPP) €1,5 млн.</p>	<p>Сприяння запобіганню та ефективній боротьбі з організованою злочинністю, у т.ч. з незаконним обігом наркотиків вздовж т.зв. «героїнового» маршруту шляхом: сприяння у прийнятті ефективної політики та оперативних заходів, що відповідають міжнародним стандартам прав людини і верховенства права, а також узгоджуються з відповідними стратегіями і політикою ЄС; створення сприятливого середовища для посилення міжрегіонального та міжнаціонального співробітництва у сфері боротьби з організованою злочинністю та незаконним обігом наркотиків, забезпечуючи при цьому дотримання прав людини та верховенства права.</p>
---	---------------------	---	---

Підтримка ЄС для Сходу України — відновлення, зміцнення миру та урядування	2018-2020рр.	ЄС Виконавець — ПР ООН в Україні €50 млн.	Отримано технічне обладнання, зокрема рятувальні човни та водолазне спорядження, квадрокоптери, обладнання для трансляційної системи, призначене для використання у роботі підпорядкованих підрозділів ГУ ДСНС України в Донецькій області, в т.ч. для надання послуг населенню вздовж і поблизу лінії зіткнення та узбережжя Азовського моря.
--	--------------	---	--

Гуманітарна протимінна діяльність на Сході України	2016-(до завершення розмінування)	ЄС, Велика Британія, США, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, Нідерланди Виконавець — представництво The HALO Trust в Україні €5 млн. на рік	Підготовка фахівців ДСНС до проведення гуманітарного розмінування відповідно до Міжнародних стандартів протимінної діяльності. Комплектування чотирьох піротехнічних розрахунків ДСНС технікою та обладнанням для проведення робіт з гуманітарного розмінування. Практичне проведення спільно з командами розмінування The HALO Trust та піротехнічними підрозділами ДСНС робіт з гуманітарного розмінування в районі м.Маріуполь. З початку 2016р. обстежено 251 ділянку, 25% з яких очищені.
Підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні	2019-2022рр.	ЄС Виконавець — Міжнародний центр розвитку міграційної політики (ICMPD) €5 млн.	Сприяння впровадженню національних реформ, які наближають українську систему управління кордонами до стандартів та

			передової практики ЄС.
Удосконалення інтегрованого управління кордонами на українськомолдовському кордоні	2017-2020рр.	ЄС Виконавець — Міжнародна організація з міграції (МОМ) €4,75 млн.	Реконструкція інфраструктури для організації спільного контролю на українськомолдовському кордоні в пунктах пропуску «Кучурган-Первомайськ» та «РеніДжюрджюлешт ь».
Впровадження автоматизованої системи інтелектуального відеоконтролю в автомобільному пункті пропуску «Нова Гута – Нові Яриловичі» на білоруськоукраїнському кордоні	2020-2021рр.	ЄС Виконавець — МОМ €205,4 тис.	Підтримка України та Білорусі в підвищенні рівня транскордонного співробітництва, загальної безпеки на спільному кордоні та законної торгівлі.
Поставка обладнання для забезпечення безпеки та демаркації державного кордону між Білоруссю та Україною; спеціалізовані транспортні засоби та обладнання для робіт з демаркації кордону	2020р	ЄС Виконавець — Excelor Holding Group (LLC), Болгарія	Два прикордонні загони ДПСУ отримали спеціальну інженерну техніку на €50 тис.

Разом з ЄС до безпеки кордонів	2020-2021рр	ЄС Виконавець — МОМ ЄС — €3,552 млн. Україна — €195,5 тис. Молдова — €888 тис	Сприяння полегшенню торгівлі та активізації руху людей через спільний кордон, одночасно запобігаючи та протидіючи контрабанді, злочинності та корупції на кордоні, що сприятиме поліпшенню безпеки та стабільності і сталому розвитку в регіоні.
P58 — Надання спеціалізованого обладнання для ХБРЯ-експертизи в центрах передового досвіду ПівденноСхідній та Східній Європі	2019 р.	ЄС в особі ЄК Виконавець — Український науково-технологічний центр €1,871 млн.	Оснащення Українського науково-технологічного центру спеціальними апаратурою та обладнанням.

Підтримка ЄС для Сходу України — відновлення, зміцнення миру та урядування	2018-2022рр.	ЄС Виконавці — ПР ООН, ООН Жінки, Фонд ООН з питань народонаселення, FAO €25 млн.	Зміцнення безпеки у громадах та соціальної згуртованості, підтримка економічного відновлення громад, які постраждали від конфлікту; сприяння подальшому впровадженню реформ у сфері децентралізації та охорони здоров'я на підконтрольних Україні частинах Донецької та Луганської областей.
Регіональне співробітництво з питань запобігання та боротьби з транскордонною злочинністю між Румунією та Україною — SAGA	2019-2022рр.	ЄС €5,2 млн. ЄС — €3,2 млн.	Посилення співпраці між правоохоронними органами шляхом покращення обміну інформацією між румунськими та українськими структурами через впровадження ІТ-платформи.
Зростання рівня безпеки населення через менеджмент надзвичайних ситуацій (BRIDGE)	2019-2022рр	ЄС €7,4 млн. ЄС — €6,6 млн.	

Проекти країн – членів ЄС⁸

Назва	Термін	Донори, виконавці, бюджет	Цілі/очікувані/ отримані результати
Посилення потенціалу України у сфері цивільного захисту II	2018-2021pp	Уряд ФРН через ФРН	Проведено ряд тренінгів з питань цивільного захисту, а також отримано РХБ та ІТобладнання.
Навчання та введення команд розмінування у складі ДСНС-2	2020-2022pp	Уряд ФРН через ФРН Представництво Данської ради у справах біженців/ Данської групи розмінування (DRC-DDG)	Проведення тренінгів, семінарів та закупівля спеціального обладнання для посилення спроможності підрозділів ДСНС з гуманітарного розмінування.

⁸ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 63.

Забезпечення Головного експертнокриміналістичного центру/лабораторії з перевірки документів технічним обладнанням 2	2020 р.	Уряд ФРН через Президію Федеральної поліції Німеччини	Передача Національній академії ДПСУ нового технічного обладнання
Ефективне врядування і залучення громадян у східній Україні	2019-2022рр.	Уряд Швеції через Шведське Агентство з міжнародного розвитку (SIDA), Уряд Данії через МЗС Данії (DMFA), Уряд Швейцарії, Швейцарське Агентство з розвитку та співробітництва (SDC) \$14,045 млн. Данія — \$9,045 млн. Швеція — \$3 млн. Швейцарія — \$2 млн	Зміцнення безпеки та соціальної згуртованості у громадах, підтримка економічного відновлення громад, які постраждали від конфлікту, а також сприяння подальшій реалізації реформ децентралізації й охорони здоров'я на підконтрольних Уряду територіях Донецької і Луганської областей.
Посилення національної та місцевої спроможності для ефективного забезпечення безпеки, правосуддя та послуг з реінтеграції на постраждалих внаслідок конфлікту на територіях України	2019-2022рр.	Уряд Нідерландів через МЗС Нідерландів \$5 млн.	Зміцнення безпеки і верховенства права та посилення згуртованості суспільства на підконтрольних Уряду України територіях Донецької та Луганської областей.

<p>Підтримка державного та муніципального управління надзвичайними ситуаціями на Сході України</p>	<p>2019-2022рр., продовжено до 2024р.</p>	<p>Уряд ФРН через Міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) Виконавець — Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) \$6,25 млн.</p>	<p>Покращення здатності ДСНС, Товариства Червоного Хреста України та громадських організацій виконувати завдання з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і надання гуманітарної підтримки.</p>
--	---	---	---

Експертні оцінки і прогнози виконання угоди про асоціацію та перспектив партнерства України з ЄС у безпековій сфері⁹

У рамках проекту з метою демонстрації максимально об'єктивної оцінки та відображення якомога ширшого спектра точок зору стосовно виконання Україною її зобов'язань за Угодою про асоціацію зокрема та стану і перспектив безпекового партнерства Україна-ЄС загалом Центр Разумкова провів експертне опитування. В опитуванні, яке здійснювалося з 17 травня по 10 червня 2021р., взяли участь 60 експертів: 50 вітчизняних і 10 іноземних, для яких формування та імплементація політики європейської інтеграції, безпекове партнерство Україна-ЄС, політика безпеки і оборони ЄС є сферою професійних інтересів і повсякденної практичної роботи. Серед опитаних вітчизняних фахівців — представники органів влади, експерти урядових і неурядових аналітичних інституцій та академічних установ. Зарубіжні учасники опитування є експертами країн-членів ЄС та співробітниками міжнародних організацій.

Аналіз результатів експертного опитування дає підстави для наступних висновків: експерти оцінюють результати реалізації Україною Угоди про асоціацію, у кращому разі, задовільно в окремих сферах; результативність реалізації Угоди, на думку експертів, можна підвищити шляхом внесення доповнень або конкретизації окремих розділів Угоди, а також розробки дорожньої карти її реалізації для України або ж спільної — для України та ЄС; брак політичної волі, професійності та спадкоємності в урядуванні та корупція вважаються головними, але не єдиними перешкодами на шляху

⁹ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 63.

реалізації Угоди. Найменшою мірою впливають на процес недоліки дипломатії; ефективність наявних інструментів планування та моніторингу оцінюється як задовільна; найбільш «вагомим» для України є безпекове партнерство з ЄС у сферах, що стосуються цивільного сектору безпеки та оборонної промисловості; Україна, на думку як вітчизняних, так і зарубіжних експертів, здатна надати партнерам широкий спектр пропозицій у різних сферах як контрибутор європейської безпеки; у пакеті європейських спроможностей кризового менеджменту задовільні оцінки експертів отримали лише «політична солідарність в ухваленні рішень» та «наявність фінансових ресурсів»; вихід Великої Британії з ЄС дуже негативно вплинув на його спільні військові спроможності, здатність здійснювати операції (місії) в рамках СПБО та дещо меншою мірою — на військову інтеграцію Союзу; спільність і відмінності між відповідями українських і зарубіжних експертів, наприклад, в оцінці важливості чинників, що впливають на досягнення внутрішнього консенсусу в ЄС, є індикатором тих сфер і питань, що найбільше потребують діалогу для зближення позицій; найбільш оптимістичні оцінки термінів вірогідного вступу України до ЄС виходять за межі наступних п'яти років, що є підтвердженням актуальності висновків про важливість для України Угоди про асоціацію як формату партнерства з ЄС на тривалу перспективу. Результати експертного опитування в цифрових вимірах узагальнені в таблицях і діаграмах, наведених далі.

Оцінка «ваги» партнерства з ЄС, НАТО та США у сфері безпеки і оборони України¹⁰

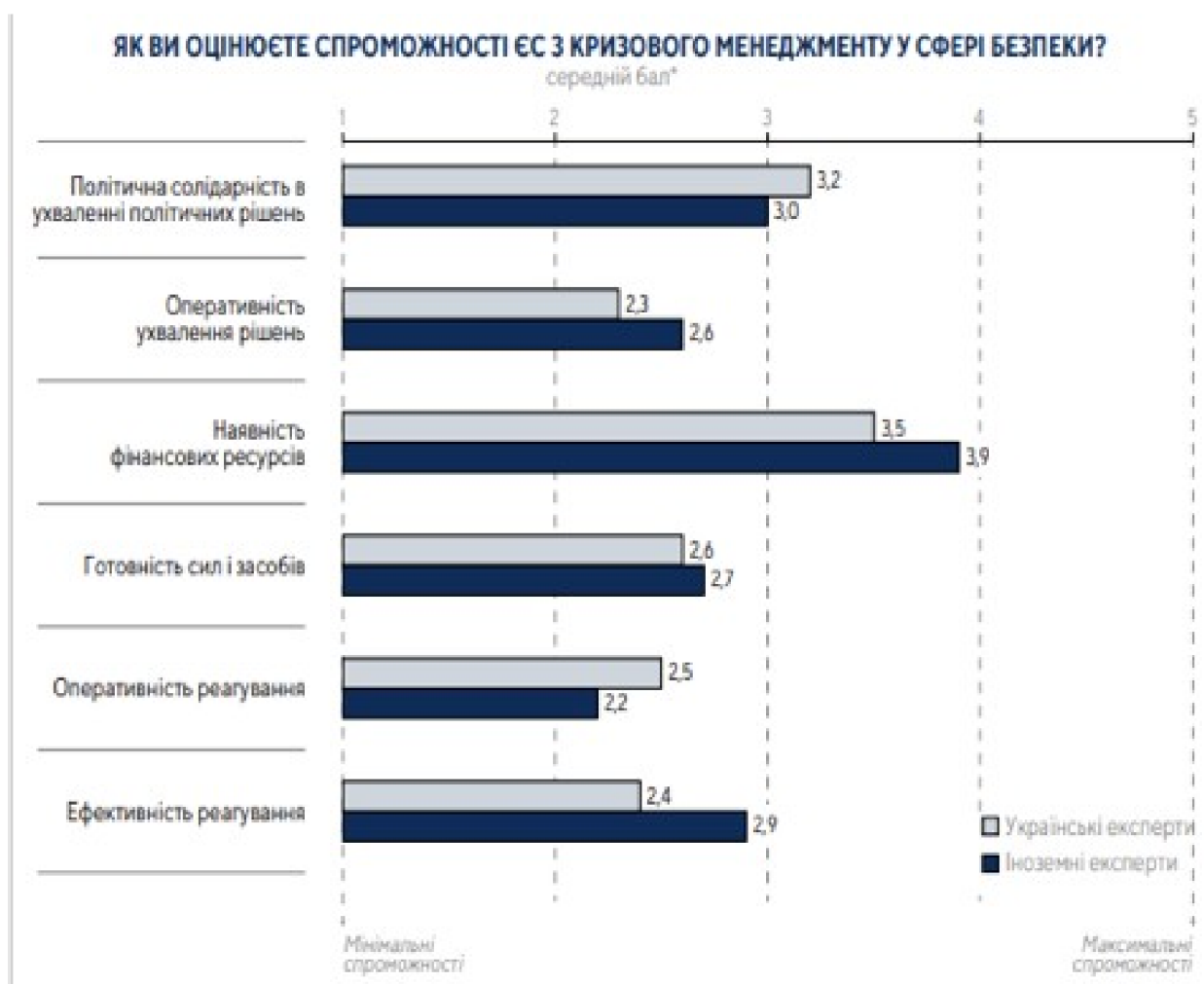
ОЦІНКА «ВАГИ» ПАРТНЕРСТВА З ЄС, НАТО ТА США У СФЕРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ,
середній бал*

	ЄС		НАТО		США	
	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти
Зовнішні гарантії безпеки	2,4	2,5	3,5	3,6	4,1	4,3
Врегулювання російсько-українського конфлікту	2,7	3,5	3,1	3,4	3,8	4,2
Зміцнення та реформування Збройних Сил	2,4	2,2	4,0	4,7	4,2	4,7
Реформування правоохоронних органів	3,4	4,2	3,0	2,7	3,2	4,1
Реформування спеціальних і розвідувальних органів	2,6	3,8	3,6	3,8	3,8	4,1
Придбання озброєнь, військової і спеціальної техніки в інтересах силових структур	2,3	2,8	3,3	3,7	4,3	4,3
Реформування системи правосуддя	3,5	4,4	2,6	2,5	3,4	4,3
Боротьба з корупцією	3,5	4,6	2,9	3,3	3,8	4,5
Розвиток оборонної промисловості	2,3	3,2	3,2	3,7	3,5	4,3

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що внесок партнера є мінімальним, а «5» – максимальним.

¹⁰ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 65.

Додаток 11.

Спрожність ЄС з кризового менеджменту у сфері безпеки¹¹

** За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що спроможності ЄС є мінімальними, а «5» – максимальними.

11 Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 65.

Важливість досягнень консенсусу всередині ЄС стосовно членства України в ЄС¹²

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що чинник є мінімально важливим, а «5» – максимально важливим.

¹² Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 66.

Додаток 13.

Результати реалізації Україною угоди про асоціацію у сфері безпеки¹³

ЯК ВИ ОЦІНЮЄТЕ РЕЗУЛЬТАТИ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЮ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ? середній бал*		
	Українські експерти	Іноземні експерти
Політичний діалог у сфері зовнішньої і безпекової політики	3,2	3,3
Ратифікація та імплементація Римського статуту Міжнародного кримінального суду	2,1	2,5
Мирне розв'язання регіональних конфліктів	2,5	3,9
Участь України в цивільних і військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій	2,9	3,1
Участь України в навчаннях і тренуваннях у рамках Спільної політики безпеки і оборони ЄС	2,9	3,2
Співробітництво України з Європейським оборонним агентством	2,7	2,7
Запобігання і протидія поширенню зброї масового ураження, супутніх матеріалів і засобів їх доставки	3,3	3,3
Впровадження європейських норм контролю над озброєннями та експортного контролю	3,1	2,8
Боротьба з тероризмом, імплементація міжнародних стандартів боротьби з фінансуванням тероризму	3,3	3,0
Імплементація принципу інтегрованого управління кордонами	3,3	3,6
Боротьба з незаконним обігом наркотиків	3,2	2,8
Боротьба зі злочинністю	3,1	2,3
Боротьба з корупцією	2,7	2,5
Реформування системи правосуддя	2,5	1,6
Демократичний контроль над силовими структурами	3,0	2,7

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що результати реалізації є мінімальними, а «5» – максимальними.

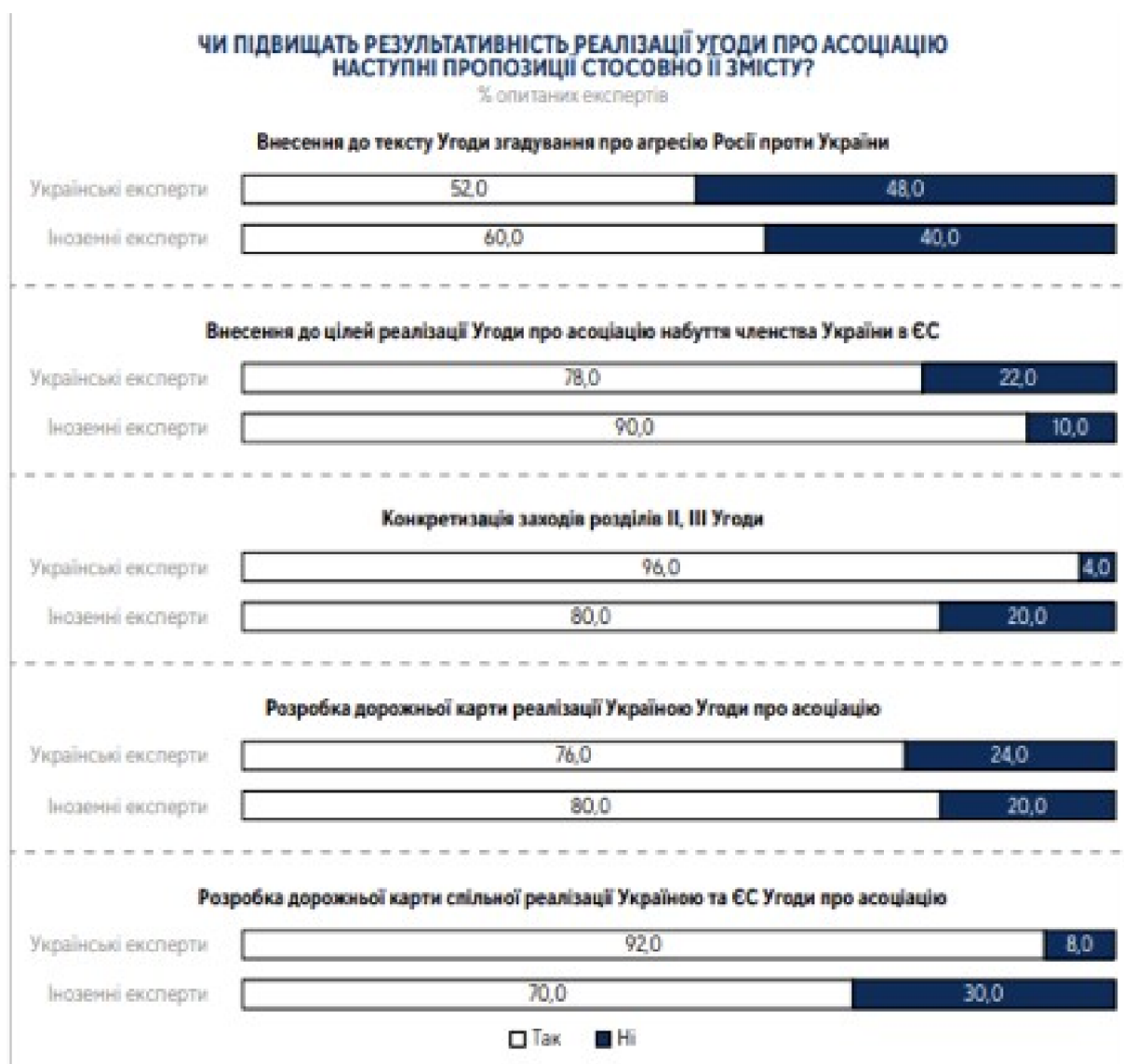
13 Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 66.

Пропозиції України ЄС у безпековій сфері¹⁴

¹⁴ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 67.

Щодо результативності реалізації угоди про асоціацію¹⁵

¹⁵ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 68.

Додаток 16.

Перешкоди на шляху реалізації угоди про асоціацію для України¹⁶

ЯК ВПЛИВАЮТЬ ГОЛОВНІ ПЕРЕШКОДИ НА РЕАЛІЗАЦІЮ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ДЛЯ УКРАЇНИ?						
% опитаних експертів						
	Суттєво впливають		Впливають незначною мірою		Не впливають	
	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти	Українські експерти	Іноземні експерти
Брак політичної волі в реалізації реформ	78,0	100,0	18,0	0,0	4,0	0,0
Недоліки дипломатичної діяльності	20,0	20,0	50,0	40,0	30,0	30,0
Брак професійності і спадкоємності в урядуванні	72,0	50,0	24,0	30,0	4,0	10,0
Брак бюджетного фінансування	36,0	0,0	56,0	90,0	8,0	10,0
Недостатня гармонізація нормативно-правової бази	44,0	70,0	52,0	30,0	4,0	0,0
Брак в органах влади експертів з питань європейського права	32,0	50,0	62,0	40,0	6,0	0,0
Побоювання олігархічних груп конкуренції з боку європейських компаній	66,0	80,0	24,0	10,0	10,0	0,0
Корупція	82,0	90,0	12,0	10,0	6,0	0,0

¹⁶ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 68.

Додаток 17.

Вірогідний термін вступу України до ЄС¹⁷

17 Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 69.

Додаток 18.

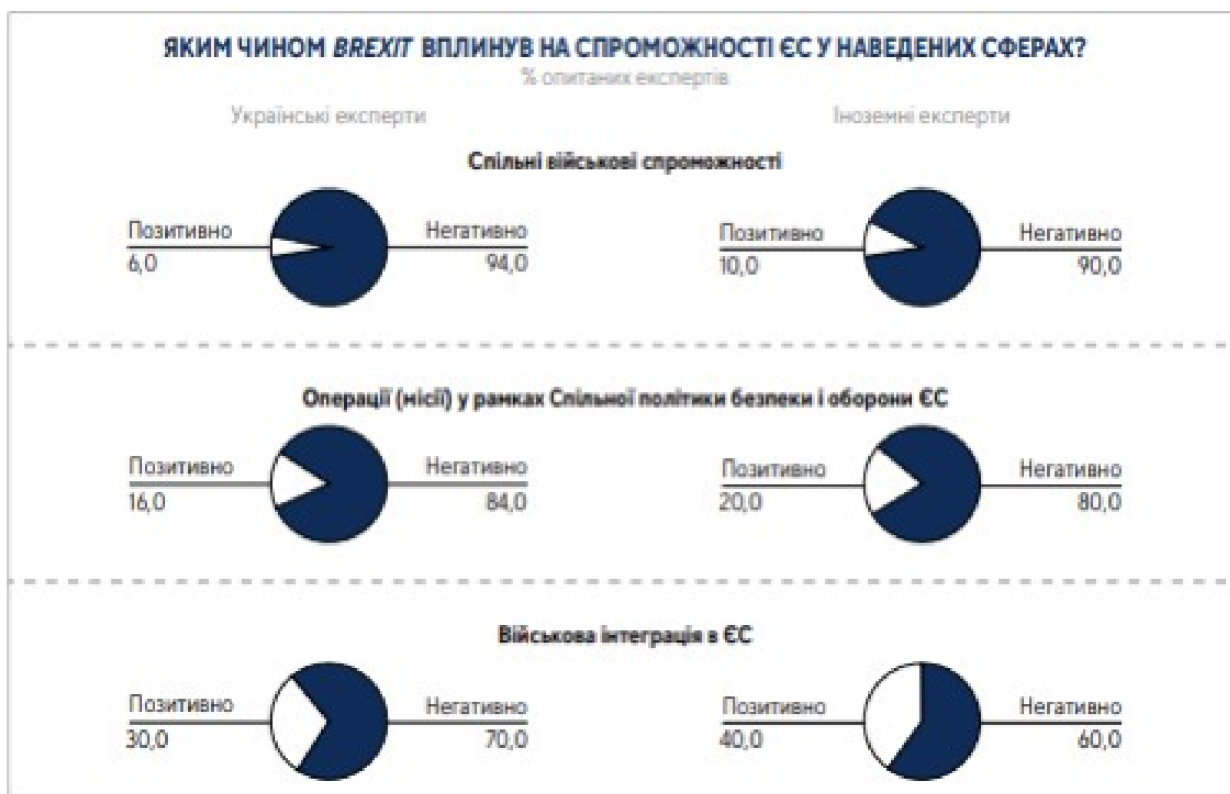
Планування та моніторинг реалізації Україною угоди про асоціацію¹⁸

* За п'ятибальною шкалою від 1 до 5, де «1» означає, що ефективність є мінімальною, а «5» – максимальною.

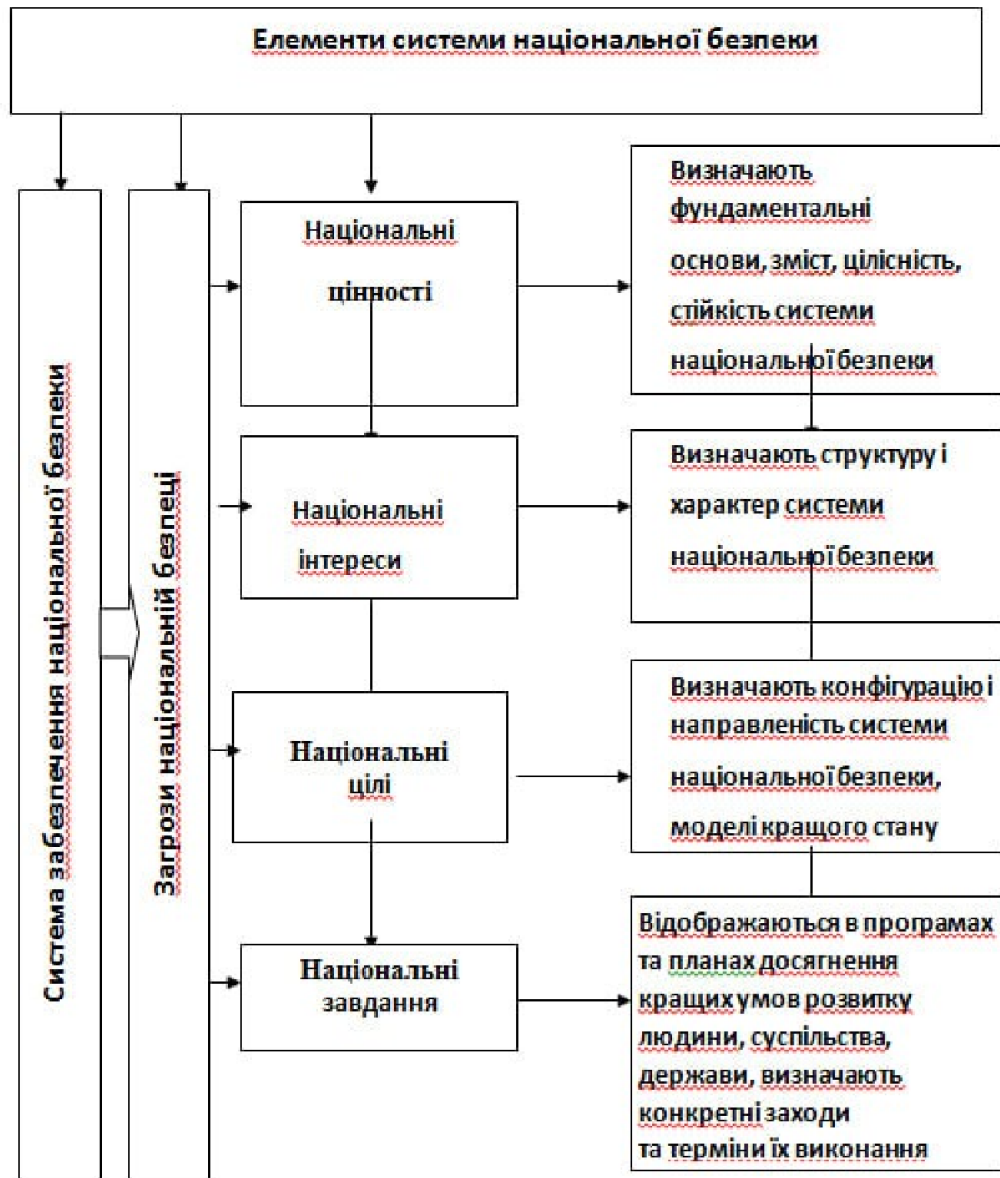
18 Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 69.

BREXIT та спроможність ЄС¹⁹

¹⁹ Дані Міністерства внутрішніх справ України та Консультативної місії ЄС в Україні на запити Центру Разумкова про надання інформації. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: стан і перспективи. Партнерство Україна – ЄС у безпековій сфері: сучасний стан і перспективи. К., 2021. С. 69.

Елементи системи національної безпеки ²⁰

²⁰http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2014doc.national_interesy.php

Виступ Президента Володимира Зеленського на саміті НАТО²¹

Шановний пане Генеральний секретар!

Шановні пані та панове!

Вдячний за можливість звернутися до вас сьогодні на саміті НАТО, який стане визначальним і переломним.

Сьогодні справді починається нова історія. Не тільки для східного флангу НАТО, а й для всього Альянсу. Для всієї євроатлантичної спільноти. В часи надзвичайно агресивного Кремля світу потрібен надзвичайно сміливий Альянс.

І я впевнений, що результати саме цього саміту і яким буде майбутнє НАТО, покаже за рік наступний саміт. І моє звернення до вас на наступному саміті Альянсу, наступного року – за моєю безпосередньою участю, а не ось так, в режимі онлайн-включення – буде свідченням нашої спільної перемоги. Але наступного року може бути гірша ситуація, якщо під обстрілами Росії буде не лише Україна, а й кілька інших держав, цілком можливо, – членів Альянсу. І тоді це буде наш спільний провал – України й НАТО.

Усі ви прекрасно усвідомлюєте, якими насправді є цілі Росії. Не один рік вона погрожувала розпочати війну, якщо Україна вступить до НАТО. Але Україна не в НАТО, а повномасштабна війна Росії проти нашої держави триває вже 126 днів – після восьми років війни на Донбасі. Тож чому десятиліттями всі вірили, що саме НАТО своїми діями нібито може спровокувати Росію на щось?

²¹ Ви маєте знайти для України місце у спільному безпековому просторі – виступ президента Володимира Зеленського на саміті НАТО. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vi-mayete-znaji-dlya-ukrayini-misce-u-spilnomu-bezpekovomu-76121>

Цілі Росії відомі. Вони очевидні. Російське керівництво бачить світ по-іншому. Не так, як ви. Вони дивляться, наприклад, на Литву не як на члена вашого Альянсу, а як на республіку Радянського Союзу. Для нас вона незалежна держава і вже давно колишня республіка СРСР. Для нас це минуле, а вони розглядають її як можливе майбутнє, вони знову хочуть її поневолити. Вони так дивляться. І так само – на кожну державу, яка є сусідкою Росії. На кожну державу, яка була колись у сфері впливу Москви.

Ви тільки зараз, на цьому саміті, визначите Росію своєю головною загрозою, а для них ви ворог уже дуже давно. І на цьому побудована ідеологія Росії, це відбивається на сто відсотків у її пропаганді, це її завдання – зламати вас, тиснути на вас. І дивує, що триває робота пропагандистів, російського телебачення у деяких ваших державах! Це не про свободу слова. Це конкретна підготовка війни проти вас, причому всередині ваших держав.

І подивіться, будь ласка, на нашу державу – до чого це може призвести у вас! Тактика Росії дуже проста. Вона знищує все – житлові будинки, торговельні центри, школи, лікарні. Понад 2800 ракет із 24 лютого, і абсолютна більшість – по цивільних об'єктах! Навіщо це? Навіщо бомби? Навіщо тотальні артилерійські удари?

Російська армія робить усе, щоб якнайбільше людей залишили свої міста. Щоб не було нічого, крім руїн. А тоді так звана друга армія світу заходить у ці міста – вже порожні й мертві. І вона не хоче зупинитися на Донбасі чи десь на півдні України, вона місто за містом хоче поглинути так усіх у нас, а потім усіх в Європі. Усіх, кого керівництво Росії вважає своєю власністю, а не незалежними державами. Це – справжня ціль Росії.

Питання: хто наступний для неї? Молдова? Чи країни Балтії? Чи Польща? Відповідь: усі вони.

Так само, до речі, з продовольчою кризою, з блокуванням українських портів, з голодом, який провокує Росія. Що є справжньою мішенню? Так

само – ви! Голод – це інструмент, це засіб. А справжня її мета – це тиск на вас, хаос, нові хвилі міграції до Європи.

А хіба не так з енергетикою? Навіщо Росія тягне за газовий зашморг? Навіщо тисне на Європу? Щоб ви просили. Щоб принижувались. Щоб ви були повністю залежними. Щоб можна було примушувати вас відмовлятися від вашої свободи, від вашої демократії й від ваших цінностей заради тих чи інших інтересів російського керівництва.

Потрібно бачити справжні цілі Росії. І якби вони були іншими, зараз не було б бажання Фінляндії та Швеції приєднатися до Альянсу, отримати спільну безпеку.

Пані та панове!

Поки демократичні держави закликали російське керівництво до розуму та моралі, Росія накопичувала силу й ракети. Ви, демократичні лідери, закликали її поважати міжнародне право, а тирані розуміють силу й лише силу! І це чітко видно в тих районах України, де російська армія отримала жорстку відсіч.

Україна вітає рішення щодо приєднання Фінляндії та Швеції до Альянсу. І дуже добре, що це сталося зараз – до того, як Росія могла б почати діяти й проти цих держав. Але чи робить щось Росія зараз проти них у зв'язку з цим рішенням? Ні, і ви це бачите.

Керівництво Росії публічно заявило, що правил життя їх навчало ленінградське підворіття. Там будь-які спроби діалогу та умиротворення сприймаються тільки як слабкість і страх. Там нікому не зателефонуєш, щоб поговорити, коли треба бити у відповідь. Там або ти б'єш, або ти програв. Російська держава саме так зараз бачить світ. І не можна ігнорувати це бачення, не можна ігнорувати її справжні цілі. Потрібно на них відповідати. І я впевнений, ви всі знаєте, як відповідати.

Насправді наші цілі, цілі України, абсолютно збігаються з вашими. Ми зацікавлені в безпеці та стабільності на Європейському континенті та у світі.

Ми зацікавлені, щоб життя народів визначалося не горезвісною мюнхенською промовою одного лідера, а міжнародним правом. Ми зацікавлені, щоб не було жодних «сірих» зон і територій тотальної війни, де не залишається нічого, крім руїн. Так само ви в цьому зацікавлені.

Допомогти Україні зараз закінчити цю війну перемогою на полі бою, тобто дати реально сильну відповідь на дії Росії – це те, що потрібно і нам, і кожній з ваших держав, і всьому Альянсу, усій євроатлантичній спільноті. Якщо ви справді визначаєте Росію своєю головною загрозою, ви маєте повністю підтримати її головну, першу мішень. Це не війна Росії лише проти України, це війна за право диктувати умови у Європі. За те, яким буде майбутній світовий порядок. Тому підтримати саме Україну й саме зараз зброєю, фінансами й політично, такими санкціями проти Росії, які зупинять її здатність оплачувати війну, – це абсолютна необхідність.

Україні потрібна сучасна протиракетна й протиповітряна оборона – і ви маєте ці системи. Надавши їх нам, ви можете повністю зламати тактику Росії зі знищення міст і терору проти цивільного населення України. Це фундаментальна річ. Відстань від Києва до Мадрида менша, ніж дальність тих ракет, які застосовуються сьогодні проти нас. Хіба може одна держава відповісти на таку загрозу без допомоги партнерів? Ви можете надати цю допомогу. І ми вдячні за ту допомогу, яку ви вже надали.

Росія на полі бою робить ставку передусім на артилерію, на артилерійську перевагу. У десятки разів більше вогню, ніж ми наразі протиставляємо їй. Україна вже отримала сучасні артилерійські системи, і я дуже вдячний вам. Але війна триває, і саме така війна, у якій артилерія має потужне значення. Війна не має затягуватися. Щоб цього не було, щоб ми зламали російську артилерійську перевагу – перевагу в рази, нам потрібно значно більше таких сучасних систем, сучасної артилерії.

Фінансова підтримка для України має не менше значення, ніж допомога зброєю. Росія досі щодня отримує мільярди і витрачає їх на війну.

Ми маємо багатомільярдний дефіцит, не маємо нафти й газу, завдяки яким можна було б це перекрити. Нам потрібно близько 5 мільярдів доларів щомісяця – ви це знаєте. І це також фундаментальна річ. Це те, що потрібно саме для оборони й для захисту.

І нам потрібне нове розуміння східного флангу НАТО. Позбутися «сірої» зони, гарантувати безпеку можна тільки разом з Україною. Просто подумайте, будь ласка, зараз над одним фактом: сьогодні країна, яка не є членом НАТО, хоча і з вашою підтримкою, але все ж таки одна вже понад чотири місяці стримує державу, яку ви всі офіційно визначаєте основною загрозою для себе. І ми стримуємо Росію й від того, щоб вона знищила нас, і від того, щоб вона знищила вас.

Пані та панове!

Росію потрібно ізолювати. Вона не має бути в тих міжнародних структурах, які сама ж хоче знищити. Не повинно бути діалогів, які не мають сенсу, поки вона сама не почне шукати цей діалог. Вона повинна сама шукати діалог, а отже, шукати мир. І обов'язково – заради миру – має бути переглянуте розуміння східного флангу НАТО. Хіба випадково, що всі країни Альянсу на сході, всі наші сусіди виступають за членство України в НАТО? Ні, це не випадковість. Це логіка. Це знання життя в нашому регіоні.

Політика відкритих дверей НАТО не має нагадувати старі турнікети київського метро: вони відкриті, а коли ти підходиш – турнікети закриваються, поки не заплатиш. Хіба Україна ще недостатньо заплатила? Хіба наш внесок у захист і Європи, і всієї цивілізації досі недостатній? Що ж тоді ще потрібно?

Я можу сказати, що нам потрібно: нам потрібні гарантії безпеки, і ви маєте знайти Україні місце у спільному безпековому просторі.

Або – невідкладна достатня для перемоги допомога Україні, або – відкладена війна Росії з вами.

Зараз ви ухвалюєте стратегію Альянсу, і це передусім стратегія безпеки ваших суспільств, ваших держав. Стратегія на десять років. Уже 126 днів повномасштабного вторгнення в Україну. Крилаті ракети, катування, вбивства дітей, гвалтування жінок... У нас немає десяти років. А чи є вони у вас? Чи справді ви в цьому впевнені?

Дякую ще раз за запрошення.

Дуже дякую за увагу.

Слава Україні!